

šín 1919); O. Stehlík: Dopisy A. V. Šembery F. Douchovi, *Vlast* 1919/20, s. 26 a pokr.; O. Stehlík: Biskup Jirsík a D., *Archív literární* 1922, s. 11 + J. J. Sankot a D., tamtéž, s. 42 + F. D. a Goethe, tamtéž, s. 110 + Fr. Bačkovský a D., tamtéž, s. 205; V. Bitnar: Z doby Douchovy, tamtéž, s. 327; F. Páta: K historii překladů Shakespeareových dramát..., *ČNM* 1933, sv. 2, s. 221; A. Novák: Padesát let od smrti F. D., *LidN* 3. 11. 1934; F. Strejček: Odpůrce „Čechotepců“, in *Naši bojovníci pérem* (1948); J. Beneš: P. F. D., in *Ač zemřeli, ještě mluví* (1964); V. Müller: D., *Sládek a Sen noci svatojanské*, *Lid. demokracie* 1. 5. 1965; O. Šimáček: *Knihopisný slovník československý* (okolnosti jeho vydání), *Čes. bibliografie* 1966, s. 188; Z. Heřman in F. D.: *Nestejně cesty* (1969); O. Šimáček: F. D., pokračovatel v *Jungmannově Historii*, *Čes. bibliografie* 1976, s. 149; J. Lebeda: *Přítel Lužických Srbů*, *Lid. demokracie* 29. 8. 1980.

kh

Josef Doucha

* 9. 3. 1799 *Topol* (Kočí-T.) u Chrudimi
† 15. 11. 1827 *Praha*

Básník a překladatel dramát.

Pocházel z rolnické rodiny. Gymnázium studoval v Hradci Král., filozofii v Praze, stal se hospodářským úředníkem. Ve 20. letech působil jako herec v českých hrách ve Stavovském divadle.

Jeho rukopisné překlady divadelních her bývají omylem (např. u Jungmanna) připisovány Františkovi D. Básně publikoval jenom na počátku 20. let.

PŘÍSPĚVKY in: *Čechoslav* (od 1822). ■ SCÉNIK-KY. *Překlady*: G. Rossi: Tankred (libreto k opeře G. Rossiniho, prem. 1825); W. Müller: Dvanáct spících [jinde: spějících] panen (prem. 1827). ■

LITERATURA: M. Hýsek in *Ztrhané struny zvuk* (1940).

mo

Jakub Dragoni Křenovský

* asi 1808 *Křenovice* u Kojetína
† 28. 9. 1871 *Brno*

Prozaik, autor didaktických povídek pro mládež a novely z vesnického prostředí.

J. D. se narodil v rolnické rodině; studoval gymnázium v Kroměříži a 1827–28 filozofii v Brně. Vstoupil pak do řádu augustiniánů ve Starém Brně, kde se vedle teologie, dějepisu a filozofie zabýval i románskými jazyky. 1832 vystoupil z řádu a odešel na olomouckou univerzitu studovat práva; přitom se připravoval na učitelskou dráhu. 1834 působil jako vychovatel v hraběcích rodinách a učil na gymnáziu v Brně a později na vychovatelském ústavu ve Vídni. 1850 nastoupil jako suplent na gymnázium v Opavě, kde učil latinu, řečtinu a němčinu; v letním semestru 1851 se připravoval na vídeňské univerzitě na učitelskou zkoušku z dějepisu; vrátil se pak do Opavy jako profesor. 1852 byl jmenován prozatímním ředitelem gymnázia v Banské Bystrici, 1853 v Košicích, kde se po roce stal ředitelem. 1858 byl jmenován školním radou a gymnaziálním inspektorem pro bratislavský správní obvod. Když vyšel říjnový diplom 1860, byl povolán do Vídně na ministerstvo vyučování a poté byl jmenován školním radou v Celovci (Klagenfurt). Záhy nato onemocněl, dal se penzionovat a vrátil se na Moravu do Uherského Hradiště. Krátce před smrtí přesídlil do Brna (1871) jako šéfredaktor novin *Stimmen aus Mähren*.

Prozaické dílo J. D. vznikalo až v posledních letech jeho života. Rozsahem největší část je věnována povídkám pro mládež. V duchu tehdejších pedagogických představ vytváří v nich D. vzorové typy pilných a zbožných dětí, které svou poctivostí a pracovitostí, případně i lítostí nad předcházejícími přestupky se domohou životních úspěchů. S naivním didaktismem těchto próz kontrastuje jediná D. novela *Vytrvalost* (vznikla těsně před autorovou smrtí a vyšla na pokračování v *Moravské orlici* 1871). Do prostředí moravského venkova v období napoleonských válek je zasazen příběh lásky selské dívky k chlapci odvedenému na vojnu; i když vypravován poněkud archaickou formou, nepostrádá tento příběh dávku životní věrohodnosti, a to jak v líčení

Dragoni Křenovský

intimních, tak v podání společenských vztahů za pozdního feudalismu.

PSEUDONYM: J. Drg. Křenovský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Mor. orlice (1871); Stimmen aus Mähren (1871); Věstník (učit. ročenka, Hradec Král., 1869). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Václav Němčický (P 1869); — posmrtně: Jindřich (P 1872). ■

LITERATURA: ■ nekrology (an.): Stimmen aus Mähren 30. 9. 1871; Mor. orlice 1. 10. 1871; Věstník bibliogr. 1871; Světozor 1871 ■; F. Bayer: D. K. J., Komenský 1884. ■

zp

Bartošek z Drahenic viz Bartošek z Drahenic

František Karel Drahoňovský

* 12. 6. 1812 *Bělá* (Mírová pod Kozákovem-B.) u Turnova

† 10. 2. 1881 *Brandýs nad Labem*

Básník a dramatik, autor veršovaných i prozaických deklamací, žertovných výstupů a scének.

Působil jako okresní úředník v Rokytnici n. Jiz., nakonec jako úředník v Brandýse n. L., kde také zemřel.

Po básnickém debutu sbírkou milostné lyriky *Pomněnky horské*, který se setkal s odmítavou kritikou Hálkovou, věnoval se D. psaní veršovaných a prozaických deklamací; vedle původních textů též volně zpracovával cizí předlohy. Od poloviny 40. let je začal publikovat časopisecky, později je souhrnně vydával i knižně. Patřil také k trvalým přispěvatelům *Besedníka* a *Nového besedníka* (obnoveného E. Justem). D. zábavnou formou pomáhal rozvoji českého společenského života, zvláště na

venkově; tak se svými druhy navázal na buditelskou tradici založenou V. K. Klicperou, F. J. Rubešem a J. K. Tylem. V duchu těchto snah uspořádal také s J. Koublem humoristický almanach *Krakonoš*. D. humor těží zpravidla z rozmanitých slabostí lidské povahy (zejm. hlouposti) a z kontrastů mezi mužským a ženským živlem. Bohatě využívá náhodně vzniklých komických situací a jen zřídka zamíří do oblasti společenské satiry (např. v básni *Proza českých hor* z *Besedníku* 2, kladoucí do protikladu opěvovanou krásu *Krkonoše* a hlad jejich obyvatel). Vedle deklamací se D. pokoušel i o divadelní hry, z nichž knižně byla publikována jen veselohra *Staročech*, založená na rozporu mezi popanštělou, rozmařilou a zadluženou generací mladých vesnických hospodářů a na tradici lpící generací otců. Konflikt končí vítězstvím tradice, ke které se mladý hospodář pokorně vrátil.

ŠIFRA: Fr. K. D. (*Krakonoš*). ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedník* (od 1861); *Čes. včela* (od 1846); *Humorist. listy* (od 1858); *alm. Krakonoš* (1860); *Květy* (od 1845); *Lumír* (od 1860); *sb. Národ sobě* (1880); *Nár. noviny* (1849); *Nový besedník* (1869); *Pražské noviny* (od 1847); *Rolníčky* (1864); *Světozor* (od 1872). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Pomněnky horské* (BB 1861); *Žertovný deklamátor* (BB 1865); *Staročech* (D 1869); *Veselé deklamace* (BB a PP 1879, obs. též všechna čísla *Žertovného deklamátora*); — posmrtně: *Láska — stálý boj* (dram. výstup, 1911 ← *Besedník* 1864). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Krakonoš* (humorist. alm., 1860, s J. Koublem). ■

LITERATURA: H. (V. Hálek): *Literatura*, NL 4. 1. 1861; J. Malý: *Kdykoliv k stolku přisednu ...*, *Poutník od Otavy* 1861; J. Neruda: F. K. D., *Humorist. listy* 1881 → *Podobizny* 1 (1951); an.: F. K. D., *Urbánkův věstník bibliografický* 1881; K. (Kinský): F. K. D., *Beseda* 1949.

zp

Jan Drachovský

* 1577 *Třeboň*

† 24. 5. 1644 *Brno*

Jezuitský misionář, autor české gramatiky.

Vystudoval nejspíše na některé jezuitské škole, protože už 1594 byl členem řádu. Působil nejdříve jako učitel, pak v duchu rekatolizačního programu jako misionář na jihu Moravy, a to ještě před Bílou horou. Kromě příslušníků jednoty bratrské soustřeďoval se především na nevelkou náboženskou obec habrovan- ských, mezi nimiž agitoval 1607–11 přímo v jejich středisku Lilči (Lulči) u Vyškova. Později rozvíjel svou činnost mj. v Boskovicích a v Holešově, na krátkou dobu ji přerušilo stavovské povstání; po jeho porážce povolal 1622 olomoucký biskup J. D., aby šířil protireformaci v Lipníku (patrně u Třebíče) a v okolí. Když byla 1624 zřízena nová jezuitská kolej ve Znojmě, byl J. D. jmenován jejím prvním rektorem. Na sklonku života, nejpozději od 1638, žil v Brně.

J. D. je autorem dvou českých traktátů proti jednotě bratrské (známe je ze Slavatových memoárů, kde jsou přepsány) a především pětidílné české mluvnice (*Grammatica Boëmica*), sepsané latinsky, kterou po smrti J. D. vydal M. V. Šteyer.

KNIŽNĚ (posmrtně): *Grammatica Boëmica in quin- que libros divisa ...* (Olomouc 1660). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis* č. 2093. ■ LITERA- TURA: J. Jireček: *Rukověť* 1 (1875).

ep

Jan Drda

* 4. 4. 1915 *Příbram*

† 28. 11. 1970 *Dobříš*

Prozaik, publicista, dramatik a filmový scenárista; vypravěč, jenž vycházejí z lidové epiky rodného kraje osvojil si dar smyslově bohatého a jazykově vynalézavého podání; dramatik pohádkových alegorií s aktuální tematikou.

Studoval na gymnáziu v Příbrami (mat. 1934), pak v Praze na filoz. fakultě srovnávací dějiny literatur. Od 1937 byl kulturním redaktorem *Lidových novin*, kde se osvědčil jako všestranný novinář; psal soudničky, sloupky, divadelní

kritiky a pokračoval v tradici čapkovského fejetonu. Po osvobození přešel do deníku *Práce*; 1948–52 byl šéfredaktorem *Lidových novin* (1948 *Svobodné noviny*), 1969 spoluzaložil a redigoval týdeník *Svět práce*. 1948–56 byl předsedou Svazu čs. spisovatelů a zastával různé politické a veřejné funkce (kandidát a člen ÚV KSČ, předseda kult. výboru Nár. shromáždění aj.). Pohřben byl na Dobříši.

Popularitu si D. získal hned svým prvním vydaným románem *Městečko na dlani*, v němž zaujal barvitým vyprávěním o životě obyvatel rodného kraje: horníků, vinařů, lesáků, vorařů a drobných řemeslníků a obchodníků. *Městečko Rukapán* (připomínající Chevallierovy *Zvonokosy*) zaplnil lidovými postavami a postavičkami, v nichž objevil svérázný humor a jejichž obraz prosvětloval úctou k práci lidských rukou. Vycházejí z prostého, reálného pohledu na život, vytvořil atmosféru nezdolného životního optimismu, v níž se mísí věci skutečné s bájným vyprávěním. Po stránce slohové zaujal D. především živým a barvitým podáním, založeným na hovorové řeči, kterou přetvořil v umělecký jazyk obohacený dialektismy a tvořivou schopností lidových vypravěčů. Tyto vlastnosti osvědčil i ve vtipných a kulturně vybraných novinových causeriích (*Svět viděný zpomaloučka*), objevujících svět všedních jevů. Během okupace rozvíjel D. nadále fabulační umění v románu s tematikou umělecké tvorby (*Živá voda*); na příběhu chlapce pronikajícího k podstatě sochařství a kamenictví zachytil záchrany jinošského zmatku. V kichotovsky zaměřeném románu *Putování Petra Sedmilháře* smísl prvky pohádkové s psychologickými a spojil je volně fabulovaným prašilovským vyprávěním. K hovorovému projevu se D. rovněž přiklonil v poválečné povídkové knize *Němá barikáda*. V kompozičně pevně stavěných a zhuštěných vyprávěných črtách zachytil a poetizoval prosté, nepatetické hrdinství českého člověka v odboji proti okupantům. Autorův optimistický patos, vyvěrající z radosti nad osvobozením, změnil se však v deklarativní schéma v povídkovém souboru *Krásná Tortiza*. Ke schopnosti pracovat s lidovou epikou a ožiovat tak estetický požitek plynoucí z volné fabulace pohádkového vyprávění se D. navrátil v knize *České pohádky*, která — podobně jako úsměvné báchorky psané pro děti — aktualizovala tradiční pohádkové postupy vyjádřením současných spo-

lečenských a mravních problémů. — Robustním a jadrným vypravěčem je D. i jako dramatik. Symbolicko-alegorickými *Hrátkami s čertem*, psanými ještě za okupace, vyjádřil optimistickou víru v prostého člověka a v jeho schopnost proměňovat svět, v pozdějších *Dalskabátech* se prostřednictvím pohádkového námětu pokusil zobrazit zápas protikladných sil soudobého světa. Předností D. stylu a znakem jeho komedií je jadrný humor, básnický obrazný jazyk, rušná dějovost, výrazná kresba postav a pevná stavba. K pražskému Květnovému povstání se D. vrátil látkou hry *Jsou živi, zpívají*, kolísající mezi kronikářským záznamem událostí a dramatem lidí, pro něž má být povstání zkouškou charakteru. D. napsal též řadu filmových scénářů (*Druhá směna*, *Němá barikáda*, *Znamení kotvy*, *Hrátky s čertem*, *Dařbuján a Pandrhol*, *Vyšší princip*, *Zlaté kapradí*).

PSEUDONYM, ŠIFRY: J. Drak; jd, J. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: Českosl. voják; Kultura doby (od 1936); Kult. politika; Lid. kultura; Lid. noviny (od 1933; 1951 nedokončený román *Hospodáři*); Lit. noviny (od 1949); Nová doba (od 1953); Nový život; Obrana lidu; Práce (od 1945); Právo lidu (od 1934); Rudé právo (od 1938); Studentský časopis (od 1932); Svob. noviny (od 1948); Tvorba; U (od 1937); Za trvalý mír, za lidovou demokracii! ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Městečko na dlani (R 1940); Jakož i my odpouštíme (D 1941, prem. 1940); Magdalenka (D 1941, i prem.); Živá voda (R 1942); Putování Petra Sedmilháře (R 1943); Svět viděný zpomaloučka (FF 1943); Hrátky s čertem (D 1946, prem. 1945); Listy z Norimberka (FF 1946); Němá barikáda (PP 1946, od 1957 též rozšíř. vyd. s tit. Němá barikáda a jiné povídky); Kuřák dýmky (F 1948); Knihy do rukou lidí (projevy a stati, 1949); Krásná Tortiza (PP 1952); Romance o Oldřichu a Boženě (D 1952, prem. 1953); Dětství soudruha Stalina (P pro ml., 1953); Horká půda (Rp 1955); Za literaturu životní pravdy (ref. na 2. sjezdu spisovatelů, 1956); Jednou v máji (P pro ml., 1958); České pohádky (1958); Dalskabáty, hříšná ves, aneb Zapomenutý čert (D 1960, prem. 1959); Jsou živi, zpívají (D 1961, i prem.); — posmrtně: Posvícení v Tramtárii (PP pro ml., 1972); Hastrmani (P pro ml., 1973). — *Ostatní práce*: Sochař Jan Kavan (1943); Malíř Karel Černý (1943). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Dodekanesie (1933); Kolumbus (1933). ■ REDIGOVAL *periodika*: Svobodné noviny (1948), pokr. Lidové noviny (1949–52), Svět práce (1969). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: G. de Mauissant: Příběhy plné lásky (výbor, 1969). ■

LITERATURA: kd (E. Konrád): Křest ohněm (ref. Jakož i my odpouštíme), LidN 10. 2. 1940; B. Jedlička: Románový debut J. D., LidN 3. 6. 1940; B.

Březovský: ref. Městečko na dlani, Panoráma 1940; F. Götz: Druhý román J. D. (ref. Živá voda), Čtete 1942; jšk. (J. Š. Kvapil): ref. Putování Petra Sedmilháře, Naše doba 1946; V. Černý: Hrst poznámek k socialistickému realismu (ref. Němá barikáda), KM 1947; K. P. (Polák): Zatímní práce J. D., PL 1. 4. 1947; F. Götz in J. D.: Romance o Oldřichu a Boženě (1953); J. Hájek in Literatura a život (1955); J. Hrabák: K jazykové výstavbě D. Krásné Tortizy, SaS 1956; B. Macák: ref. Horká půda, HD 1956; A. Melicherčík: České pohádky J. D., Slov. pohľady 1958; J. Polák: České pohádky J. D., NŽ 1958; Z. Kožmín: České pohádky, Zlatý máj 1958 + Konečně kniha dobrodružná a dnešní (ref. Jednou v máji), Zlatý máj 1959; A. Urbanová in J. D.: Hrátky s čertem (1959); F. Götz in J. D.: Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert (1960); R. Pytlík: Pohádka a současnost, ČLit 1960; M. Jungmann: Vypravěč dobré pohody, in J. D.: Němá barikáda (1961); J. Bílý: D. hra o lidech v revoluci, in J. D.: Jsou živi, zpívají (1961); J. Hrabák: Hrdinství a hrdinové, HD 1961; J. Voráček: České pohádky J. D. a jejich vztah k lidové tradici, AUC 1961, Slavica Pragensia 3 (1962); V. Kamelský in J. D.: Němá barikáda a jiné povídky (1964); A. M. Piša: O J. D., in Stopami prózy (1964); B. Polan: Próza z let okupace, in Život a slovo (1964); B. Balajka: Padesátiny J. D., Plamen 1965; A. M. Piša: O dramatikovi Hrátek s čertem, in J. D.: Hrátky s čertem (1965); J. Nejedlá: Proměny vypravěče, Impuls 1966 + Dvě studie o stylu v próze J. D., AUC, Slavica Pragensia 12 (1970); vf (V. Falada): Za spisovatelem J. D., Mladá fronta 1. 12. 1970; red.: Odešel J. D., Svět práce 1970, č. 48.

rp

Václav Dresler

* 11. 9. 1880 Černovičky (Středokluky-Č.)
u Kladna

† 24. 1. 1953 Praha

Literární kritik a historik, zabývající se převážně autory realistického zaměření; překladatel polské beletrie, autor studií a informativních statí věnovaných polské literatuře, resp. kulturnímu, sociálnímu, hospodářskému a politickému dění v Polsku.

Pocházel z rodiny rolníka. V Praze studoval gymnázium v Křemencově ulici (mat. 1899),

pak slavistiku na filoz. fakultě (7 sem., studia nedokončil). Věnoval se literární kritice, zejména v denním tisku, a publicistice; před první světovou válkou žil jako novinář v Berlíně, po převratu se usadil ve Varšavě, kde řídil československou informační kancelář a byl tajemníkem čs. vyslanectví. V této době pracoval velmi intenzivně na poli česko-polské vzájemnosti: v Polsku informoval v tisku i v četných přednáškách o československé kultuře a naopak zase do československých novin (zejm. do Lidových novin a Moravskoslezského deníku) napsal na tisíce informativních článků a studií o polské literatuře, kultuře, politice, hospodářských a sociálních poměrech. 1937 se pro nemoc vzdal práce v Polsku a přesídlil do Prahy, kde žil na odpočinku až do své smrti. Byl členem Slovanského ústavu. V prvních letech po návratu ještě hodně přednášel o Polsku, především na zájezdech do venkovských měst.

V. D. zahájil na začátku století svou literární činnost časopiseckými referáty o české literatuře. Jeho zájem platil zejména soudobé realisticky orientované próze, dotýkající se sociální problematiky své doby. Autorům tohoto typu (J. Merhaut, M. A. Šimáček, F. X. Svoboda, K. V. Rais, K. Klostermann aj.) věnoval i rozsáhlejší monografické studie, v nichž se soustředil zejména k popisu obsahových složek díla, k sledování toho, co spisovatel zobrazuje ze sociálního dění své doby, a k souvislostem jeho prací se sociálními a mravními otázkami současnosti. — Vedle české literatury brzy upoutala jeho pozornost literatura polská (1904 první překlad). Později — za válečného pobytu v Berlíně a poválečného působení ve Varšavě — převážil v D. činnosti zájem o Polsko a jeho kulturu vůbec; D. přeložil řadu děl polské beletrie své doby (časopisecky překládal i drobnou prózu ruskou) a zároveň soustavně referoval o polské literatuře a kultuře v novinách i v nejrozličnějších časopisech. Polským otázkám (vedle kulturních i sociálním a politickým) věnoval kromě několika knižních titulů celkem přes deset tisíc informovaných a poučených článků. Po návratu do Prahy se D. vrátil k otázkám české literatury a napsal ještě několik bohemistických studií (např. o Zeyerovi).

Brázda (od 1936); Cesta (od 1921); Čas (od 1921); ČČM (od 1909, t. r. studie o dramatech F. A. Šuberta); Čes. revue (od 1901, pak od 1929); Čes. slovo; Hlas národa (od 1910); Hospodářská politika (od 1927); Jihočes. listy; Královéhradecké rozhledy; Lid. noviny (od 1902, pak od 1926); Lit. listy (od 1903); Lit. rozhledy (od 1912, portréty českých autorů); Lumír (od 1902); Máj (od 1911); Mor. orlice (od 1912); Mor. slez. revue (od 1907; 1908 studie o J. Merhautovi); Mor. slez. deník (od 1925); Nár. listy (od 1901); Naše doba (od 1905); Nezávislé listy (od 1903); Nová čes. revue (od 1905); Nové Čechy (od 1934); Nový život (od 1906); Obzor literární a umělecký (od 1902); Pozor (od 1901); Průdy (od 1926); Radikální listy (od 1901); Reforma (od 1927); Rozhledy (od 1902); Samostatnost (od 1912); Sborník zahraniční politiky (od 1920); Slovanský přehled (od 1903); Srdce (od 1902); Spisy M. A. Šimáčka (sv. 20, 1911: studie M. A. Š. a jeho dílo); Venkov (od 1910); Zahraniční politika (od 1926); Zlatá Praha (od 1905); Zvon (od 1909; 1941 studie o J. Zeyerovi); Ženská revue. ■ KNIŽNĚ. Studie o literatuře: Jakub Arbes, život a dílo (b. d., 1910); Maxim Gorkij (1911, šifra V. D.); F. V. Krejčí (b. d., 1911); K. V. Rais (b. d., 1911); F. X. Svoboda (b. d., 1911); F. X. Šalda (b. d., 1911); Básník Šumavy (1914, s vl. životopisem K. Klostermanna). — Překlady: G. Zapolska: Předpekli (1904) + Ve službách hříchu (1914); I. Sewer-Maciejowski: V petrolejových dolech (1907); J. Weyssenhoff: Unia (1912); A. Strug: Lidé podzemní (1912); W. Rapacki: Král husitův (1918); J. Iwaszkiewicz: Slečny ze statku (1937); P. Choynowski: Mladýma očima (1937); W. Berent: Živé kameny (1937). — Ostatní práce: Polsko a Poláci (1922); Republika Czeskosłowacka (inf. spisek, Poznaň 1923, s A. Černým); Polsko a Evropa (1926); Z politické domácnosti v Polsku (1927); Sedmá velmoc v Polsku. Dnešní stav polského tisku (1928). ■ REDIGOVAL časopis: Literární listy (1903–04). ■

LITERATURA: A. Novák: ref. Jakub Arbes, život a dílo, LidN 17. 6., 24. 6. 1910; O. Šimek: ref. F. X. Svoboda, Novina 1910/11; J. Hd. (Heidenreich-Dolanský): ref. Sedmá velmoc v Polsku, LidN 8. 8. 1928; Č.: V. D. v Polsku, NL 14. 1. 1932; A. O.: Pocta V. Dreslerovi ve Varšavě, Slovanský přehled 1932; B. Slavík: V. D. šedesátník, LidN 11. 9. 1940.

II

PSEUDONYM, ŠIFRY: Sigma; A, -der, Dre, er, lr, r, -r-, -slr-, V. D., V. Dlr., V. Dr. ■ PŘÍSPĚVKY in:

Karel Driml

* 2. 1. 1891 *Choceň*

† 20. 10. 1929 *Praha*

Lékař, osvětový pracovník ve zdravotnictví, propagující zdravotně ideje publicisticky a beletristicky, zvl. v dramatech pro mládež a loutkových hrách.

Vystudoval gymnázium ve Vysokém Mýtě (mat. 1909) a medicínu ve Vídni a v Praze. Od 1914 byl asistentem bakteriologického a serologického ústavu lékařské fakulty v Praze. Za první světové války sloužil jako lékař u válečného námořnictva. 1919 vstoupil do státní zdravotní služby, 1920–21 studoval organizaci veřejného zdravotnictví v USA, Kanadě, Anglii a Francii; na škole hygieny při univerzitě J. Hopkinse v Baltimore získal pro studovaný obor osvědčení. Po návratu se stal vrchním komisařem ministerstva zdravotnictví a řídil úsek výchovné a propagační práce. Redigoval zdravotnické časopisy, z oboru zdravotvědy pořádal četné přednášky, psal informační a popularizační články, brožury, letáky a také libreta poučných filmů.

D. beletristická činnost byla úzce zaměřena na propagaci idejí hygieny, principů správné životosprávy a boje proti nemocem. D. se obracel především k dětskému publiku, pro které napsal řadu dramatických výstupů, říkanek a loutkových her, v nichž obvykle vystupovaly známé pohádkové postavy (Kašpárek, Budulínek aj.). Výchovná tendence zcela ovládala veškeré autorovo spisovatelské úsilí.

PSEUDONYM: Oldřich Zoltán. ■ PŘÍSPĚVKY in: Lid. noviny (od 1924); Měsíčník Červeného kříže (od 1921); Měsíčník dorostu Čs. červeného kříže; Sokoalice; Zdraví lidu. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pokud není jinak vyznačeno, pak D pro ml.): Bacilínek (b. d., 1923); Brok a Flok (1923); Kašpákovy zdravotnické táčky (2 sv., 1923–24); Kněžna Kazi (1923); Sluneční údolí (1923); Začarovaná země (b. d., 1923); Budulínka bolí zoubek (1924); Čínské zrcadlo (1924); Chléb náš vezdejší (1924); Král Asinus (1924); Námořníci (1924); Zdravotní říkanky (1924); Dvě vánoční hry: Kašpákovův svatý Mikuláš, Vánoční pohádka (1925); Chléb vypravuje pohádku svého života (b. d., 1925); Lakté čili Budulínek v říši mléka (1925); Loutkářská čítanka (1925, s F. Ptáčkem, V. Skálou, J. Veselým); Na prahu života (b. d., 1925); Princezna Bledule (1925); Dům na výsluní (1926); Jarní den (1926); Smíšek (1926); Čarodějka Špindli-

můra (b. d., 1928, pseud. O. Zoltán); Fronta (1928); Jak napálil Kašpárek vodníka (b. d., 1928, pseud. O. Zoltán); Jak se z čerta anděl stal (b. d., 1928); Kašpárek a loupežník (b. d., 1928, pseud. O. Zoltán); Kmotra zubatá (b. d., 1928, pseud. O. Zoltán); Krokovy dcery (b. d., 1928, pseud. O. Zoltán); Milión (b. d., 1928); Strýček z Ameriky (b. d., 1928); Šuki a Muki čili Čarovné bačkory (b. d., 1928); Zakletý zámek (b. d., 1928, pseud. O. Zoltán); Evženčiny zasnuby (P b. d., 1929); Chůvičky (b. d., 1929); Jarka a Věrka (b. d., 1929); Kdo je pro a kdo je proti (b. d., 1929); Špirítár, pekelný alchymista (b. d., 1929); U odvodu. Nezabiješ. Pan doktor přišel (b. d., 1929); V ordinaci (b. d., 1929); Vzkříšení (1929); Kuchařinky (b. d.); Lavina (b. d.); Pohádka o pilné Popelce (b. d., pseud. O. Zoltán); Znamení „Černé ruky“ (b. d.); Smrt neseme ze vsi (b. d.); — posmrtně: Stín (1930, pseud. O. Zoltán); Naším dětem (1. Z maminčiných říkanek. Zvřátka přátelé, 1933, 2. Od prázdnin do prázdnin, 1934, ed. R. Tschorn). — *Ostatní práce*: O zdravotnické a sociální lidovýchově u nás a v cizině (1923); Zdravotnická výchova na školách (1924); Boj proti tuberkulóze (1926); Ošetřování nemocných v domácnosti (1926); Domácí zdravotnictví pro ženy (1928) aj. ■ REDIGOVAL časopisy: Zdraví lidu (od 1923); Výživa (1925–26). ■

LITERATURA: P. S. (J. Sulík): ref. Kašpákovy zdravotnické táčky, NO 19. 11. 1924; V. Brtník: ref. Dvě vánoční hry, Venkov 3. 12. 1925 + ref. Princezna Bledule, Venkov 25. 3. 1926; ■ ref. Dům na výsluní: K. Š. (Štorch), Rozpravy Aventina 1926/27; E. S. (K. Elgart-Sokol), LidN 16. 1. 1927 ■; J. Karasová: ref. Evženčiny zasnuby, Ženský svět 1929; If. (I. J. Fischerová): ref. Jarka a Věrka, NO 19. 1. 1930 + Loutkářská oslava památky dr. Drimla, NO 10. 12. 1935; M. Majerová: ref. Naším dětem, Čin 1933.

mn

Vladimír Drnák viz Jan Václav Rosůlek

Ctibor Drnovský z Drnovic

* asi 1543

Právnícký spisovatel.

Pocházel ze starého vladyckého rodu na Moravě, příbuzného s pány z Kunštátu. O jeho životě je známo velmi málo, nezastával žádný vyšší úřad. Jako znalec práva a zemských právních obyčejů byl žádaným právním zástupcem („řečníkem“ před zemským soudem) a rádcem v mnoha soudních sporech. Byl členem komise pro soudní a zemské zřízení na znojenském sněmu 1535, kde bylo vypracováno nové zemské zřízení, vydané toho roku.

Z dosud platných starších právních ustanovení (zčásti podle *Knihy Tovačovské*) a z dokladů o současné moravské právní praxi sestavil asi ve 30. letech rukopisnou příručku, nazvanou novodobým vydavatelem *Kniha Drnovská*; stala se východiskem pro různé pozdější redakce souborů moravského práva.

RUKOPISNĚ: Půhony a nálezy některé při právé moravském (asi po 1530). ■ **EDICE:** *Kniha Drnovská* (Brno 1868, ed. V. Brandl). ■

LITERATURA: V. Brandl: Nejstarší zřízení moravské za krále Vladislava, kniha pana C. z D. a kniha pana Jiřího Sedlnického z Choltic, ČČM 1865 + *Kniha Drnovská*, nejstarší zřízení a Codex Sedlnicianus jsou totožné, in *Kniha Drnovská* (Brno 1868); O. Adámek: C. D. z D., Hlídka 1929; F. Čáda: *Kniha zvaná Drnovská*, Studie o rukopisech (1972).

jk

Karel Drož

* 22. 8. 1858 *Uhlířské Janovice*† 24. 12. 1928 *Praha*

Prozaik, autor polobeletistických cestopisných a národopisných prací. Překladatel z bulharštiny a rumunštiny.

Studoval reálku a učitelský ústav v Kutné Hoře a Jičíně, univerzitu v Praze. Po studiích pů-

sobil jako učitel v Chotěboři, 1882–84 v Duchcově (spoluzakladatel první české školy v severozápadních Čechách), pak v Dobrušce u Plzně, 1887–88 v Oseku u Duchcova a na měšťanské škole v Plzni. Po 1918 byl jmenován inspektorem měšťanských a rumunských škol na Podkarpatské Rusi. Cestoval po Evropě, sev. Africe a Asii, zejména však po Tatrách a Balkáně. Konec života strávil v důchodu v Praze.

Literární činnost K. D. je úzce spjata s jeho cestami. S oblibou navštěvoval některé národopisné a přírodovědecky zajímavé oblasti Slovenska (zejména Tatry), Rumunska a Bulharska. Všímal si nejen jazyka, ale i charakteristických znaků a jednání tamějších obyvatel; to vše se v literárním zpracování snažil ukázat především na drobných obrázcích rázovitých postav, které zasazoval do popisů svých cest, bohatě místopisně doložených. Sympatie k balkánským národům, zejména Bulharům a Rumunům, dobrá znalost jazyků i reálií a zájem o místní krajany Čechy činily jeho cestopisy, zejména z počátku jeho literární činnosti, průkopnickými. Z národopisných, kulturních i politických zájmů vyplynula i jeho práce překladatelská (z bulharštiny a rumunštiny).

PRÍSPĚVKY in: Čas. čes. turistů (1897); Čech (1907); Čes. deník (Plzeň, 1917); Čes. svět (1918–19); Dělnické listy (Videň, 1911); Den (1909); Hlas národa (přil. Nedělní listy, 1909); Ilustrovaný svět (1904); Jizeran (1890); Květy (od 1893); Lid. noviny (od 1920); Nár. listy (od 1889); Nár. osvobození (1927); Nový obzor (1913); Osvěta (od 1909); Plzeňské listy (1886); Pokrok (Praha, 1883); Právo lidu (od 1919); Přehled (1906–07); Slovanský přehled (od 1905); Světozor (od 1898); Škola a život (1879); Šumavan (1879); Topičův sborník (od 1916); Venkov (1907); Zlatá Praha (od 1890); Zvon (od 1900). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Tatry (P 1897); Život na Tatrách (P 1906); Polská ves v Asii (P 1906); Prvá cesta na Rylskou planinu (P 1907); Návštěva u Carmen Sylvy (P 1908); Druhá a třetí cesta na Rylskou planinu (P 1921); Z našich Tater (P 1924). — *Překlady:* Elin-Pelin: Bulharské povídky (1909). ■ **REDIGOVAL časopis:** Podkarpatská Rus (1921). ■

LITERATURA: an.: ref. Život na Tatrách, Přehled 1905/06, č. 43; M.: ref. Prvá cesta na Rylskou planinu, Sborník čs. společnosti zeměvědné 1908; ■ ref. překl. Bulharské povídky: an., Lit. rozhledy 1908/09; O. Šimek, Novina 1908/09; V. Červinka, Zlatá Praha 1908/09; A. Pražák, Slovanský přehled 1909/10 ■; W.: ref. Prvá cesta na Rylskou planinu, NL 25. 6. 1909; J. Páta: Několik kapitol z dějin styků česko-bulharských, Osvěta 1917 + K literárním sty-

kům česko-bulharským, Lit. rozhledy 1926/27; A. F.: nekrolog, Slovanský přehled 1929.

vj

Artuš Drtil

* 6. 1. 1885 *Klopina* u Zábřeha

† 10. 4. 1910 *Praha*

Literární kritik a publicista.

Od 1897 studoval na českém gymnáziu v Zábřehu; po absolvování 6. třídy (1903) praktikoval na poště v Úsově. 1904 vstoupil do poštovního telegrafního kursu v Šumperku, brzy však odešel, aby se cele věnoval novinářství jako spolupracovník řady venkovských listů. Debutoval ve Studentském sborníku (1902) a v časopise *Pozor*, který však brzy opustil pro jeho konzervativní zaměření. Od 1905 žil v Rokycanech jako spolupracovník časopisu *Kramerius*, který řídil jeho přítel K. Horký. 1906 byl přes slabé zdraví odveden na vojnu a až do podzimu 1909 sloužil jako prostý voják ve Freistadtu v Horních Rakousích (s častými pobyty mimo službu v Praze, v Klopíně a ve vojenské nemocnici v Linci). 1907 se stal členem korespondenční kanceláře národní strany svobodomyšlné, ale teprve na konci života získal pevnější existenční zajištění v redakci *Plačkovy Rozhledy*. Zemřel předčasně na otravu krve a byl pochován na Olšanských hřbitovech v Praze; smuteční projev pronesl A. Novák.

D. literární kritiky jsou součástí jeho publicistické činnosti, zaměřené k aktuálním sociologickým otázkám doby (postavení studentstva, ženské hnutí, veřejná a politická morálka, národnostní problémy atd.). Ovlivněn zejména J. Herbenem, sledoval v duchu realistické tradice „patologii“ české společnosti a v literární kritice navazoval na kritiku typu H. G. Schauera. Národní písemnictví chápal převážně v jeho relacích k společenské současnosti a vzhledem k ní posuzoval jeho ideje a morální i umělecké hodnoty. D. kritické soudy, kladoucí v Šaldově duchu na literaturu vysoká

myšlenková a umělecká měřítká, se prudce obrací proti různým projevům artismu a estétství. Připravoval knihu *Žena v myšlení a cítění moderního člověka* a pracoval na velké studii o Mahenovi, jejíž torzo vydal hned po D. smrti P. O. Plaček.

ŠIFRY: AD (Nár. obzor, Přehled), V. O. (zejm. Rozhledy, Přehled, Ženský svět, Mor. slez. revue). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. stráž; Havlíček (od 1905); Hlasy z Hané; Horkého Týdeník (od 1909); Jihočes. listy (od 1907); Kramerius (od 1905); Lidové zájmy (od 1904); Mor. nár. noviny; Mor. rozhledy (od 1904); Mor. slez. revue (od 1905); Mor. kraj; Nár. obzor (od 1907); Naše Slovensko; Naše žně; Nová Slovač; Novina (od 1908); Podřipské slovo; Pozor (od 1902); Přehled (od 1905); Přehled revuí (od 1908); Rozhled (od 1910); Rozhledy (od 1903; t. r. článek proti separatismu Zápach Moravy); Stopa (od 1910); Studentské směry; Studentský sborník (1902); Vatra; Ženská revue (od 1905); Ženský svět (od 1905). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře* (posmrtně): Jiří Mahen (E 1910). — *Výbor*: Výbor z prací (1913, usp. F. Šelepou). ■ KORESPONDENCE: J. Skutil: Z korespondence A. D. s F. Šelepou, Vlastivědná ročenka Okresního archivu v Blansku (1968). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Moravské rozhledy (1904), Lidové zájmy (1904), Rozhled (1910). ■

LITERATURA: F. X. Šalda: A. D., Novina 1909/10 → KP 8 (1956); K. Horký: Za A. D., Stopa 1910; F. Taufer: Poznámky o mrtvém, Ženská revue 1910; A. Novák: A. D., Přehled 1913 + Literární pozůstalost A. D., Přehled 1913, obojí → Zvony domova (1940); F. Šelepou in A. D.: Výbor z prací (1913); R. Fischer in Čeští spisovatelé a umělci z okresu moravského (1930); J. Skutil: Básník A. D., sb. Severní Morava (1958).

II

Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu viz Kniha o rodu a utrpení sv. knížete Václava

Družina literární a umělecká

1913—1949

Sdružení katolických umělců, zejména moravských, hájící stavovské zájmy svých členů a usilující posílit význam katolického umění v celku národní kultury.

Družina literární a umělecká, povolená c. k. moravským místodržitelstvím v Brně 30. 4. 1914 a formálně ustavená valnou hromadou v Olomouci 28. 5. 1914, byla založena jako volné sdružení s názvem Družina literární už 29. 10. 1913 v Olomouci, a to po několikaleté diskusi mezi moravskými katolickými autory a bezprostředně poté, co moravský zemský výbor neodmítl tyto autory žádnou cenou; trvale rozvíjela svou činnost převážně na Moravě. Prvním předsedou DLU byl zvolen F. Kužela Chlumecký (pro období 1913—19), dalšími K. Dostál-Lutinov (1919—23) a E. Masák (1924—49). Z původních 12 zakládajících členů, účastníků olomoucké schůzky v říjnu 1913, se DLU 1918 rozrostla na 50 členů, 1924 na 77 členů; do 1938, kdy měla 96 činných členů, přijala celkem 125 členů; nedlouho před reorganizací českého kulturního života a před vytvořením jednotného spisovatelského svazu (a dalších uměleckých svazů) čítala 1948 82 činných členů. Mezi členy DLU patřili mj.: O. F. Babler, V. Bitnar, S. Bouška, F. Dohnal, J. Durych, A. Fuchs, A. Hrabal, J. Hruban, F. Hrubý, J. Kachník, A. Kolek, A. Kolísek, V. Pittnerová, A. Podlaha, J. Řehulka, F. Světlík, J. Svítal-Kárník, S. Vrbík, J. Vyhliďal, A. Zamazal, L. Zamykal, S. Zedníček, F. C. Župka. DLU získala hned v začátku pro svou tvorbu jako publikační tribunu Archu Dostála-Lutinova (od roč. 1918 byla i jejím majitelem); starost o tento časopis a jeho přílohy (Archív literární, Rukověť dějin české literatury básnické), spolu se starostí o časopis Obzor rodinný (1919—23, red. J. Řehulka) a s vymáháním uznání pro katolickou literaturu tvořily hlavní náplň činnosti spolku. Knižní publikaci členů DLU sloužila Knihovna DLU, od 1926 zavedla DLU místo ní tzv. vydávání podílových knih; kromě toho nákladem DLU vycházela knihomilská edice Klenot, od 1934 v Brně tzv. B knižnice DLU. Od 1921 vydávala DLU edici Malý kancionál pro mládež arcidiecéze olomoucké, která jí přinášela většinu finančních prostředků pro provoz spolku. 1914 se DLU

představila v Holešově na hanácko-valašské výstavě zvláštní expozicí katolické literatury, 1928 se účastnila Výstavy soudobé kultury v Brně a 5.—6. července 1932 1. sjezdu katolických novinářů a spisovatelů v Olomouci; začátkem 20. let se angažovala v akcích na znovuvybudování mariánského sloupu v Praze, podílela se též na oslavách svatováclavského milénia. Po osvobození nebyla přizvána do Syndikátu českých spisovatelů.

DLU sdružovala literáty a umělce výlučně katolické, a to bez ohledu na jejich umělecké zaměření. Za ideový cíl si kladla „náboženským, katolickým prvkem v literární a umělecké činnosti zúrodňovati a zušlechťovati naši národní kulturu, a tak přispívat k tomu, aby se v ní katolická myšlenka stala opět myšlenkou vůdčí“; v této souvislosti též aktualizovala barokní tradici české kultury. Důrazně vystupovala proti přezírání katolických spisovatelů a stavovsky hájila jejich zájmy, tonula však namnoze v regionalismu a v provincialismu. Svou činnost vyvíjela nejen v opozici vůči kultuře nekatolické, ale i v latentním sporu s mladšími proudy v katolické literatuře (Akord, Řád). Po druhé světové válce se pokusila omladit alespoň svůj časopisecký orgán Archa novými přispěvateli i zájmem o literární dění vně těsných hranic spolku.

LITERATURA: Poselství. Almanach k 25. výročí DLU (Olomouc 1938); pak zprávy o DLU v čas. Archa (do 1948 včetně).

mb

Družstevní práce

1922—1952

Jedno z nejvýznamnějších nakladatelství mezi dvěma válkami a první české nakladatelství založené na myšlence družstevního, nikoli soukromého podnikání.

Vzniklo z potřeby vyrovnat se s krizí na knižním trhu po první světové válce. Iniciátorem byl V. Poláček, název dala družstevní výstava

pořádaná 1921 Ústředním svazem družstev. Základní myšlenkou bylo, že knihy mohou být lacinější, když je budou vydávat čtenáři, spisovatelé a výtvarníci společně a když budou prodávány přímo členům bez prostřednictví knihkupců. Povinností členů bylo po zaplacení minimálního podílu a zápisného odebrat ročně nejméně čtyři vydané publikace podle vlastního výběru. Členové družstva měli právo zasahovat do edičního programu (navrhovat nebo odmítat tituly, navrhopvat vhodné ilustrátory apod., zpravidla pomocí anket; toto právo, plně respektované při malém počtu členů, se stalo formálním, jakmile počet členů přesáhl několik tisíc). Družstvo, pro něž se ustálila zkratka DP, zahájilo činnost na podzim 1922 a ještě t. r. vyšla první kniha, Nejkrásnější svět M. Majerové (s datem 1923). Prvním předsedou byl docent techniky P. Růžek, v předsednictvu byli spisovatelé J. Knap, M. Novotný (řídil potom knižnice Živé knihy a Nesmrtelní), F. Skácelík a hudební skladatel S. Hippman; prvním zaměstnancem, který vedl administrativní správu podniku, byl V. Poláček, pozdější tajemník a nakonec ředitel družstva (až do 1934, kdy ho vystřídal J. Cerman). Spojení se členy zprostředkovával od 1923 Zpravodaj DP (1924 nazvaný Kulturní zpravodaj, od 1927 Panoráma), přinášející podrobné informace o podnikání, ediční programy, dopisy čtenářů a odpovědi na ně, ankety, hospodářské výkazy, členské zprávy, zprávy o vydaných knihách, čtenáři zde byli seznamováni se spisovateli i výtvarníky a jejich tvorbou. Prudký růst členů (1922 300 členů, 1927 5 000, 1930 10 000, 1937 25 000, 1945 přes 40 000 a koncem 1948 100 000, takže přijímání muselo být zastaveno) umožňoval rozšiřovat nejen nakladatelský program, který byl záhy doplňován i jinou činností kulturní, nýbrž i materiálně technickou základnu, která pak dovozovala realizovat program v nebývalé kvalitě hmotné i ideové. Celé vydavatelství včetně skladu začalo činnost v soukromém bytě v Praze Na Františku č. 24, 1926 pokračovalo v ul. Starodružníků (dnešní Václavkova) v Dejvicích, na podzim 1928 mělo k dispozici už několik místností ve Slezské ul. na Vinohradech; od pol. 1933 pokračovalo v Melantrichově ul. v Praze 1, až konečně koncem 1936 se usídlilo na Národní tř. č. 36. — 1923 si DP zřídila vlastní knihařskou dílnu, 1924 otevřela první Knihkupectví, 1926 získala od svého člena a spolupra-

covníka, nakladatele B. M. Kliky, knihkupeckou koncesi (schválena až 1928), takže mohla knihy prodávat i nečlenům a v jiných knihkupectvích, a 1927 zřídila v Myslíkově ulici pro prodej grafiky a později vůbec uměleckých předmětů a předmětů uměleckého řemesla Krásnou jizbu (vedl ji zpočátku malíř E. Frinta) s výstavním sálem, kde byly pořádány výstavy uměleckých děl a knih. Množily se sekretariáty a skupinová střediska v jiných městech, kde byly pro spolupráci získávány významné kulturní osobnosti (např. v Brně J. Mahen, v Olomouci B. Václavek). Členské schůze byly spojovány s výstavami nebo s kulturním programem (přednášky spisovatelů a výtvarných umělců o vlastní práci, o umění a kultuře vůbec, promítání krátkých filmů, zvláště filmu o práci v DP Jak vzniká kniha, natočeného K. Smrčem, apod.). V předsednictvu a v redakční radě se vystřídala řada spisovatelů (K. J. Beneš, P. Kříčka, V. Kaplický, K. Nový, J. Seifert, V. Vančura, který od 1937 stál v jejím čele, po jeho smrti krátce J. Šnobl, pak V. Černý), kteří udržovali činnost družstva na vysoké úrovni. S literární redakcí DP spolupracovalo mnoho spisovatelů i psaním posudků na nové rukopisy (K. J. Beneš, J. Glazarová, F. Hrubín, K. Konrád, P. Kříčka, B. Mathesius, B. Polan, J. Průšek, J. Rypka, J. Seifert, J. Träger, V. Vančura, J. Zorálek aj.). Ve své činnosti se DP neomezovala jen na české země, nýbrž svou kulturně politickou práci obrátila i ke Slovensku. Nejenže zařazovala do edičního programu knihy slovenských autorů, a to nikoli v překladech, nýbrž ve slovenštině, ale pořádala hovory se slovenskými spisovateli; 1937 vypsala soutěž na původní slovenský román (1. cenu získal P. Jilemnický), 1938 věnovala jedno číslo Panorámy otázkám slovenským a vztahům české a slovenské literatury, předsednictvo konalo i zájezdy na Slovensko (v Bratislavě byl předsedou skupiny J. Sekera). V celé kulturní politice DP byly od počátku jasné tendence protiválečné a humanistické, tendence když ne vyložené socialistické, přece k socialismu tíhnoucí (byla za to nejednou kritizována členy i nečleny), a ani za protektorátu nevyšla z jejího nakladatelství jediná kniha, která by byla poznamenána fašismem nebo nacismem (naopak její knihy byly konfiskovány). Po vydání zákona o zrušení soukromých nakladatelství byla DP 1950 sloučena s nakladatelstvím Mír a za vydavatelskou náplň jim

určeno vydávání publikací s tematikou boje za mír a proti fašismu. Tím byl zcela změněn dosavadní charakter podniku a to se projevilo jak v edičním programu, tak ve vnější podobě knih. 1952 byla DP zrušena a z likvidovaného družstevního podniku vznikl podnik státní, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (pozdější Odeon). Krásná jizba byla přičleněna k účelovému zařízení Svazu československých výtvarných umělců Dílo.

Celou dobu svého trvání se DP snažila vydávat lacinou knihu hodnotnou literárně i graficky, a tím čtenáře vychovávat jak ideově, tak esteticky. Těžiště její činnosti tkvělo ve vydávání soudobé beletrie, a to jak domácí (často i od autorů začínajících: B. Březovský, J. Glazarová, M. Pašek, H. Šmahelová), tak světové, a to v nových uměleckých překladech (i z literatury u nás do té doby málo známých); hojně však vydávala i klasická díla starších údobí. Sdružila kolem sebe řadu vynikajících překladatelů nejenom z hlavních světových jazyků, ale i z holandštiny, vlámsštiny, americké angličtiny, švédštiny aj. (P. Eisner, L. Faltová, J. Hruša, S. V. Klíma, A. Kraus, M. Marčanová, B. Mathesius, J. Pober, V. Procházka, K. V. Rypáček, A. Schiffová, A. Vaněček, R. J. Vonka, J. Zaorálek aj.; ale překládali pro ni i autoři, jejichž význam tkví jinde: P. Kříčka, I. Olbracht, B. Václavěk). DP se však neomezovala jen na vydávání literatury krásné, nýbrž pokoušela se čtenáře vzdělávat i literaturou vědecko-populární, a to nejen z oborů společenských (dějiny, filozofie, sociologie, výtvarné umění, hudba), nýbrž i z jiných (matematika, fyzika, architektura, fotografie, film atd.). Vydávala knihy v jazyku českém i slovenském, 1936 se pokusila vydávat soudobou českou prózu v překladech od němčiny. Velice záhy se jí podařilo zainteresovat významné malíře a grafiky (mnohé v té době ještě málo známé), kteří pečovali o výtvarnou stránku knih (C. Bouda, V. H. Brunner, J. Čapek, F. Duša, P. Kotík, A. Moravec, V. Rada, J. Rambousek, V. Sedláček, J. Zrzavý aj.), takže knihy DP patřily u nás k nejlépe vypraveným knihám. — DP měla na mysli čtenáře různě náročné a různých zájmů, proto vydávala knihy v několika edičních řadách. Kmenovou řadou, vycházející od založení řady do zániku DP, byly *Živé knihy*, rozdělené zpočátku na *Živé knihy A*, určené pro většinu čtenářů původní i přeložené beletrie, a *Živé knihy B*, určené čtenářům náročnějším; hrani-

ce mezi oběma řadami nebyly však zřetelné, brzy zcela převládla řada A (dosáhla 300 svazků), a řada B zanikla (1937 33. svazkem). Přinášela jen prózu, a to cizí, zpravidla v prvním překladu do češtiny (L. Aragon, J. R. Bloch, B. Brehm, P. Bucková, B. Čosić, A. Döblin, J. Fabricius, J. Földesová, L. Feuchtwanger, M. Foster, B. Frank, A. Gide, H. Hesse, M. Chevalier, A. Ingolić, P. Istrati, M. Krleža, S. Lewis, M. Lulofsová, A. Malraux, Multatuli, M. A. Nexö, B. Nušić, F. I. Panfjorov, F. Parmentier, J. Dos Passos, J. B. Priestley, J. Schlumberger, I. Silone, J. Steinbeck, F. Timmermans, Ch. Vildrac, J. Wassermann, M. Webbóvá, A. Zweig aj.), českou převážně v prvních vydáních (K. J. Beneš, M. Fábera, J. John, B. Klička, J. Š. Kubín, J. Mařánek, V. Neff, M. Nohejl, K. Nový, V. Vančura aj.). Byla to knižnice nejrozsáhlejší; ty její svazky, o které byl zájem, bývaly reeditovány i v jiných řadách DP. Knižovna *Nesmrtelní* přinášela v nových překladech a v dokonale grafické úpravě (zpočátku podle ankety) základní díla literatury světové (Ch. de Coster, K. Kraus, H. Melville, F. Rabelais, M. J. Saltykov-Ščedrin, J. Swift aj.) a bylo do ní zařazeno i několik autorů českých (F. L. Čelakovský, K. J. Erben, V. Hálek, K. Havlíček Borovský, A. Jirásek, J. Neruda). Byla ilustrována malíři staršími (i cizími) i moderními českými. Svazky *Generace* seznamovaly v podstatných výběrech s tvorbou soudobých básníků převážně českých (z cizích pouze dva), obvykle s prostým názvem *Básně* a někdy s odborným úvodem (V. Dyk, J. Haussmann, J. Hořejší, A. Macek, J. Mach, S. K. Neumann, J. Seifert aj.). Básnickým sbírkám a menším prózám jedině českých autorů byl vyhrazen polobibliofilsky vypravený *Slunovrat*, který byl nakonec věnován pouze poezii (F. Branislav, F. Halas, J. Hora, V. Nezval, J. Seifert, V. Schwarz aj.). Dětem a mládeži byla určena knihovna *Do života*, kde vycházeli autoři domácí (J. John, L. Kuba, J. Lada, J. Mahen aj.) i cizí. Knižovna *Obzory* sloužila úvahám o soudobé literatuře a kultuře (P. Buzková, F. Götz, J. Mahen, A. J. Urban aj.). Vydávání sebraných spisů nepatřilo přímo do programu DP, ale přesto některé zde vycházely, už proto že je měl v edičním programu B. M. Klika, který do DP vstoupil s vlastní nakladatelskou koncesí a většinu souborných vydání (jakož i knižnici *Generace*) pak řídil. — Ediční řada *Svět* přinášela původní i přeloženou literaturu naučnou buď v monografiích

o velkých osobnostech, nebo v knihách pojednávajících souhrnně o obecných problémech nejrůznějších oborů (např. sb. Čtení o jazyce a poezii). *Orbis pictus* byl ve svých dvou řadách knihovnou poučných obrázkových publikací s nejrůznější tematikou. — Výtvarné výchově a zájmům uměleckým sloužila *Česká galérie*. Byla doprovázena hojnými reprodukcemi, někdy přinášela pouze reprodukce nebo i původní grafiku. Zvláštností edice byly tematicky pořádané stolní kalendáře s uměleckými reprodukcemi a série uměleckých pohlednic. Zde spolupracovali i historikové umění, kteří k některým edicím psali odborné doprovody. — I mimo řady vydala DP několik knih, které měly velký kulturní ohlas (Vančurovy *Obrazy z dějin národa českého*; *Český rok*), a také několik soukromých tisků.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře*: Živé knihy A. Sbírka lidové četby (1923–50); Živé knihy B. Sbírka moderní četby (1924–37); Nesmrtelní. Výbor živých děl ze světové literatury (1926–52); Do života. Sbírka knih pro mládež (1925–48); Slunovrat. Sbírka krásných tisků (1927–52); Generace. Básnické knihy a profily (1928–46); Obzory (1934–36). — *Ostatní*: Česká galérie; Fotografovaný svět; Hudební edice; *Orbis pictus*; Svět; Živé umění. ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čestí autoři*: J. Holeček, J. Mahen; E. Vachek; V. Vančura. — *Cizí*: J. V. Jensen; S. Lagerlöfová; G. B. Shaw; U. Sinclair. ■ Z OSTATNÍ PRODUKCE: sb. K. H. Mácha (1937); V. Vančura: *Obrazy z dějin národa českého* (1. 1939, 2. 1940, torzo 3. d. 1948); sb. Čtení o jazyce a poezii (1942); K. Plicka, F. Volf, K. Svobinský: *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách* (1944–60, 4 sv.; v DP první 2 sv.). ■ PERIODIKA. *Literární a kulturní*: Zpravodaj DP (1923–24); Kulturní zpravodaj (1924–27, pokrač. předešlého); *Panoráma* (1927–52, pokrač. předešlého); *Žijeme*. Obrázkový magazín dnešní doby (1931–33); *Jak žijeme* (1933, pokrač. předešlého); *Magazín DP* (1933–37); *Dějiny a přítomnost* (1937–40). ■

LITERATURA: sb. Pět let DP (1927); Deset let DP (1932); F. Franc: *Nakladatelství DP*, *Knížní kultura* 1969; J. Knap: *Archív DP* (rozm., LA PNP, 1970); E. Horáčková: *Pokroková úloha DP v rozvoji literární tvorby meziválečné a česko-slovenských vztahů* (dipl. práce filoz. fak. UK, 1980).

rh

František Dřevíkovský

* 3. 4. 1788 *Hlinsko*

† 16. 5. 1863 *Hlinsko*

Básník a dramatik samouk.

Otec František D., řezník, matka Klára, roz. Hoffmannová z Chotěboře. Do triviální školy chodil D. v Mor. Třebové, stal se obchodníkem, pak poštovním expedientem a poštmištem v Hlinsku.

Složil množství básní příležitostných, deklamovánek, básní a písní náboženských a jiných lyrických. Napsal též neprovozované divadelní hry, veselohru *Lednice* a truchlohu *Opuštěná*. Rukopisy obou her shořely při požáru Hlinska 1874.

LITERATURA: A. Waldau in *Böhmische Naturdichter* (1860; obs. i 2 lyr. básně přeložené do něm.); L. Nezdařil in *Česká poezie v německých překladech* (1981).

mo

Dřevo se listem odievá

Asi polovina 14. století

Středověká milostná píseň.

Umělá píseň o 36 verších, složená trojdílnou strofou, pravděpodobně jedna z našich nejstarších milostných písní. Její zápis je až z 15. stol., ale jazykem i nápevem se hlásí do 14. stol. Melodika prozrazuje silný vliv lidové hudby a jazyk nese nářeční stopy.

Ve skladbě je rozpracován jeden z podstatných rysů evropské středověké milostné poezie dvorské, totiž povinná diskrétnost milencova týkající se jména opěvované paní. Na pozadí hlavního tématu lze vysledovat i další základní rysy této tvorby: vstupní motiv jarní přírody (je tu postavena do kontrastu s milostným citem), který sice patří k nejstarším charakteristickým rysům dvorské milostné poezie vůbec, ale v této české lyrice je jinak vzácný,

dále pak pojetí lásky jako bolesti a milostné služby, obavy před klevetníky, i to, že v ní promlouvá o svém citu muž, a samozřejmě anonymita autora samého.

EDICE: in F. Palacký: Staročeské milostné písně ze 14. a 15. století, ČCM 1827; in Výbor z literatury české 1 (1845, s tit. Tajná láska; ed. K. J. Erben); in J. Feifalik: Altöechische Leiche, Lieder und Sprüche des 14. und 15. Jahrhunderts, Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1862; in Z. Nejedlý: Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904 → Dějiny husitského zpěvu 1, 1954); in J. Vilíkovský: Staročeská lyrika (1940); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in J. Hrabák: Tisíc let české poezie 1 (1974); in V. Janovic: Milostné verše pěti století (1976); in J. Kolár, E. Pražák: Barvy všecky (1982). ■

LITERATURA: Z. Nejedlý: Počátky husitského zpěvu (1907) + Dějiny husitského zpěvu za váleku husitských (1913, obojí → Dějiny husitského zpěvu 3–4, 1955); J. Vilíkovský: Milostná lyrika staročeská, in Písemnictví českého středověku (1948); V. Černý: Staročeská milostná lyrika (1948); D. Šlosar, Z. Rusínová: Staročeská píseň s nářečními rysy?, LF 1975; K. Petráček: Staročeská milostná lyrika a středomořská tradice, SaS 1977; viz též EDICE.

zdt

S tímto zřetelem přistupoval ve stáří (po 1393) i k sepisování svého právníckého díla, pro něž mohl těžit ze znalosti českého zemského práva a z vlastní bohaté praktické soudní zkušenosti. Těžištěm práce učinil právo procesní, dále zde podal přehled domácí soudní organizace a věnoval pozornost také otázkám majetkoprávním. Hotovou práci, nazývanou *Výklad na právo země české*, věnoval 1400 králi Václavovi. Přípis, jímž dílo uvádí, je svědectvím nejen o jeho vzdělání a politickém rozhledu, ale též o jeho mravní pevnosti a ušlechtilosti. Dílo se sice nestalo oficiální právní příručkou, zůstalo spisem soukromé povahy, ale osobnost jeho původce, přehledný způsob zpracování a jasný, výrazově přesný způsob podání probírané látky mu pojistily autoritativní platnost na dlouhou dobu. Kromě svých jazykových kvalit zůstává zdrojem poznání starého domácího zvykového práva a dobové právní terminologie.

EDICE: *Výklad na právo země české* in *Codex iuris Bohemici* 2 (1870, ed. H. Jireček); O. z D. *Práva zemská česká* (1930, ed. F. Čáda). ■

LITERATURA: F. M. Bartoš: Na okraj životního díla O. z D., LF 1938; viz též EDICE.

ep

Ondřej z Dubé

† asi 1412 Zlenice u Čerčan

Nejvyšší zemský sudí a právník, právnícký spisovatel doby Karlovy a Václavovy.

Byl po otci od 1361 držitelem hradu Zlenic a statků v okolí, připomíná se jako dlouholetý nejvyšší sudí zemský (do 1394). 1368–69 doprovázel ve funkci mistra královské komory krále Karla na cestě do Itálie. Sloužil i Václavu IV. a stál na jeho straně v zápasu s panskou jednotou. Účinně se podílel také na králově smíru s ní 1399. Patřil sice rodem k vyšší šlechtě, ale nesdílel tehdejší politické snahy značné části jejích příslušníků, směřující k omezení panovnické moci. Zasazoval se naopak o její posílení v zájmu státu.

Alexandr Jaroslav Dubec

* 22. 2. 1863 Dubicko u Zábřeha

† 8. 1. 1888 Lukavice u Zábřeha

Autor obrázků z moravské vesnice a historických povídek navazujících na V. Beneše Třebízského.

Vl. jm. A. J. Krejčí. Byl poslední ze 14 dětí chudých rodičů, ve svém rodišti navštěvoval obecnou školu a od 1874 Slovanské gymnázium v Olomouci. Po maturitě (1882) studoval v Olomouci bohosloví, ale těsně před prvním vyšším svěcením vystoupil pro své vlastenecké názory ze semináře po neshodách s představenými. Odešel do Prahy s úmyslem studovat práva, těžce se tu existenčně probíjel (živil se kondicemi a načas vychovatelstvím). Onemoc-

něl zánětem plic, z něhož se vyvinula tuberkulóza. Na podzim 1887 se léčil v pražské nemocnici, pak odešel k bratrovi učiteli na Zábřežsko, kde brzy zemřel.

V devatenácti letech začal A. J. D. v olomouckém časopise Pozor publikovat črty a obrázky z moravského venkova (*Na dušičky, V lomech*); i ve svých knihách zůstal v podstatě věren tomuto prostředí i žánru. Jeho vesnické prózy, určené lidovým čtenářům, charakterizuje zjištěné sociální citění a sympatie k prostým lidem. Zejména sbírka *Pod tichými krovky* konfrontuje morální profil podruhů, čeledínů, venkovských dělníků, tuláků, osiřelých dětí a chudých vdov s vlastnostmi lidí, jejichž vědomí pokrivil majetek. Zatímco bohatí (velcí sedláci, zpanštělé ženy apod.) ztrácejí přirozenou lidskou citovost a touhou po zisku i sociálními předsudky ničí štěstí své rodiny, jsou chudí naopak schopni mravní velikosti, oběti, pravé lásky, lidského soucitu i vzájemné pomoci (*Dva obrázky v jednom rámci, Nešťastný*). Vedle povídek založených převážně na fabulaci řízené mravoličným a výchovným záměrem (patrným zejména v závěrech próz, kde nachází dobrota chudých konečnou odměnu) tíhne D. někdy — ovlivněn „křídovými kresbami“ V. Hálka — i k žánrové črtě zachycující svérázné venkovské figury (*Vyhnálek a Samota*). D. je též autorem rozsáhlé historické povídky *Ze zlatých dob Moravy*, situované na Velehrad za velkomoravské éry a ovlivněné V. Benešem Třebízským; cyrilometodějskou misi v ní představil jako vlastenecké, osvětové a výchovné úsilí směřující k povznesení země a k sbratření slovanských kmenů, jež však naráží na závist a odpor národních nepřátel (v příběhu německých kněží). — Podle údajů v nekrologu Literárních listů zanechal D. ještě několik prací v rukopise (drobné humoresky, povídky *Na pustém statku* a *Červená růže*).

PSEUDONYM: Oldřich Černošský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anežka (Čes. Budějovice, od 1883); Háj (rukopisný stud. čas., Olomouc, 1881—82); Našinec (Olomouc, od 1885); Obzor (Brno, od 1883); Pozor (Olomouc, od 1882); Vesna (Velké Meziříčí, od 1883); Vlast' (od 1885); alm. Zora (1885). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Přátelé světla (P 1884, pod vl. jm.); *Ze zlatých dob Moravy* (P, Přerov, 1885); *Pod tichými krovky* (PP, Velké Meziříčí, 1886). ■

LITERATURA: ■ ref. *Ze zlatých dob Moravy*:

Al. J. O., Hlídka literární 1885, s. 152; F. Wildmann, *Vlast' 1885/86*, s. 126 ■; an.: nekrolog, Lit. listy 1888.

II

Bohumila Dubňanská

* 15. 6. 1883 *Dubňany* u Hodonína

† 25. 11. 1966 *Praha*

Autorka črt i románů ze Slovácka, próz, dramat a veršů pro mládež a děti.

VI. jm. Bohumila Brabcová, roz. Gallerová; podepisovala se též Dubňanská-Brabcová. Dětství prožila v Dubňanech, kde byl její otec důlním vedoucím. 1903 se provdala za účetního tamějších dolů (svatební cesta do Benátek), pozdějšího ředitele uhelného oddělení Pozemkové banky v Praze a od 1923 majitele uhelného obchodu. — Kromě literární práce přispívala také do školského rozhlasu a účastnila se činnosti vinohradského Sokola, v němž byl její muž starostou. Po manželově zatčení 1941 (zemřel 1942 v Osvětimi) žila v Olešné u Rakovníka a od 1945 opět v Praze.

Všechny své práce, kromě dívčích románů a knih pro děti, vytěžila D. z rodného Slovácka. Náročnější úkol si vytyčila v protiněmecky vyhocené kronice z počátků průmyslového podnikání na Moravě *Na důlní samotě* a v seliském románu *Kalužové*. Nejosobitější však jsou její drobné, anekdotické příběhy, které se s úsměvným humorem snaží postihnout dobrosrdečnost i „ohnivou krev“ (titul jedné knihy) slováckého lidu. Místní kolorit dodává těmto realistickým obrázkům především dobře odposlouchaná přímá řeč s bohatým využitím nářečních prvků.

PSEUDONYM: Dubská. ■ PŘÍSPĚVKY in: Jihomor. horník (od 1959); Lada (od 1919); Lid. listy; Nár. listy; Nár. politika; Zvon; Ženský svět. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Maléřečka (D 1924, prem. 1922); Tetička Krůžalka (P 1924); V nebeské říši (D pro ml., b.d., 1925); Ohnivá krev (PP 1926); Hore dědinů

(PP b. d., 1927); Na důlní samotě (R, 2 sv., 1932); Děd a bába v nebi (D pro ml., 1933); Sestřička Petra Zemana (R pro ml., 1934); Vládci hor (BB pro ml., 1936); Zorka a Mírek jedou (R pro ml., 1937); Z našich dědin (P 1940); Povědky slunného kraje (1944); Kordulík nestárne (PP 1946); Pohádkový koutek (1946); Kalužové (R 1947). ■ USPOŘÁDALA: Slovácké koledy (1958). ■

LITERATURA: drb. (J. Borecký): ref. Hore dědinů, Zvon 1926/27; -ed- (E. Dvořák): ref. Na důlní samotě, Iskra 1932, č. 2; B. Slavík: Radostné Slovácko (ref. Z našich dědin), LidN 9. 12. 1940; F. J. Jakubův): Dvě knihy ze Slovácka (ref. Kordulík nestárne, Pohádkový koutek), Lid. demokracie 13. 12. 1947; J. Hrubeš: Podle osvědčeného receptu (ref. Kalužové), Kult. politika 1947/48, č. 6; A. Bieberle: Slunné dílo spisovatelky B. D., Malovaný kraj 1973, č. 5.

pb

Jan Dubravius

* kolem 1486 *Plzeň*
† 9. 9. 1553 *Kroměříž*

Církevní hodnostář a významný politický činitel, právník, latinský humanistický básník, řečník, editor, autor latinsky psaných českých dějin.

Psal se též J. Skála z Doubravky, Doubrava, Dubravus, Skála, Jan Doubravský ze Skály, Doubravky a z Hradiště. Jeho otec se jmenoval Skála. D. pocházel ze zámožné katolické rodiny, absolvoval plzeňskou partikulární školu vyššího typu a po univerzitních studiích v Itálii dosáhl doktorátu církevního a světského práva. Kolem 1509 se vrátil do vlasti. Působil v okruhu humanistů kolem olomouckého biskupa S. Thurza, vedl jeho kancelář, později se stal jeho sekretářem. V obou funkcích setrval, i když postupně nabyl úřadů a hodností dalších, které byly pro něho ponejvíce jen titulární: mezi 1510–12 byl zvolen kanovníkem olomoucké kapituly, 1513 jejím arcijáhnem, 1527 se stal proboštem kroměřížským a olbramkostelským (proboštsví v Olbramkostele u Znojma však zakrátko prodal), později kanovníkem brněnským (do 1541) a snad i olomouckým děkanem. Uplatňoval své právnícké

znalosti a vynikající řečnické schopnosti (některé jeho latinské řeči vyšly tiskem), když se účastnil Thurzových politických akcí a vedl s ním nebo za něho jednání s králem Vladislavem a Ludvíkem (od něho získal 1522 rytířský titul a potvrzení dříve získaného přídomku „z Doubravky a z Hradiště“, 1526 pak za věrné služby hrad a městečko Břeclav). D. politická i duchovní kariéra vrcholila za Ferdinanda I., k jehož nejbližším spolupracovníkům D. patřil (zvláště při jednáních s polským králem 1542 a 1543, při řešení domácích církevních záležitostí a 1547 za stavovského povstání). D. byl jedním z Ferdinandových poslů ke stavovské jednotě, přisedícím při soudním projednávání vzpoury a měl podíl i na králově amnestii. Po Thurzově smrti byl 1541 zvolen olomouckým biskupem a přesídlil na kroměřížský zámek. Církevní povinnosti za něho vykonávali jeho zástupci, sám se věnoval víc diplomacii a literatuře, po 1547 také hospodářským záležitostem svých statků.

D. byl pokračovatelem humanistických snah Thurzových a stal se výrazným představitelem latinského humanismu v našich zemích; uplatnil se hlavně v básnictví a v historiografii. Latinsky volně přebásnil Novou radu Smila Flašky v díle *Theribulie*... (1520). Dílo určil jako poučení králi Ludvíku Jagellonskému ve věcech vlády. Rozděleno do dvou knih je alegorií jako předloha; králi lvu radí v lat. verzi 54 čtvernožců a ptáků. *Theribulie* staví na odív autorovu učenost, obsahuje množství mytologických reminiscencí, obrazů z řecké a z římské historie i příklady ze soudobého života. Proti Nové radě vykazuje výrazné renesanční rysy ideové (v pojetí vlády a úlohy vladaře) a estetické (nový typ alegorie založený na akcentování přesně historicky vymezené reality). Nejznámějším, několikrát reeditovaným dílem D. se staly jeho latinsky psané *Dějiny Království českého* (1552). Ve 33 oddílech podávají obšírný výklad o české historii od nejstarších dob po autorovu současnost. Faktograficky těžil D. ponejvíce z Hájkovy kroniky, využil též kronik E. Silvia, Vavřince z Březové, Vincetiových analů a cizích pramenů. Dílo, ač v datech nespolehlivé (kritizoval je např. Veleslavin), bylo hojně čteno a rozšířeno, nejspíše pro autorovu učenost a způsob vyjadřování. Historickým pramenem je pouze část zachycující události, jichž byl autor svědkem. D. se uplatnil také jako editor; vydal s obsáhlými kome-

táři encyklopedické dílo klasického autora Martiana Capelly *De nuptiis Mercurii et Philologiae* ... (1516), které spojuje alegorii s naukově zaměřeným výkladem o sedmi svobodných uměních. V předmluvě a dedikaci díla formuluje D. své pojetí literatury, zejména alegorie. Hospodářské znalosti D. prokazuje jeho latinské pojednání o rybnících (1547), později znovu vydávané a přeložené do několika jazyků.

KNIŽNĚ. Martianus Foelix Capella *de nuptiis Mercurii et Philologiae* ... (1516); Theriobulia Ioannis Dubravii iuriconsulti et equitis aurati de regiis praeceptis ... (Norimberk 1520); *De piscinis* ... (Vratislav 1547); In psalmod ordine quintum ecclesie deprecantis typum gerentem, cuius initium est: Verba mea auribus percipe, Domine, enarratio ... (Prostějov 1549); *Oratio funebris in Sigismundi, regis Poloniae, exequiis* (Prostějov 1594, výt. nezjišť.); *Historiae regni Bohemiae* ... libri XXXIII ... (Prostějov 1552). ■ EDICE: A. Schmidová: *De piscinis* (lat. vydání a český překlad), Sborník filologický 1, 1953; J. Hejnic, M. Horna, E. Petrů: Jan Dubravius, Theriobulia. Rada zvířat (lat. vyd. a čes. překlad, 1983). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 2 132–2 135; Rukověť human. básnictví 2 (1966). ■ LITERATURA: C. Grohmann: Johann von Dubravsky, Bischof zu Olmütz (Brno 1856). ■ F. Palacký in Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber (1830); K. A. Veith: Über ein vergessenes Werk des Geschichtsschreibers J. D., Österreichisches Archiv für Geschichte, Erdbeschreibung, Staatenkunde, Kunst und Literatur 1831; J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmisches Literatur 3 (Viedeň 1860); A. Rybička: Jan z Doubravky a z Hradiště (Dubravius), biskup olomoucký, ČČM 1878; V. V. Tomek in Dějepis města Prahy 11 (1897); H. Doležil in Politické a kulturní dějiny města Olomouce (Olomouc 1903–06); F. Skočdopole: Život a dílo Jana Dubravia, Výroční zpráva c. k. vyššího gymn. v Třeboni za škol. rok 1911/12 (Třeboň 1912); F. V. Peřinka in Dějiny města Kroměříže 1 (Kroměříž 1913); V. Nešpor in Dějiny města Olomouce (Olomouc 1934); J. B. Čapek: Alegorie Nové rady a Theriobulie, Věstník KČSN 1936; B. Benetka: Vynikající biskup a diplomat na trůně olomouckých biskupů (Jan z Doubravky a Hradiště), Řád 1941; L. Cejp: O renesanční alegorii, sb. Umění a svět 2–3 (Gottwaldov 1959); sb. Dějiny Plzně 1 (Plzeň 1965); E. Petrů: Dubraviova Theriobulia ve vývoji alegorie, Literárněvědné studie Univ. J. E. Purkyně, Brno 1972 + D. Theriobulia a Rada zhovadilých zvířat, AUP Olomouc, Philologica 37, 1975 + Olomoucký humanismus a jeho polské podněty, AUP Olomouc, Philologica 36, 1976 + J. D. a Martianus Capella. K humanistickému pojetí alegorie, LF 1976; M. Horna: Archaismy v latině D.

Theriobulie (Uh. Brod 1975); in sb. Antika a česká kultura (1978); viz též EDICE.

zdt

Tereza Dubrovská

* 13. 2. 1878 *Polská Ostrava* (Ostrava)

† 8. 11. 1951 *Nová Ves u Chotěboře*

Básnířka, žačka J. Vrchlického, překladatelka z jihoslovanských jazyků.

VI. jm. Koseová, roz. Mixová. Pocházela z dělnické osady Jaklovec. Základní vzdělání získala domácím učením v rodišti, pak navštěvovala Vyšší dívčí školu v Praze, kde v ní její profesor češtiny F. Táborský probudil zájem o literaturu. Věnovala se také hudbě, studovala klavír na pražské konzervatoři u J. Kàana. Zasluhou děda, zakladatele a majitele uhelných dolů na Ostravsku a Orlovsku, nabyla rodina značného jmění (patřil jí statek a zámek v Nové Vsi u Chotěboře), jež D. umožnilo procestovat skoro celý svět (delší dobu pobývala ve Francii, Dalmácii, Švýcarsku, Itálii, Anglii, Španělsku, Německu, v Americe, navštívila také Kavkaz, Alžír a Tunis) a zdokonalovat se v cizině ve hře na klavír. Časem v ní dosáhla virtuozity (veřejně však nevystupovala), pokoušela se též o komponování. První světová válka zastihla D. v Toulonu ve Francii, kde pomáhala drobnou informační prací protirakouskému odboji, podobně jako na sklonku války svými rozsáhlými jihoslovanskými styky. Po návratu založila v Praze Spolek pro strádající umělce výtvarné, literáty a žurnalisty; zakládala také veřejné knihovny na Těšínsku. Vedle častých pobytů v cizině žila až do své smrti střídavě v Praze a v Nové Vsi.

V poezii se T. D. hlásila k J. Vrchlickému jako svému básnickému vzoru. Její sbírky obsahují převážně osobní, intimní, tesknými a zasněnými náladami prostoupenou lyriku. Vyznačuje se zpěvností (řada básní byla zhudebněna), kultivovaností výrazu, ale také jistou monotónností. Nejvlastnějším básnickým žánrem D. se stal sonet. Námětově nejpestřejší je

sbírka *Pandořina skříňka*, složená z drobných přírodních impresí, nálad a reflexí, svědčících o značné senzibilitě a duševní kultivovanosti autorky. V posledních sbírkách podává D. subjektivní variace na téma životního milostného zklamání a nenaplněné touhy. Z rámce intimní lyriky vybočuje jen sbírka *Když slunce zapadlo*..., v níž se vedle neníi za zemřelé rodiče uprostřed reminiscencí na rodný kraj uplatňuje i sociální a vlastenecké téma, žalující v duchu Bezručově (kterého také apostrofuje) na hořký úděl vykořisťovaného a odnárodňovaného slezského lidu.

PSEUDONYM: František Zvěřina. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. svět (1918); Květy (od 1907); Lumír (od 1900); Máj (od 1902); Nár. politika; Topičův sborník (od 1918); Zlatá Praha (od 1900); Zvon (od 1902). ■ KNIŽNĚ: *Beletrie*: Písně (BB 1903); Nové písně (BB b. d., 1906); *Když slunce zapadlo*... (BB 1918); *Pandořina skříňka* (BB 1927); Černí a modří ptáci (BB 1928); Rudé kamélie (BB 1929); Fialové ocúny (BB 1930); Svátky mé duše (BB 1930); Penelopa (BB 1931); Večery v Bissone (BB 1933). — *Překlad*: A. Tresić-Pavičić: *Soumrak* (1929). ■

LITERATURA: ■ ref. Písně: D., Lumír 1902/03, s. 327; L., Zvon 1903; R. Hašek: Z nové české poezie, Moderní život 1903 ■; ■ ref. Nové písně: J. R. (Rowalski), Lumír 1905/06, s. 435; -a-, Máj 1906; Sk. (F. Skácelík), Zlatá Praha 1906, s. 430; an., LidN 20. 7. 1906; V. Kol., Zvon 1906/07 ■; J. B. (Borecký) in T. D.: *Když slunce zapadlo*... (1918); ■ ref. *Když slunce zapadlo*...: J. Folprecht, Čes. revue 1918/19, s. 424; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1918/19; Š. Jež, Cesta 1918/19; A. Novák, Lumír 1918/20, s. 284; J. Krecar, Moderní revue 1919, s. 478; -c- (J. Borecký), Topičův sborník 1919; -k-, Osvěta 1919; Č. J. (Jeřábek), MSIR 1919, s. 111; M. Bartošová, Ženský svět 1919 ■; E. Jurčinová: České soudobé básnířky, Ženský svět 1926; J. Karásek: Nové bibliofilské publikace (ref. *Pandořina skříňka*), Rozpravy Aventina 1927/28; V. Brtník: ref. *Pandořina skříňka* + Černí a modří ptáci, Venkov 6. 12. 1928; -pa- (F. S. Procházka): ref. Černí a modří ptáci, Zvon 1928/29; ■ ref. Rudé kamélie: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1929/30; V. Brtník, Venkov 9. 1. 1930 ■; -pa- (F. S. Procházka): ref. Fialové ocúny, Zvon 1930/31; J. Karásek in T. D.: Svátky mé duše (1930); -pa- (F. S. Procházka): ref. Svátky mé duše, Zvon 1930/31; J. Karásek in T. D.: Penelopa (1931); ■ ref. Penelopa: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1931/32; V. Brtník, Venkov 6. 2. 1932 ■; ■ ref. Večery v Bissone: V. Hrbek (Z. Kalista): Lyrika dvou žen, Lumír 1934; E. Jurčinová, Rozhledy po literatuře a umění 1934, s. 64 ■.

dv

Ota Dubský

* 10. 1. 1886 *Hřejkovice* u Milevska

† 25. 10. 1956 *Praha*

Překladatel z francouzštiny i do francouzštiny, romanista, autor literárněhistorických, lingvistických a folkloristických studií, učebnic a slovníků.

Po gymnáziu v Čes. Budějovicích (mat. 1905) studoval romanistiku na filoz. fakultě v Praze, 1907 v Paříži. Pak působil jako středoškolský profesor: od 1909 na dívčím lyceu v Chrudimi, od 1911 na obchodní akademii v Plzni (zde vstoupil do literatury články a redakcí časopisu pro mládež *Mladá stráž*), od 1920 v Praze, kde byl i lektorem francouzského jazyka na Vysoké škole obchodní (1918 doktorát prací *La farce de Maître Pierre Pathelin po stránce literární a jazykové*). Po odchodu do důchodu (1946) učil v Praze na Vysoké škole obchodní a na Českém vysokém učení technickém, 1955–56 na Vysoké škole železniční.

D. literární činnost byla mnohostranná, a to jak svou základní pracovní orientací (francouzská literatura, lidová slovesnost, divadlo), tak svým zaměřením (krásná literatura, literární historie a lingvistika, práce s určením pedagogickým). Jeho romanistický zájem odborný i překladatelský zasahoval francouzskou literaturu nejstarší (studie *La chanson de Roland, Essais sur l'évolution du genre chevaleresque*..., překlady komedií o advokátu Pathelinovi Fraška o kádi, Mistr Petr Pathelin) stejně jako novodobou (Barbey d'Aureville, Rachilde, Valéry aj.); se zájmem folkloristickým se spojil v překladu českých pohádek do francouzštiny (*Recueil de contes populaires tchécoslovaques*) a ve spolupráci s *Revue des traditions populaires*. Bohatý a rozmanitý byl literární projev jeho celoživotní pedagogické činnosti: slovníky, učebnice, čítanky. Do divadelního života zasahoval D. jednak četnými překlady (Molière, R. Martin du Gard aj.), jednak organizační prací v ochotnickém hnutí (Jiráskův Hronov).

PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro moderní filologii (od 1919); Čes. lid (od 1924); Kmen (od 1928); Lit. noviny (od 1928); Lumír (od 1928); Naše věda (od 1919); Pramen (od 1925); Rozpravy Aventina (od 1929); Sborník hist. muzea v Plzni (1919, Zaklínací formule a lidová říkadla v západních a jižních Čechách);

Věstník KČSN (1932). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Rachilde a její dílo (1928); La chanson de Roland (Praha, 1930); Essais sur l'évolution du genre chavaleresque dans les littératures romanes (1932). — *Překlady*: L. Brothier: Populární dějiny filozofie (1919; jako přílohu sestavil D. Stručný přehled dějin filozofie); Fraška o kádi (1923, prem. 1921); Mistr Petr Patelin (1923, prem. 1921); P. Féval, A. Bourgeois: Hrbáč (1923); J. Barbey d'Aureville: Bezejmenná historie. Stránka historie (1924); C. Berger: Neznámý soupeř (1924) + Podivuhodná dobrodružství Jima Stappletona (1925) + Úžasný objev doktora Lorda (1925); L. Chadourne: Neklidné dospívání (1924); R. Bazin: Čtyři malé děti (1926); H. de Balzac: Venkované (1926) + Petr Gresson. Neznabohova duše (1928); J. Drault: Spaste duši! Já jsem milionář! (1926); A. Dumas st.: Kněžna Flora (1926) + Syn odsouzencův (1927); A. Machard: Vlkodlak (1926); A. Cahuet: Maska zlatých očí (1927); J. H. Rosny ml.: Lásky mišenky (1927); P. Géroldy: Preludium (1928); M. Rachilde: Namalovaná žena (1928) + Věž lásky (1928); B. Fay: Panoráma soudobé literatury francouzské (1929); G. Clemenceau: Demosthenes (1930); P. Drieu La Rochelle: Nápad (1930); G. M. Haardt, L. A. Dubreil: Napříč Afrikou (1930); P. Valéry: Varietě (2 sv., 1930). — *Překlad z češtiny do francouzštiny*: Recueil de contes populaires tchécoslovaques (1925). — *Ostatní práce*: Francouzská cvičebnice pro obchodní školy (3 sv., 1915, 1917, 1920); Cvičebnice francouzské obchodní korespondence pro 3. roč. akademií obchodních a pro abiturient. kursy (1935, s Č. Syrovým); Česko-francouzský frazeologický slovník obchodní a technický (1940); Francouzsko-český slovník (1943); Struktura francouzského hospodářského jazyka (1946, s J. Čadou); Translations commerciales par correspondance (1949); Česko-francouzský hospodářský slovník (1955) aj. ■ SCÉNICKÝ. *Překlady*: R. Martin du Gard: Závěr strejčka Louly (1925); Molière: Bařtipán (1926) + Zpanřtělý měřřák (1927); A. Oehlen-schläger: Lampa Aladinova (1928). ■ REDIGOVAL *časopis*: Mladá stráž (1919, s A. Tyrpeklovou); *knižnice*: Knižnice slovanských autorů dramatických (1935–36), Přítel knihy. ■

LITERATURA: LNZ (L. N. Zvěřina): ref. překl. Populární dějiny filozofie, Venkov 24. 3. 1920; ■ ref. překl. Fraška o kádi: A. Dokoupil, ČMF 1923/24; J. Krecar: České knihy, Moderní revue 1923/24, sv. 39 ■; K. Svoboda: ref. překl. Neklidné dospívání, PL 7. 12. 1924; -jef- (J. Fučík): ref. překl. Závěr strejčka Louly, RP 7. 6. 1925; H. Jelínek: ref. překl. Bařtipán, Lumír 1926/27; drb (J. Borecký): ref. překl. Lásky mišenky, Zvon 1927/28; ■ ref. překl. Panoráma soudobé literatury francouzské: S. (A. Skoumal), Kmen 1928/29; F. V. Krejčí, PL 14. 4. 1929 ■; ■ ref. La chanson de Roland: K. Titz, Naše věda 1930; V. Stupka, Lidn 7. 3. 1931 ■; ■ ref. Essais sur l'évolu-

tion...: Hc (P. M. Haškovec), ČMF 1931/32; O. Levý, Naše věda 1932; V. Černý, ČMF 1933/34 ■.

dh

Antonín Dudík

* 2. 6. 1824 Kojetín

† 12. 3. 1892 Vyškov

Vlastenecký kněz, příslušník družiny Sušilovy, autor nenáročných povídek a cestopisů, překladatel.

Pocházel z početné rodiny perníkáře a voskaře. Gymnázium studoval od 1837 u piaristů v Kroměříži a poslední rok v Brně, kde absolvoval rovněž filozofický ústav (1843–45); zde jej učili mj. F. M. Klácel, T. Bratranek a historik Ř. Volný, stýkal se rovněž s F. Sušilem. V září 1845 vstoupil za přispění svého bratra Bedy D. (1815–1890) do cisterciáckého kláštera ve Sv. Kříži (Heiligenkreuz) v Dolních Rakousích, po ročním noviciátu jej však opustil a studoval bohosloví v Olomouci, kde také navštěvoval 1849 Helceletovu přednášky o české řeči a literatuře. Po vysvěcení na kněze (1850) byl kaplanem v Holešově, od 1852 v Kostelci u Holešova, od 1854 ve Velkém Týnci u Olomouce; 1864 se stal farářem v Hrušce u Kojetína a 1876 ve Vyškově, kde měl od 1880 hodnost viceděkana. V Olomouci byl 1848 činný ve studentských vlasteneckých spolcích, 1849–50 byl knihovníkem Slovanské knihovny, která byla národním střediskem bohoslovců. Ve svých působících bojoval proti germanizaci (zvláště ve školství) a probouzel v lidu slovanské vědomí; 1861 dal podnět k založení vlastenecko-náboženského spolku Koruna soluňská, jehož posláním byla pomoc při obnově velehradského chrámu. Na počátku 50. let byl jednatelem Dědictví sv. Cyrila a Metoděje pro olomoucký kraj, 1859 byl zemským výborem jmenován dopisujícím členem zemského archivu moravského. Ve Vyškově inspiroval založení české školy, přednášel ve spolcích Haná, Vlasta aj. Stíhán chorobami (několikrát se léčil v Luhačovicích, 1873 v Jeseníku, 1885 v Karlových Varech, 1886

v Mariánských Lázních, 1890 na klinice ve Vídni) a unaven stálým zápasem s německou radnicí propadal v posledních letech života trudnomyslnosti; pohřben byl ve Vyškově.

Vlastenecko-náboženský duch pronikal i D. činnost literární, ať šlo o kázání (dotýkal se s porozuměním sociální otázky), o žurnalistiku či o beletrii, v níž od drobných kalendářových próz dospěl k rozsáhlejší práci; snažil se o lidovou četbu s výchovným a poučným posláním. Relativně nejzdařilejší a nejosvícenější byla romantická povídka *Maria z Góry*, spojující soucitné líčení tragického osudu krásné nevolnice s kritikou ruského nevolnictví. Osnova vyprávění je narušována četnými odbočkami (D. do něho, často neústrojně, vkládá dopisy bratra Bedy z cest, nábožensko-mravní úvahy a verše, obsáhle informace o ruských realitách aj.). I pro další D. práce je příznačná rozvlácnost a konstruované, málo plastické děje; k tomu přistupuje těžkopádné zdůrazňování náboženské a vlastenecké tendence bez zřetele k věrohodnosti postav, jejichž jednání se vyznačuje násilnými zvraty. Platí to jak o povídce z hanácké vesnice *Tatíček Hynek a synové jeho* (s jejím určením mládeži je v rozporu téměř morbidní atmosféra, vyplývající z mentality ústřední postavy a ze stálých zásahů smrti), tak o D. nejrozsáhlejší beletristické práci *Zazděný G. čili Církev v klášterech*, čerpající z nejstarších církevních dějin u nás a mířící vyzdvižením historického významu klášterů proti soudobým útokům liberálů. — Více svěžesti si uchovaly D. cestopisy, třebaže nebyly založeny na autopsii, nýbrž líčily cesty bratra Bedy do Švédska a Itálie, na Blízký východ i do Ruska a jiných východoevropských zemí; pramenem byly bratrovy dopisy z cest i jeho reportážní kniha *Kaiserreise nach dem Orient*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín Kojetínský (Cyril a Metod 1849; ne však pseud. Kojetínský ve Hvězdě 1860), Kojetínský z Hrubého Týnce; -d- (noviny Moravan 1863), -i- (Moravan 1863), -n (Čas). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Cyril a Metod (1849); Čas (kolem 1860); Časopis katol. duchovenstva (1877—83); Čech; Hlas (od 1859); Hvězda (1860—61); Morava (1864, an. cyklus fejetonů Epištola k mému strýčkovi); Moravan (1863, an. cyklus fejetonů Epištola k strejčkovi týneckému); kal. Moravan (1859—63); Moravské noviny (1861); Našinec; Olomoucké noviny (1865—66, an. cyklus fejetonů Epištoly k mému strýčkovi); Posvátná kazatelna (1879—93); Rádce

duchovní (1898—1902); Týdeník (1848); Zábavné večery (1864 pov. Maria z Góry čili Kdo se domnívá, že stojí, hleď, aby nepadl). ■ **KNÍŽNĚ. Beletrie:** Tatíček Hynek a synové jeho anebo Bděte, neboť hodina — nejistá (P pro ml., 1869); Pětadvacítileté kněžské jubileum na Velehradě dne 27., 28. a 29. Julia 1875 (P a BB 1875); Zazděný G. čili Církev v klášterech (R 1879); Sever a jih (cestopis pro ml., 1879); Východ (cestopis, 1880); Člověk, obraz poutníka (cestopis, 1887). — **Překlad:** Pravé dějiny svatých mučovníků východních (překlad díla Acta SS. Martyrum Orientalium et Occidentalium podle něm. zpracování P. Zingerleho). — **Ostatní práce:** Kázání na všechny neděle a svátky v roce církevním, jakož i některé příležitostné řeči (3 díly, 1856—1858); Salve Regina (náboženská rozjímání mariánská, 1869); Dějiny farnosti hrucké (1876); Dějiny čtenářsko-zpěváckého spolku Haná ve Vyškově (1889). ■ **KO-RESPONDENCE:** K. Zháněl: Několik dopisů kněží spisovatelů (M. Procházce z 1876), Muzeum 1915; Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1853—58; b. d., 1917, usp. P. Vychodil); V. J. Pokorný: Z doby Dudíkova (B. Dudíkovi z 1848), Archiv literární 1921. ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Hlas 13. 3. 1892; F. V. Autrata: Spisovatelská družina kalendáře Moravan za leta 1852—1864 v básnictví a v povídkářství, 3. roční zpráva zemské vyšší reálky v Uh. Brodě za škol. r. 1898/99; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849—1885 (1911); B. Bunža: A. D., spisovatel a buditel, Archa 1935; F. Müller: P. A. D., vlastenec z Hané, Duchovní pastýř 1962.

pp

Josef Dudych

* 13. 12. 1819 Holice

† 5. 5. 1881 Praha

Překladatel románů pro lidové vrstvy.

Po studiích teologie byl vysvěcen na kněze (1844), jako kaplan působil v Zahrádce, potom byl farářem ve Fladnici v Dolních Rakousích (nedaleko Znojma), později v Pertolticích. Po odchodu na odpočinek žil v Praze. Pohřben byl na Vyšehradě.

D. překládal nenáročnou zábavnou četbu pro lidové vrstvy, která si libovala v líčení cizích prostředí a v dějových zvratech. Jeho překlady přinášejí příběhy z krymských válek

Dudych

(*Ruský vyzvědač*) a z anglické společnosti (*Tajné manželství*). Později se D. věnoval odborným zájmům. Časopisecky publikoval příspěvky k některým teologickým problémům, knižně vydal výsledky svého bádání o chronologii starověku na základě studia bible.

PŘÍSPĚVKY in: Blahověst (1871–76); Časopis katol. duchovenstva (1873–78). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Eduard z Ambachů: Adolf a Ludioska čili Soud boží na polích ruských (1856); A. D. Schele von Buren: Ruský vyzvědač aneb Obležení Sebastopolu (1858); Tajné manželství (1858, autor. orig. neuveden). — *Ostatní práce*: Chronologie starého věku (2 sv., 1877, 1879).

dh

Dunaj

1861

Literární almanach české studující mládeže ve Vídni.

Vyšel ve Vídni nákladem L. Grunda s podtitulem Almanach vídeňský; uspořádali ho F. J. Kubíček, J. L. Pešek a F. J. Studnička. D. se zrodil z činnosti akademického spolku Morava, založeného ve Vídni koncem 1859 a sdružujícího tamní moravské vysokoškoláky (literárně se projevovali v psaném spolkovém časopise Kvasnice). Měl ukázat, jak se čilejší národní a literární ruch v Čechách s ohniskem v Praze odráží ve Vídni, a poskytnout mladším spisovatelům-studentům příležitost, aby vystoupili se svými literárními pokusy před širší veřejností. K přípravě D. se mladí Moravané spojili s několika studenty z Čech (J. L. Pešek, F. J. Studnička, F. J. Pechánek, V. Podhájský, A. Flandera aj.) a získali ke spolupráci také známé české spisovatele žijící ve Vídni (H. Jireček, V. Furch, J. Burgerstein). 1864 vyšlo ve Vídni nákladem K. Gorischka z téže sazby nové vydání s názvem Nezapadlý vídeňský.

Ideu D. vyjadřovaly především lyrické i epické básně, proniknuté slovanským nadšením a vlasteneckým uvědoměním; k nim se připojovaly básně milostného vznětu i subjek-

tivních bolestí, dále vážné i humoristické povídky, jejichž námětem byly většinou šťastné i nešťastné lásky. Básněmi přispěli Sl. P. Balcárek (vl. jm. A. Balcárek), F. Brzobohatý, J. Burgerstein, J. Dvořák, A. Flandera, V. Furch, F. J. Kubíček, M. J. Los, F. J. Pechánek, J. L. Pešek, V. K. Šembera, V. Venkryl (= F. Vinkler), povídkami J. Dvořák, F. J. Kubíček, J. L. Pešek, V. Podhájský, F. Prokop, K. P. Smrt, H. Wolfová, úvahou o významu rostlinstva pro člověka F. J. Studnička a historickým pojednáním H. Jireček. D. byl ukončen zevrubným anonymním životopisem A. V. Šembery, rádce a patrona českých studentů ve Vídni, jemuž byl neoficiálně věnován (byl uveden jeho podobiznou; materiál k životopisu poskytl jeho syn V. K. Šembera), a třemi básněmi Furchovými na Šemberovu oslavu. Celkově nepřinesl D. mimořádné umělecké hodnoty, měl však význam zvláště soustředěním mladé moravské literární generace 60. let (Kubíček, který se zde projevil nejvýrazněji, Balcárek, Brzobohatý, Dvořák, Venkryl, Wolfová).

LITERATURA: S.: Úsudek o vídeňském almanachu D., Hvězda 1861; M. Hýsek: Paběrky z dějin moravského písemnictví, Čas. Vlasten. muzejního spolku v Olomouci 1912.

pp

Jan Dunovský

* 27. 7. 1849 Bavorov

† 11. 11. 1925 Praha

Prozaik z ruchovsko-lumírovské generace, kulturní pracovník.

Často užívaný pseudonym (Hradišťský) si zvolil podle rodiště, části obce Bavorov. Vystudoval reálku v Písku a techniku v Praze (obor matematika). Jako učitel působil nejdříve na vyšší pražské reálce, od 1886 na vyšší reálce v Hradci Králové; zde byl také 1890 ustanoven okresním školním inspektorem. Poté se stal ředitelem na učitelském ústavu v Jičíně a vládním radou v Praze. 1910 odešel do vý-

služby a žil v Praze. Pracoval v Umělecké besedě (od 1872 byl jednatelem literárního odboru) a ve Slavii. Zabýval se také slovanskou národní poezií, již vydával a o níž napsal pojednání v Hálkových Květech. Do ilustrovaného díla Čechy přispěl obrazem českého jihovýchodu. Po odchodu z Prahy se literárně omlčel, takže už v době úmrtí se o něm psalo jako o zapomenutém autorovi.

Dvě D. povídkové knihy přinášejí ze života odpozorované, s humorem a někdy i s ironií vykreslené figurky z úřednického nebo učitelského prostředí. Kde se D. rozběhl k širším, dějově bohatším povídkám s hlubším psychologickým záběrem, nevyhnul se prvkům romantiky a romaneskního děje, přestože jejich vyznění je zpravidla věcně protiromantické. Jednoaktovka *Vyzvědač* je typem konverzační veselohry.

PSEUDONYMY: Drahorád Hradišský (Světozor 1877); J. D. Hradišský, Jan Hradišský, Pavel Drahorád Hradišský (Koleda 1881). ■ PŘÍSPĚVKY in: alm. Anemónky (1871); Česká mládež; Koleda (od 1877); Květy (red. V. Hálek, od 1872); Květy (red. S. Čech, od 1879); Lumír (od 1874); Osvěta (od 1882); alm. Ruch (1873); Ruch (od 1882); Světazor (od 1871); Zlatá Praha (od 1884). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vyzvědač (D 1873); Obrázky (PP 1882); Podobizny (PP b. d., 1886, pseud. J. D. Hradišský). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: alm. Anemónky (1871, s J. Kálalem a F. Heritesem); Kytice z národních písní slovanských (1873, s J. Hrubým, J. K. Jirečkem, R. Pokorným a A. Ritschelem); Žena v písni lidu slovanského (1883). ■

LITERATURA: ■ ref. Obrázky: F. Bílý, Osvěta 1882; J. Herben, Ruch 1882 ■; ■ ref. Žena v písni lidu slovanského: E. M. (Miřiovský), Lumír 1883; F. V. Vykoukal, Květy 1883; V. Š. Silván (V. Schwab), Lit. listy 1883; F. Bílý, Osvěta 1883; A. Šnajdauf, Ruch 1883 ■; ■ ref. Podobizny: J. Litera (J. Herben), Hlas národa 27. 6. 1886; M., Lit. listy 1886; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887 ■; J. H. Písecký: Bavorovský Slavín, Otavan 1922; -vh- (M. Hýsek): Úmrtí, Lumír 1925; an.: Rodák bavorovský J. D., Otavan 1926.

dv

Alois Durdík

* 19. 3. 1839 *Hořice* u Jičína

† 11. 11. 1906 *Praha*

Překladatel a propagátor ruské poezie, jeden z nejvýznamnějších představitelů překladové literatury 60.—70. let 19. století.

Otec Alois, klenotník, matka, roz. Seilerová, dcera továrního rytce (gravéra) z Prahy; měli 10 synů a 5 dcer, z nichž Josef se stal profesorem estetiky, Petr docentem pedagogiky a lékař a cestovatel Pavel překládal ruskou literaturu. Základní školu a gymnázium vychodil A. D. v Hradci Král. a pak v Praze studoval práva. 1872 se stal profesorem ruského jazyka na obchodní akademii v Praze, od 1875 pracoval v soudnictví, 1880—93 působil jako soudní adjunkt v Hradci Král., poté se pro těžkou nervovou nemoc vzdal veřejného působení. Patřil k aktivním členům literárního odboru Umělecké besedy, kde přednášel o ruské poezii.

Za studentských let psal A. D. verše a beletristické črty, občas uveřejňované časopisecky. Jako překladatel se věnoval zejména tvorbě Lermontovově a Někrasovově. Jeho překlady, publikované koncem 60. let a počátkem let 70. především v Květech, Lumíru a Vymazalově antologii Slovánská poezie (1874), dosahovaly na svou dobu vysoké umělecké úrovně a dodnes nepozbyly své básnické působivosti. Při založení edice Poezie světová byl A. D. komisi pro ruskou literaturu (J. Kolář, E. Vávra) pověřen uspořádáním výboru z díla Lermontovova a Někrasovova. Dvousazkový výbor z Lermontova, uveřejněný 1872, obsahoval lyriku a poémy Démon, Chadži Abrek, Bojarin Orša a Píseň o kupci Kalašnikovovi. Výbor z Někrasova měl podle dochovaného obsahu zahrnout i básnickou tvorbu z 60. let, u nás tehdy zcela neznámou. Z neznámých příčin nebyl realizován, pouze jednotlivé básně vyšly časopisecky (např. Myšlenky u parádního vchodu a Rytíř na hodinu v Květech 1871, poema Mráz na Rusi na pokračování v Květech 1872). Neuveřejněn zůstal překlad spisu A. Miljukova Očerk istorii russkoj poezii, dokončený 1874 a nazvaný Pomůcky k výkladům o dějinách ruského básnictví.

PŘÍSPĚVKY in: Horymír (Příbram, 1876); Květy (od 1870); Lumír (1874); Nová doba (Plzeň, 1904);

Nový jihočes. dělník (1904); Světozor (od 1870); sb. Úplný besedník (1877). ■ KNIŽNĚ. Překlady: Básně Lermontova (2 sv., 1872); I. S. Turgeněv: Jarní vody (1876). ■ SCÉNICKY. Překlad: A. N. Ostrovskij: Vinný bez viny (1880). ■

LITERATURA: ref. překl. Básně Lermontova, Květy 1872; ■ nekrology (an.): Nové rovy, Osvěta 1906; Rovnost 19. 11. 1906; Zvon 1906/07, s. 143 ■; F. S. Karskaja: Nekrasov i češská literatura 1860—1870 gg., Naučnyj bjulleten Leningradskogo gosud. universiteta 1947; E. Hermanová: Někrasov a některé otázky českého básnictví v letech šedesátých, sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958); J. Strnadel: Někrasov u nás, in N. A. Někrasov: Hořká múza (1974).

eh

Josef Durdík

* 15. 10. 1837 Hořice u Jičína
† 30. 6. 1902 Smíchov (Praha-S.)

Učenec z generace májovců, filozof, psycholog a estetik herbartovské školy, též překladatel, dramatik, básník a literární kritik, vynikající řečník a popularizátor nových přírodovědných poznatků.

Nejvýznamnější příslušník intelektuálně průbojné rodiny (bratr Aloise, Pavla a Petra D.). Vystudoval gymnázium v Hradci Král. (mat. 1854) a přírodní vědy, matematiku a filozofii na filoz. fakultě v Praze (1859 aprobace matematika—fyzika). 1860—61 byl asistentem na české vyšší reálce v Praze, 1862—67 učil na gymnáziu v Litomyšli, od 1867 na Akad. gymnáziu v Praze. 1869 se habilitoval na pražské filozofii spisem *Leibniz und Newton*, 1874 byl jmenován mimořádným a 1880 řádným profesorem filozofie na pražské univerzitě; při jejím rozdělení přešel na českou univerzitu, kde působil až do své smrti. Za hranice cestoval poprvé 1863 (Německo), významná byla jeho cesta do Anglie 1875 (za podpory Svatoboru) s návštěvou u Darwina. Z májovců mu byl nejbližší R. Mayer, z jehož pozůstalosti uspořádal svazek básní. Činně se účastnil pražského přednáškového ruchu v Umělecké besedě, v Městské besedě, v Americkém klubu dam aj.

Od 1876 byl mimořádným a od 1892 řádným členem KČSN, od 1890 řádným členem ČA-VU, podnítil vznik Filozofické jednoty (její činnost zahájil přednáškou *O metodičnosti ve studiu filozofie*). Jako člen a místopředseda Družstva Národního divadla prosazoval umělecky hodnotný repertoár (zasloužil se například o uvedení Stroupežnického *Našich furiantů*). Od 1878 byl předsedou družstva pro zbudování Akademického domu, 1883—89 poslancem na zemském sněmu za městskou skupinu litomyšlsko-poličskou. Nejplodnější dobou D. veřejného působení byla docentská léta (1869—74), kdy budil pozornost svými brilantními přednáškami, přírodovědeckými, psychologickými a obecně kulturními studii i literárními a divadelními kritikami.

Filozofické a estetické názory J. D. byly od začátku poznamenány zásadním rozporem. D. byl horlivým stoupencem Darwinovy materialistické přírodovědy (byl proto podezřelý z pokrokářství) a také v oblasti uměnovědy, literatury a kultury se svým světovým rozhledem, svobodomyšlným stanoviskem, porozuměním pro společenskou funkci divadla, zájmem o jazykovou kulturu i úsilím povznést estetiku a literární i divadelní kritiku na vyšší, vědeckou úroveň řadil k nejpokrokovějším představitelům Nerudovy a Hálkovy generace. Spekulativním rázem své eklekticky idealistické filozofie a estetiky, aplikací strnulých norem klasické dokonalosti a striktně formalistickým přístupem k dílu se však D. svým uměleckým současníkům naopak vzdaloval a zejména v bojích o Smetanu si vysloužil pověst konzervativce. I tam, kde D. programově objektivní, analytická kritika, která měla budit respekt svou estetickou zásadovostí, vytýkala slabiny díla (například poezii V. Hála), svým pouze morfologickým rozbořem k odhalení skutečných uměleckých nedostatků nedospěla a na vývoj hlouběji nezapůsobila. D. měl ctižádost vybudovat českému umění souhrnnou systematickou uměnovědu, vycházející z Herbarta a navazující na R. Zimmermanna; po *Ď. Všeobecné estetice* (1875) měli v jeho duchu pokračovat O. Hostinský *Estetikou hudby* a M. Tyrš *Estetikou výtvarného umění*, plán speciálních estetik se však neuskutečnil (až na *Poetiku*, kterou D. napsal sám). Nad D. syntetizující estetické i filozofické práce vynikají drobnější studie (i jednotlivé pasáže prací syntetických), v nichž se prosadil jeho smysl pro

společenské poslání umění a kultury, a to zejména v údobí D. činnosti do 1874 (např. nekonvenční portrét povahy a poezie lorda Byrona, podnětné úvahy o kultuře mluveného slova a kultuře české společnosti vůbec ve spisku *Kalilogie*); od 1875 začaly v D. vývoji převládat na úkor živého poznání systematizující snahy. Na D. pokusy vystihnout složitou vnitřní dialektiku básnického díla souhlasně poukazoval ve 20. století strukturalismus, přínos *Kalilogie*, která zůstává D. nejživotnější prací, vyzdvihovali lingvisté 30. let. D. teoreticky formuloval požadavek jasného, plastického a funkčního slohu a sám ho v jazykových projevech uplatňoval v praxi; jeho přednášky a stati mají vysokou literární úroveň a pro českou literaturu znamenají víc než vlastní původní beletristické práce. D. byl autorem dvou historických truchloher, jež zůstaly dramaty veskrze knižními, z nich *Stanislav a Ludmila* s námětem z roku 1412 se nedostala na jeviště snad z důvodů cenzurních; teprve posmrtně ve Sborníku D. byla zveřejněna lyricko-epická básnická skladba *Večer*. Značně vysoko kladla kritika ještě v době D. smrti jeho překlady.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jan Buřil (alm. Ruch); B. H. (Posel z Prahy), D., J. D., L. d. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Athenaeum* (Londýn, 1874–82, roční přehledy české literatury); ČČM (od 1871; 1874 Architektonika věd, 1878 O poměru obou prozodii českých); Čes. mysl (1904 Soustava filozofie); Čes. škola (1886 O pořadí nauk filozofických); Čes. včela (1879 2. zpěv básně *Večer*, 1880 O způsobech veršovacích); Hlas národa (od 1888); Krok (1887 O metafyzice); Květy (od 1868; 1869 překl. Byronovy Parisiny); Lumír (od 1874); alm. Máj (1872); Nár. listy (od 1871); Obrazy života (1859); Osvěta (1871–91; 1871 O učení Darwinovu, 1891 O naturalismu); Památník ČAVU (1898); Památník Sokola hořického (1892); Paedagogium (od 1879); Politik (od 1880; t. r. Über das Gesamtkunstwerk als Kunstideal); Posel z Prahy (1860); alm. Ruch (1868); pam. list Smíchov (1880); Světozor (od 1867; krit. stati, 1875 na pokračování Výlet do Anglie, 1877 1. zpěv básně *Večer*); — posmrtně: Sborník Durdíkův 1 (1906; básn. skladba *Večer*, studie Darwin und Kant). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a estetice*: O poezii a povaze lorda Byrona (1870); *Kalilogie* čili o výslovnosti (E 1873); *Pozor na lesy* (E 1874); *Kritika* (1874); *Všeobecná estetika* (1875); *Über das Gesamtkunstwerk als Kunstideal* (E 1880); *Stanislav a Ludmila* (D 1881); *Kartaginka* (D 1882); *Poetika* jakožto estetika umění básnického (1881). — *Překlady*: G. G. Byron: *Kain* (1871); *Následky šibřinek* (adaptace franc. veselohry, 1871); G. W. Leibniz: *Monadologie* (1884).

— *Ostatní práce*: Leibniz und Newton (1869); Dějepisný nástin filozofie novověké 1 (1870); *Psychologie pro školu* (1872); *O snu* (1872); *O velikém hvězdáři Koperníkovi* (1872); *O letorách* (1873); *Karakter* (1873); J. S. Mill (1873); *O pokroku přírodních věd* (1874); *Rozpravy filozofické* (1876); *O významu nauky Herbartovy* (1876); *Prolog ... ku oslavě Beethovena* (1877); *Řeč ... při odhalení desky na rodném domě prof. J. L. Jandery v Hořicích* (1877); *Řeč v pětistýletou ročníci úmrtního dne Karla IV.* (1879); *Tóma ze Stítného, praotec filozofie české* (1879); *O filozofii a činnosti B. Bolzana* (1881); *O Kantově Kritice čistého rozumu* (1882); *O metodičnosti ve studiu filozofie* (1882); *O módní filozofii naší doby* (1883); *O pokroku mravnosti* (1884); *Vzpomínky na F. Šimáčka* (1885); *O zásluhách Palackého* (b. d., 1885); *Dějiny filozofie nejnovější* (1887, 2. díl Dějepisného nástinu filozofie novověké); *O jednotě vzdělanosti* (1891); *Dějepisný nástin filozofie řecké* (1892); *O významu filozofie Descartovy* (1897); *O poměru pedagogiky k ostatním naukám* (1898). ■ KORESPONDENCE: J. Fučík: *Kritik píše básníkovi* (V. Hálovi z 1872), *Tvorba* 1945. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Básně R. Mayera* (1873). ■

LITERATURA: Sborník Durdíkův 1 (1906; obs. i J. Kamper: J. D. jako kritik a básník). ■ an.: ref. O poezii a povaze lorda Byrona, NL 10. a 11. 6. 1870; an.: Dr. J. D., Květy 1872; an.: Dr. J. D., Světozor 1873; ■ ref. *Kalilogie*: O. H. (Hostinský), Pokrok 10. 9. 1873; -mn-, NL 2. 8. 1873 ■; J. V.: ref. *Kritika*, Světozor 1874; ■ ref. *Všeobecná estetika*: O. H. (Hostinský), NL 3. a 4. 7. 1874; an.: ČČM 1876, sv. 1; F. Pivoda, *Urbánkův Věstník bibliografický* 1880 ■; ■ ref. *Poetika* jakožto estetika umění básnického: faš (F. A. Šubert), Pokrok 20. 11. 1878 (ref. o 1. seš.); S. (P. Sobotka), Světozor 1881 ■; F. Zákrejs: ref. *Stanislav a Ludmila*, Osvěta 1881; ■ ref. *Kartaginka*: R. Lumír 1882; F. Zákrejs, Osvěta 1882; an., Světozor 1882; J. V. F. (Frič), Div. listy 1882; C. Frič, Div. listy 1882; J. L. T. (Turnovský), Pokrok 26. 4. 1882; uh (V. Guth), Politik 26. 4. a 1. 5. 1882; O. Hostinský, NL 27. 4. 1882; Anubis (J. Vrchlický), Listy z Prahy VIII, Lumír 1885; š. (J. Kuffner), NL 14. 3. 1885 ■; F. Kameníček: Prof. dr. J. D., Lit. listy 1888; Č. Ibl: *Antické látky v novověkém dramatu vůbec a českém zvláště*, Lit. listy 1890; G. Hába: Prof. dr. J. D., Zlatá Praha 1893; J. Král: *O prozodii české*, LF 1896; ■ nekrolog: R., Česká revue 1901/02; an., Lumír 1901/02; G. Olivet, Zlatá Praha 1901/02; — e, Zvon 1901/02; an., NL 1. 7. 1902; an., PL 2. 7. 1902; A. Šnajdauf, NL 29. 7. 1902; A. N. (Novák), Lumír 1901/02; O. Josef, Osvěta 1902 ■; O. Hostinský: *D. význam literární, Čes. mysl* 1903; Z. Nejedlý: *Hostinský a D., Hudební sborník* 1912; A. Papírník: *K literární pozůstalosti prof. dr. J. D.*, Čes. mysl 1913; ne (A. Novák): *Dva čeští herbartovci*, LidN 29. 6. 1932; O. Zelinka: *Trochu retrospektivy*, Zvon 1934/35; M. Novák: *D. este-*

tika, SaS 1937; K. P. (Polák): Průkopník české kritiky, PL 15. 10. 1937; D. Jeřábek: J. D. jako literární kritik a jeho vztah k družině májovců, sb. Rodné zemi (1958); O. Sus: D. pojetí „estetické pravdivosti“, SPFF Brno, řada lit. vědná 9 (1960) + Sémantické problémy umění u J. D., Filoz. časopis 1960.

mb

Pavel Durdík

* 23. 5. 1843 Hořice u Jičína

† 17. 8. 1903 Jaroměř

Propagátor a překladatel ruské realistické prózy a dramatu, kulturních a společenských úvah.

Bratr filozofa a estetiky Josefa D., překladatele z ruštiny Aloise D. a pedagoga Petra D. 1845 se rodina přestěhovala do Hradce Králové, kde P. D. vystudoval gymnázium (1853–61). V Praze studoval medicínu (promoce 1867), v Lipsku poslouchal přednášky o homeopatii; 1868 odjel do Ruska. Byl osobním lékařem knížete Repnina v Jagotině u Kyjeva, po nostrifikaci lékařského diplomu se znovu podrobil rigorózum a stal se ředitelem nemocnice na statcích hraběte Orlova Davydova v Serpuchově u Moskvy, 1877 se vrátil do Čech. V říjnu 1877 odjel do Haagu získat zaměstnání jako zdravotní důstojník v holandských koloniích (pomoc V. Náprstka). V lednu 1878 připlul na Jávu do Batávie (Djakarta), byl přidělen do vojenské nemocnice, v březnu byl poslán do Padangu na středozápadním pobřeží Sumatry, v červnu odplul na bojiště v kraji Atjeh v severní Sumatře (výjevy z atježského bojiště v kn. *Pět let na Sumatře*). Těžce onemocněl malárií, počátkem 1881 se několik měsíců léčil v horách ve Fort de Kocku, znovu se vrátil na bojiště, pak do Djakarty, poslední dva roky pobytu působil na ostrově Niasu (při sz. pobřeží Sumatry), kde prováděl etnografický sběr a konal přírodovědecká studia (*Příroda a zvířata na Sumatře*). Do Prahy se vrátil 1883, zůstal neženat, bydlel se sestrou Marií. Svou rozsáhlou etnografickou sbírku věnoval Náprstkovu muzeu. Žil jako nezávislý spisovatel,

cestoval po Evropě (1885 Paříž, kde se účastnil též pohřbu V. Huga, 1888 Ženeva, 1894 8 týdnů Španělsko — *Zápas s býky. Dojmy a obrazy ze Španělska*). V září 1901 ho záchvat mrtvice ochromil na pravé straně těla (léčení v hessenských lázních Nauheimu); ve spisovatelské činnosti pokračoval do konce života. Jeho stav se 1903 zhoršil; za letního pobytu v Jaroměři podlehl druhému záchvatu mrtvice.

Publikačně debutoval odbornými lékařskými studiemi; z Ruska posílal od počátku 70. let příspěvky do českých časopisů (a ojedinele informoval též ruské čtenáře o Čechách), za pobytu v Malajsku nesoustavně zveřejňoval odborná i beletristická zpracování svých poznatků; spisovatelské tvorbě se plně věnoval od poloviny 80. let jako překladatel a vykladač ruské literatury a jako autor cestopisů, črt, literárních studií, kulturních úvah a medicínských pojednání. — Z Ruska psal o záležitostech aktuálních pro české prostředí: informoval o podnětných zjevech ruského umění (o tvorbě Glinkově, Vereščaginově), kriticky se vyrovnával s ruským slavjanofilstvím a s negativními úkazy ruského života a kultury (stať o carské divadelní cenzuře); byl pak nucen publikovat pod pseudonymem. Stati vzniklé po návratu z Ruska vyzdvihují především pozitivní stránky ruské kultury (přehled zahraničních, kladně vyznívajících soudů o nové ruské literatuře) a ponejvíce doprovázejí jeho překladatelskou tvorbu. Hlavní pozornost věnoval Turgeněvovi; D. pojednání a veřejné přednášky o něm byly průpravou k neuskutečně knižní monografii. Prvními překlady ruských realistických dramát pro činohru Národního divadla v druhé pol. 80. let (A. N. Ostrovskij, I. V. Špažinskij, A. J. Palm, I. S. Turgeněv) napomáhal D. počínajícímu pronikání světové realistické tvorby do naší dramaturgie; jeho překlady se hrály hluboko do 20. století. Patřil (vedle V. Mrštíka a T. G. Masaryka) k hlavním propagátorům nové ruské literatury u nás, překládal prózu a dramata A. P. Čechova, N. V. Gogola, V. A. Krylova, N. S. Leskova, V. I. Němiroviče-Dančenka, A. Osipoviče (tj. A. O. Novodvorskij), A. S. Puškina, J. A. Salise, L. N. Tolstého; část překladů, i z Turgeněva, zůstala v časopisech. S některými autory překládaných prací (např. s Tolstým) si dopisoval. Ojedinele překládal z holandštiny (A. W. Buning, H. Schimmel). Jako vyprávěč o cizích zemích a poměrech dovede zaujmout názorným

Petr Durdík

* 22. 3. 1845 *Hořice* u Jičína† 25. 5. 1909 *Praha*

Klasický filolog, překladatel z řečtiny a ruštiny, pedagog – teoretik.

Bratr Josefa, Aloise a Pavla D.; studoval gymnázium v Hradci Král. a klasickou filologii na filoz. fakultě v Praze (doktorát 1873). Jako suplent působil na gymnáziích v Hradci Král. a v Čes. Budějovicích. 1870 byl ustanoven řádným profesorem městské střední školy na Malé Straně v Praze. 1887 se habilitoval jako docent pedagogiky (prací *Pedagogika pro české školy vůbec, pro střední zvláště*), 1903 se docentury vzdal. Od 1888 pracoval jako odborný redaktor pro pedagogiku v Ottově slovníku naučném.

Hlavním předmětem D. odborného zájmu byla pedagogika. Vedle komeniologických studií se zabýval zejména školskou výchovou; pro učitelské potřeby sepsal praktickou pomůcku pedagogické práce na středních školách. Zabýval se také etikou z hlediska výchovného; jeho spis *O základech mravnosti* byl ovlivněn herbartovskou filozofií. Do české literatury zasáhl D. jako překladatel z řečtiny a jako znalec ruské literatury, již věnoval několik studií a překladů (knižně vyšly povídky L. N. Tolstého). D. převody dramaturgických a Sofoklových se u soudobé odborné kritiky setkaly s příznivým oceněním.

ŠIFRA: P. D. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Krok; Květy (od 1885); Listy filologické (1874); Lumír (1886); Nár. listy (od 1872); Osvěta (od 1885); Pedagogium (od 1883); Rozhledy pedagogické; Slovanský sborník; Světozor (od 1880); Výroční zpráva střední školy na Malé Straně (1885 + 1894; Euripides: Foiničanky). ■ **KNIŽNĚ**. *Překlady*: Euripides: Medeia (1878); Sofokles: Trachiňanky (1883) + Filoktétos (1891); L. N. Tolstoj: Sedmero povídek (1890). — *Ostatní práce*: Pedagogika pro české školy vůbec, pro střední školy zvláště (2 sv., 1882, 1883; po předání do nakl. F. Urbánka opatřeny novými tit. listy s datem 1887); Pedagogika pro střední školy (3. díl Pedagogiky pro české školy..., sv. 1 1887, sv. 2 1890, s jinými); Rousseau a Pestalozzi v poměru svém ku Komenskému (1888); O základech mravnosti. Pokus mravouky přirozené, zvláště pro potřeby vychovatelské (1893); Hrabě Tolstoj a vlastenectví (1897). ■ **REDIGO-**

a živým podáním, humorem, aktualizací látky i poznatkovým přínosem (cyklus fejetonů v Nár. listech o andaluském milování *Pelar la pava*). V knižně i časopisecky publikovaných cestopisech a pojednáních o cizích zemích spojuje zápisy vlastních zážitků a poznatků s výpisy z jiných cestopisných a odborných publikací a s úvahovými pasážemi. Při věcné dokumentaci svých názorů přechází v těchto úvahách plynule z jednoho civilizačního prostředí do druhého a konfrontuje domácí prostředí s cizími. Často provokativně kritizuje českou společnost; zvláštní pozornost věnuje kulturní, citové a duševní úrovni ženy. Od 90. let byl zaujat Španělskem; knihu o španělské ženě nedokončil.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. F. Balan, S. (J.) Larin; Dd. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Athenaeum (od 1884); Beseda (Moskva, 1871, hist. stat. Čechija); Časopis lékařů českých (od 1869, 1878 stat. Ruské klikuše); Květy (od 1872); Lumír (od 1884); Nár. listy (od 1887); Osvěta (od 1872); Slovanský sborník (od 1885); Světozor (od 1884); Zlatá Praha (od 1886); Ženské listy (od 1889). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: O domácím životě Niasovců (PP 1884); Turgeněv a paní Viardotová (lit. pojednání, 1891); Pět let na Sumatře. Vypravování vojenského lékaře (PP 1893, nové vyd. Hradec Král. 1978, ed. O. Mohyla); Příroda a zvířata na Sumatře (PP 1894); Zápas s býky — Corrida de toros. Dojmy a obrazy ze Španělska (PP 1896); U lidožroutů (PP 1897); Hrabě Tolstoj a vlastenectví (pojednání, 1897); Láska v tropech (PP 1901); Manželství v tropech (PP 1902). — *Překlady*: J. A. Salias: Vzteklý Jirka (1878); I. S. Turgeněv: Venkovanka (1885) + Šlechtické hnízdo (1886) + Lovcovy zápisky (1891, s J. Hrubým a K. Štěpánkem) + Měsíc na venkově (1892) + Rudin (1892) + Spisy 8. Poslední práce a doplňky (1902, s jinými); N. V. Gogol: Hráči (1886, prem. 1885); A. N. Ostrovskij: Vinný bez viny (1886, prem. 1885) + Les (1888, i prem.); A. N. Ostrovskij — N. J. Solovjov: Divoška (1888, i prem.); A. J. Palm: Náš přítel Někluzev (1887, i prem.) + Starý pán (1888); I. V. Špažinskij: Paní majorka (1887, i prem.); V. A. Krylov: Chytrák nad chytráky (1889). ■

LITERATURA: an.: P. D., Světozor 1883; J. Neruda: P. D., Humorist. listy 1884 → Podobizny 2 (1952); ■ nekrology: F. Herites, Máj 1902/03; A. Pikhart, Osvěta 1903; (an.): Lumír 1902/03; Zvon 1902/03; Jitřenka 1903; Právo lidu 19. 8. 1903; Časopis lékařů českých 1903 ■; A. Novák: Ohlas smrti V. Huga v Čechách, LidN 23. 5. 1935; J. Kinský: V pralesích Sumatry, in: Čeští cestovatelé 2 (1961); J. Byrtus: Zapomenutý český cestovatel, Lidé a země 1963; P. Durdík, O. Mohyla in P. D.: Pět let na Sumatře (Hradec Král. 1978).

mo

VAL *ediční řady*: Sbírka pedagogických spisů domácích i cizích (1882–84, s J. Maškem), Knihovna Komenského (1907). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Encyklopedie pedagogická (1886, s jinými). ■

LITERATURA: P Sobotka: Překlady básnické, Osvěta 1879; -ý: Tragédie Sofoklovy, Světozor 1883; A. V. (Vrzal): ref. překl. Sedmero povídek, Hlídka literární 1890; R. E. Karras: ref. překl. Filoktétos, LF 1891; P. Vychodil: ref. O základech mravnosti, Hlídka literární 1893; A. Krecar: Rozhledy po školství a písemnictví pedagogickém, sb. Ročenka 1894; F. Groh: Euripidovy Foiničanky, LF 1896; ■ nekrology: F. V. Vykoukal: Nové rovy, Osvěta 1909; Kí (F. Krejčí): Úmrtí, Čes. mysl 1909 ■.

vf

Josef Dürich

* 19. 8. 1847 *Borovice* (Jivina-B.) u Mnichova Hradiště

† 12. 1. 1927 *Kláster Hradiště nad Jizerou*

Autor a překladatel frašek a divadelních výstupů, básník a prozaik, politik, podílející se na zahraničním protirakouském odboji za první světové války.

Pocházel z pěti dětí, otec vlastnil mlýn v Borovici, 1859 se usadil na mlýně v Klášteře Hradišti n. Jiz. J. D. navštěvoval školu u trinitářů v Praze, aby se naučil německy, 1861–64 absolvoval nižší třídy na piaristickém gymnáziu v Mladé Boleslavi, pak přešel na staroměstské gymnázium v Praze. 1866 mu zemřel otec, a protože oba bratři tragicky zahynuli, byl J. D. nucen ujmout se mlýna v Klášteře Hradišti. — Již za studií se účastnil ruchu 60. let, patřil k předním organizátorům táborů lidu. Idea slovanského sblížení ho přivedla ke studiu slovanských jazyků a poté i k politice, v níž patřil k blízkým spolupracovníkům F. L. Riegra ve staročeské straně. Za ni 1884–91 působil ve Vídni jako říšský poslanec za Mladoboleslavsko a později Jičínsko, po rozpadu staročeské strany od 1907 byl poslancem za stranu agrární; uchoval si přitom věrnost staročeským idejím. Ve Vídni pečoval o osud české menšiny jako předseda spolku Komenský. Byl také starostou mnichovohradištského okresu a vedou-

cím funkcionářem mlynářských organizací. Na jaře 1915 jako člen Mafie, zastáváje proruskou orientaci zahraničního odboje, opustil Rakousko pod záminkou, že zajistí bezpečný návrat členům své rodiny ze Španělska (dcera byla ženou novináře a publicisty K. Horkého), několik měsíců strávil ve Švýcarsku a pak ve Francii, kde s T. G. Masarykem 1916 vytvořil Československou národní radu. D. se stal jejím místopředsedou a v této funkci byl ještě téhož roku vyslán do Ruska. D. orientace na cara jako budoucího českého panovníka a na jeho vládu, od níž přijímal podporu na svou činnost, vedla k roztržce s pařížským vedením odboje, a když v lednu 1917 se pod kontrolou carské vlády a za D. předsednictví ustavila samostatná Československá národní rada pro Rusko, byl D. z ústřední pařížské rady vyloučen. Po Říjnové revoluci se D. v Kyjevě zasažoval o intervenci legionářských vojsk, což se mu na zákrok zástupců odbočky pařížské národní rady nepodařilo prosadit. Z Kyjeva se chtěl s legiemi dostat přes Vladivostok do Francie, dojel však jen do Pemzy, kde na přání odbočky přerušil cestu a byl vyslán na zotavení do Galandžiku u Černého moře. Domů se vrátil přes Oděsu, Galac a Bukurešť v lednu 1919. Žil pak až do své smrti v ústraní v Klášteře Hradišti n. Jiz. (zde byl i pohřben), a to i poté, kdy mu byly oficiálně přiznány zásluhy o protirakouský odboj. Obranu své politické činnosti za války vypsál v knížce *V českých službách*. — D. patřil k uznávaným představitelům stenografického hnutí doma i v zahraničí; přispíval do jeho časopisů, vydal několik těsnopiseckých publikací. Mj. se pokoušel vytvořit na základě Gabelsbergovy soustavy jednotný těsnopis pro slovanské národy.

Od studentských dob se D. zajímal o divadlo a literaturu. Vystupoval ochotnícky na jevištích, pro ochotníky psal nebo podle cizích předloh zpracovával frašky; většinou je osnoval na komických situacích a milostných zápletkách, v nichž vítězí přirozenost mladé lásky; občas do nich včlenil i satirický tón. Psal také komické výstupy, humorné i vážnější deklamace; redigoval v nakladatelství Mikuláša a Knapp tomuto účelu zasvěcené Merendy, jakési ročenky humoru a vtipu. D. pokusy o vážnější básnickou tvorbu, které jsou rozptýleny po časopisech a almanaších (2. a 3. roč. alm. Ruch také spoluredigoval), se většinou vyznačují patetickým, silně rétorickým slohem. D.

jediná novela *Siréna* představuje jeden z dobových pokusů o českou tzv. salónní literaturu: obraz života aristokratických vrstev se tu prolíná se světem mezinárodních dobrodruhů v milostných zápletkách a prudkých dějových zvratech. Novela vyšla v Albu, literární příloze Slovanských listů, kde D. také otiskl několik básní z pozůstalosti přítele V. Šolce, o níž pietně pečoval (s přítelem A. Čapkem se podílel na přípravě druhého vydání *Prvosenek*). Navázal i kontakty se slovenskou literaturou: pod pseudonymem Charvatecký psal úvahy o české literatuře do Kalinčiakova Orla. Na konci 70. let zanechal literární činnosti.

ského (1927); K. Horký: Deset let od smrti J. D. (1937). ■ A. Rudolf: J. D., náčrt životopisný, Kalendář českých stenografů 1898; J. D. Spisovatel, politik a stenograf český, Stenografický svět československý 1903; T. G. Masaryk in Světová revoluce za války a ve válce 1914–1918 (1925); ■ nekrology: B. (E. Bass), LidN 13. 1. 1927; -vh-, NL 14. 1. 1927 ■.

zp

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Charvatecký (Orol), J. L. Charvatecký (Divadelní bibliotéka), Jos. Josefovič (frašky a dram. výstupy), Václav (Album Slovanských listů); -C (Archiv für Stenografie), J. D. (Budečská zahrada), J. D-ch (Divadelní bibliotéka), Jos. Jos. (Nový besedník), x (Archiv für Stenografie). ■ PRÍSPĚVKY in: Album Slovanských listů (1875/76); Almanach těsnopisný (Hradec Král., od 1885); Archiv für Stenografie (od 1878); Boleslavsko (pamět. list, 1881); Budečská zahrada (od 1871); Čes. Thalia (od 1867); Čes. besedy (od 1872); Čes. slovo (od 24. 12. 1911 vzpomínky); Českosl. samostatnost (Paříž, 1915); Dopisovatel těsnopisného spolku v Králíkách (od 1869 verše a překlady veršů); Kalendář českých stenografů (od 1889); Květy (od 1871); Magazin für Stenografie (od 1884); Merendy (od 1872); Měsíčník (od 1870); Nový besedník (1869); Obrazy života (od 1872); Orol (od 1871); Památník Prvního pražského spolku stenografů gabelsbergských (1909, vzpomínky); Praha (od 1867); alm. Ruch (od 1868); Sborník těsnopisný (od 1901); Slovanský stenograf (od 1909); Světozor (od 1868); Těsnopisné listy (od 1873); Těsnopisné zábavy (od 1905, Kus těsnopisné autobiografie); Těsnopisný týdeník (od 1871, verše); Věstník těsnopisný (od 1892; 1893–95 základní práce Pokus o jednotný těsnopis slovanský). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kabát do lů! (D 1869); Proč ty ne, Augustine? (D 1870); V českých službách (paměti, 1921). — *Překlady*: S. Kisfaludi: Klín klínem (1867); an.: Bratrská láska (1869); an.: Nouze o tenor (1869); an.: Přede dveřmi (1871). — *Ostatní práce*: Pokus o jednotný těsnopis slovanský (1907); O zásadě grafické skladebnosti v těsnopise slovanském (1911); Holasův těsnopis československý (1923). ■ REDIGOVAL *časopis*: Slovanské listy (1877); *almanachy*: Ruch (1870, s A. Čapkem; 1873, s J. Kálalem a J. R. Nejedlým), Merendy (1871–82, 9 sv.), Album Slovanských listů (1875–76, s A. Čapkem). ■

LITERATURA: K. Horký: Dürichův národ a Benešovo obecenství (1917); A. Kratochvíl: J. D., průkopník snah o původní soustavu těsnopisu slovan-

Jaroslav Duriš viz Jaroslav Špirhanzl Duriš

Bohuslav Durych

* 7. 9. 1896 *Pardubice*

† 26. 7. 1969 *Praha*

Překladatel, zejména německé beletrie, vydavatel bibliofilských tisků.

Syn novináře Václava D. (1863–97) z jeho druhého manželství, nevlastní bratr básníka a překladatele Václava D. (1885–1912) a spisovatele Jaroslava D. Po vychození školy studoval rok na reálce v Pardubicích (1910–11) a stal se pak úředníkem cukrovaru. 1916 narukoval nejprve na italskou, pak na východní frontu; jako zajatec se dostal do Ruska, kde byl poslán na manuální práci na francouzské vyslanectví, pro znalost jazyků (rusky, francouzsky, anglicky) byl používán i jako překladatel. Onemocněl tuberkulózou, léčil se v Samaře, na jaře 1919 se vrátil do Pardubic, odkud odešel za bratrem Jaroslavem do Přerova. Po krátkém působení u soudu v Olomouci se 1920 stal civilním zaměstnancem (účetním) vojenských skladů v Přerově, od 1937 v Olomouci; po likvidaci čs. armády (1939) přesídlil do Prahy, kde byl od 1940 zaměstnán na ministerstvu průmyslu. Od 1945 byl úředníkem minis-

terstva zahraničního obchodu, 1949 odešel předčasně do důchodu (externě dál pro ministerstvo překládal, zejm. z ruštiny). 1956 ochrnut po záchvatu mrtvice na půl těla, v posledních letech života byl slepý. Byl pohřben v Praze-Bubenči.

B. D. psal a časopisecky otiskoval fejetony a vzpomínky (zejm. na válečný pobyt v Rusku); v časopise Našinec publikoval mimoto i recenze o knihách. Především však působil jako překladatel anglické (časopisecky), ruské a hlavně německé beletrie; k jeho oblíbeným autorům patřil A. Stifter, z jehož díla pořídil i rozsáhlý výběr novel. D. literární činnost navazovala na jeho knihomilské zájmy a bibliofilské působení (ve Skupině moravských knihomilů a v jejím časopise Bibliofil); knižní překlady zprvu vznikaly pro vlastní edici Delfín, kterou D. založil v Přerově (1929); později se spojil s knihtiskařem a nakladatelem V. Vokolkem v Pardubicích a nadále byl jejím vydavatelem. 1947–49 sám tiskl na ručním lisu drobné bibliofilie (1948 např. P. Claudel: Podobanství o Animu a Animě).

ŠIFRA: B. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bibliofil (od 1933); Index (1934); Moravský večerník; Národní politika; Našinec (recenze, fejetony, překlady; na pokrač. 1939 A. Stifter: Starý mládenec, 1940 F. Herwig: Ponížení); Rozhledy (1934). ■ KNIŽNĚ. Překlady: F. Herwig: Svatý Šebastián z Weddingu (Přerov–Pardubice 1935); M. M. Prišvin: Žeň-šeň, lovcovy toulky tajgou za kořenem života (Pardubice 1938); A. Stifter: Starý mládenec (Olomouc 1939) + Tichý hlas (výbor novel, Olomouc 1942); H. Jackson: Majella (1940); J. Kirshweng: Putování věrných (1941); P. Grogger: Legenda o loupežnících (Stará Říše 1942) + Legenda o matce (Stará Říše 1942). ■ VYDÁVAL edici: Delfín (Přerov 1929–35; Pardubice 1935–39, s V. Vokolkem). ■

LITERATURA: O. F. B. (Babler): Za B. D., Obroda 24. 9. 1969; B. Ladová in Vlastimil Vokolek, tiskař a nakladatel, sb. Strahovská knihovna 1973, s. 156.

ll

Jaroslav Durych

* 2. 12. 1886 Hradec Králové

† 7. 4. 1962 Praha

Prozaik, esejista, básník a dramatik vycházející z vyhraněně barokního pojetí světa; úsilí o nalezení rovnováhy a jistoty bloudícího člověka, které je základním tématem jeho díla, splývá v něm s hodnotami sankcionovanými katolickou dogmatikou.

J. D. pocházel z turnovského rodu brusičů dráhokamů, jehož členové v několika generacích sloužili kostelu (jako kostelníci, zvoníci, vůdci procesí); vzdáleným příbuzným byl obrozený slavista Václav Fortunát D. Předčasně zemřelý otec Václav D. (1863–1897) byl krajiniským žurnalistou v Hradci Král. a v Pardubicích, kde nakonec redigoval časopis Perštýn; knižně vydal cestopisné črty o Českém ráji a o Krkonoších a drama Jiřík z Poděbrad (1884). Také starší bratr Václav D. (1885–1912), k němuž byl J. D. v mládí silně citově vázán, psal básně (pro tisk měl před smrtí připravenou sbírku Jak struny hrály) a uveřejnil řadu překladů z francouzské poezie (knižně Banville, Lamartine, Musset, Rollinat). Nevlastní mladší bratr Bohuslav D. působil jako překladatel beletrie a vydavatel. Po matčině smrti (1892) žil J. D. u strýce, úředníka hraběte Harracha, v Libčanech u Hradce Král. (zde začal 1893 chodit do školy), v Žinkovech u Nepomuku (od 1895) a v Želči u Plané nad Lužnicí (1896–98). 1898 ho babička z otcovy strany dala na studie s podmínkou, že bude knězem. První třídu gymnázia studoval v Hradci Král. (bydlel u babičky a tety z matčiny strany a často navštěvoval macechu a bratra Václava v Pardubicích); 1899 dostal turnovskou nadaci do arcibiskupského konviktu v Příbrami a studoval od 2. třídy na tamním gymnáziu; po 5 letech byl z konviktu vyložen pro četbu Renana, ocitl se v bídě, ale gymnázium dokončil (mat. 1906). Studoval jako vojenský stipendista na lékařské fakultě v Praze (doktorát 1913); téhož roku konal vojenskou službu v jižních Tyrolích, pak působil jako vojenský lékař ve Vídni. Po vypuknutí války sloužil na haličské a italské frontě i v zázemí (opět ve Vídni). Po vzniku ČSR byl krátce zubním lékařem v Přerově (1918), znovu však vstoupil do vojenské služby: jako vojenský lékař působil v Užhorodě, v Praze, v Olo-

mouci (1923–36) a znovu v Praze až do konce 1938 (dosáhl hodnosti plukovníka). Podnikl několik studijních cest (1925 Německo, 1928 Španělsko, 1932 Itálie), při nichž sbíral materiál pro své dílo (např. román *Bloudění*); dojmům a úvahám jimi vyvolaným věnoval několik cestopisně esejistických knih. Měl řadu přátel mezi katolicky orientovanými literáty a umělci, zejména S. Boušku (D. manželka byla jeho příbuzná), F. Bílka, V. Bitnara, J. Demla, J. Florianu. Pro potřeby katolicky orientované literatury redigoval i některé časopisy (zejm. *Rozmach* v Olomouci, který opustil 1927 na protest proti reakčním článkům J. Scheinosta, a *Akord*) a edici *Knihy mladých* v nakladatelství L. Kuncíře. V 2. pol. 30. let se dostal na krajní politickou pravici odbivem k fašistickým režimům v katolických zemích (Itálii a Španělsku). Zejména v období ohrožení republiky 1938 neblaze proslul útoky na demokratické spisovatele (hlavně K. Čapka, ale i S. K. Neumanna aj.). Po osvobození bylo D. umělecké jméno poznamenáno tímto jeho politickým postojem; jeho nové práce začaly vycházet až od konce 50. let. Od 1937 žil D. trvale v Praze, kde také zemřel; pohřben byl v Praze-Bubenci.

Po prvních verších (1908 v Bitnarově revui *Meditace*), v nichž se jevil jako nevýrazný epigon Březinův a stoupenec Florianovy katolické skupiny, se J. D. nadlouho odmlčel. V opožděném knižním debutu (povídka *Jarmark života*) je však už výrazně formulován základní rys vší D. tvorby (prozaické, básnické, dramatické i esejistické): křesťanskonáboženský názor chápající realitu jako součást řádu neovlivnitelného lidskou vůlí, a proto skeptický ke všem snahám o změnu pozemského života. Polemicky k liberalistickým, relativistickým a humanistickým tendencím (zejména tzv. čapkovské generace) i k socialistické orientaci generace poválečné hledá D. cestu z nedokonalosti světa ve formách a duchu katolické dogmatiky. Zvláštní postavení v jeho systému hodnot má chudoba jako předpoklad ostatních životních kladů (čistoty, nevinnosti, něhy, krásy). V literárním obraze pak D. slučuje rysy abstraktní odtážitosti se zvláštní smyslností, neustále nícenou myšlenkou na smrt a rozklad; touto významovou polohou se sblíží s kultem baroka, který se v jeho díle projevuje stylisticky i pojetím českých dějin (v historických prózách a v esejích). 1916 vydal D. i prv-

ní básnickou knihu *Cikánčina smrt*, v níž sloučil ohlasy lidové písně a Erbenovy baladiky v sugestivní jednotu atmosféry a epického děje. Ve 20. letech se D. obrátil k lyrice: tématem jeho první sbírky *Panenky* je pro D. typická evokace sladké smyslnosti znásobené prostotou a chudobou. Dobovým tendencím poválečné poezie se přiblížil ve sbírce *Žebrácké písně* obrazy bída a sociální revolty, spojenými však s představou pevného božího řádu. V pozdější básnické tvorbě se D. orientoval k symbolizující krajinomalbě (*Beskydy*) a k adoraci zduchovělého ženství, hraničící s mariánským kultem. Pro D. prózu, do níž se postupně přesunulo těžiště jeho tvorby, se ve 20. letech stala charakteristickou drobná novela (*Tři dukáty*, *Tři troničky*), spojující drsný naturalismus v líčení utrpení a bída s vizionářsky vznícenou polohou. S poetikou těchto prací souvisí rozsáhlá novela *Sedmikráska*, rovněž založená na splývání světa chudých se světem mystickým; zázračnost se tu však realizuje spíš prolínáním šedivé skutečnosti a báchorky, které vytváří poetickou atmosféru milostného příběhu. Na konci 20. let se D. obrátil k historické próze: vycházejí ze svého katolictví se tu ocitl v rozporu se silnou liberalistickou, protifeudální a protiklerikální tradicí rozšířenou zejména dílem A. Jiráska. D. prózy, tematicky těžící převážně z údobí raného baroka, jsou apoteózou rekatolizace českých zemí jako naplnění dějinné nutnosti. Po rozsáhlém historickém studiu vydal D. 1929 románovou trilogii *Bloudění*, vymezenou vzestupem, slávou a pádem Albrechta z Valdštejna a evokující brutalitu a vnitřní rozpornost doby třicetileté války. Za fabulační základ zvolil D. příznačně milostné bloudění českého exulanta a španělské dívky (symbolů tragického vztahu domácího protestantismu a protireformace), vlastním tématem se však stává sám trvalý zápas antagonistických principů (láska — smrt, ukrutenství — rozkoš, hnus — krása, hrubost — mystické vytržení), který je podstatou individuálních i hromadných scén díla. Emocionálně vystupňovaný barokní prolad duchovosti a hmoty, který se promítá do kompozice i jazyka románu, je hlavním faktorem D. monumentalizujícího epického stylu. Tematickým dovětkem *Bloudění*, soustředěným k Valdštejnovu osudu třemi epizodami kolem jeho porážky a smrti, je povídková trilogie *Rekviem*, v níž D. dosáhl neobyčejné sevřenosti a úspor-

nosti výrazu. Ve 30. letech tíhl stále silněji k vyslovené náboženskému námětům (*Děti*) a k beletristické propagaci katolicismu. Jeho historická próza postupně ztrácela i působivost uměleckou; zejména barokizování jazyka v ní přerůstalo v násilné deformace. V poválečných letech se D. vrátil ke světu svých raných děl o chudobě a čistotě (román *Duše a hvězda*) a k polosnovému obrazu člověka na jeho cestě k splnění boží vůle (novela *Boží duha*). Významnou součástí D. tvorby jsou četné knihy vzpomínek, fejetonů z cest, esejů o umění (*Gotická růže*, *Váhy života a umění*) a filozofických úvah (*Ejhle, člověče*), dokumentujících autorův vyhraněný životní názor. Na okraji díla zůstávají D. hry z náboženských dějin, v nichž se pokusil o dramatické oratorium oslavující vznešenost mučednictví, typově připomínající posvátné drama španělského baroka.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jaroslav Žabka; jd. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1928–33); Cesta (1918–27); Červen (1918); Čtème (1940); Host (1925); Index (1929); Kalendář Lid. demokracie (1962); Kmen (1928–29); Kritika (1925); Lid. demokracie; Lid. listy (1923); Lid. noviny (1921–41); Listy (1933–37); Lit. rozhledy (1925–31); Lumír (1918–39); Meditace (1908); Mor. slez. revue (1918–20); Nár. listy; Nár. obnova; Nár. osvobození (1924); Nár. politika; Niva (1932); Panoráma (1928); Rozhledy (1935–38); Rozmach (1925–27); Rozpravy Aventina (1925–31); Řád (1933–43); Slovo a slovesnost (1935–36). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Svatý Jiří (D 1915); Jarmark života (P 1916); Cikánčina smrt (B 1916, 1925 v kn. Balady); Otokar Březina (E 1918, s J. Staňkem, přeprac. a samost. vyd. 1928); Na horách (R 1919); Tři dukáty (PP 1919); Cestou domů (PP 1919); Výstražné slovo k českým básníkům (úvaha, 1919); Nejvyšší naděje (PP 1921); Svatý Vojtěch (D 1921); Obrazy (PP 1922, 1933 s tit. Ohně v mlhách); Panenky (BB 1923); Gotická růže (EE 1923); Tři troničky (PP 1923); Smích věrnosti (P 1924); Hadí květy (BB v próze, 1924); Lotr na pravici (D 1924); Okamžiky z válečných let (memoáry, 1924); Svatý Václav (D 1924, i prem.; přeprac. vyd. 1929 s tit. Kvas na Boleslavi, i prem.); Balady (BB 1925; obs. báseň Cikánčina smrt a novou báseň Laň a panna); Sedmíráská (P 1925); Žebrácké písně (BB 1925); Štědrý večer (D 1926, i prem.); Beskydy (BB 1926); Kouzelná lampa (PP 1926); Plížení Němcem (cestopis, 1926); Čert a cikánka (P 1927); Kurýr (P 1927); Budějovická louka (P 1928); Valdice (P 1928); Píseň milostná (P 1928, pův. v kn. Tři troničky); Eva (BB 1928); Vzpomínky z mládí (1928); Ejhle, člověče (EE 1928); Kdybych... (BB v próze, 1929); Valdštejnův kraj (PP 1929); Té nejkrásnější

(BB v próze, 1929); Bloudění. Větší valdštejnská trilogie (R, 3 sv., 1929); Pouť do Španělska (cestopis, 1929); Cesta umění (EE 1929); Jak vykvetla Sedmíráská (E 1929); Naděje katolictví v zemích českých (úvaha, 1931); Rekviem. Menší valdštejnská trilogie (PP 1930, obs. Kurýr, Budějovická louka, Valdice); Básně (soubor poezie, 1930); Otokar Březina (E 1931; shrnutí všech březinovských prací); Láska k vlasti (úvaha, 1931); Eseje (1931); Paní Anežka Berková (R 1931); Utěšitel nejlepších (úvahy, 1932); Plížení a pouť (cestopisy, 1932, obs. Plížení Němcem a Pouť do Španělska); Římská cesta (cestopis, 1933); Váhy života a umění (EE 1933); Děti (P 1934); Píseň o růži (R 1934); Češství v Evropě (úvaha, 1936); Toulky po domově (cestopis, 1938, obs. i úvahy Láska k vlasti a Češství v Evropě); Masopust (R 1938); Katechismus práce (úvaha, 1938); Z růže kvítek vykvét nám (adaptace Nového zákona pro ml., 1939); Služebníci neužiteční (R 1940, 1. díl zamýšlené trilogie Země); Cesta sv. Vojtěcha (úvaha, 1940); Duše a hvězda (R 1969, v Lid. demokracii 1959 s tit. Bětuška); Boží duha (P 1969). — *Překlady*: Výkřiky sv. Terezie (1909); C. Mayrau: Odlesky (1934); V. H. Hudson: Zelený ráj (1961, pseud. Jaroslav Žabka). — *Ostatní práce*: Svaté kněžství podle vidění Anny Kateřiny Emmerichové (1939); Nevezmeš jména božího nadarmo (1942). — *Souborná vydání*: Spisy J. D. (nakl. L. Kuncíř, 1928–32, 10 sv.); Spisy (Melantrich, 1933–40, 12 sv.). ■ SCÉNICKÝ. *Překlad*: V. Hugo: Ruy Blas (1921). ■ REDIGOVAL časopisy: Rozmach (Olomouc, 1923–27), Akord (1928–33); *knížníci*: Knihy mladých (1923–25). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. J. Erben: Kytice z pověstí národních (1924); Básně K. S. Macháčka (1927). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. Křobrová: J. D. (sopsis knižních prací a časopiseckých statí s literaturou o autorovi), Příspěvky k dějinám našich literatur, ukázky z diplomových prací posluchačů filoz. fak. UK v Praze (1970, usp. L. Patera). ■ LITERATURA: A. Čáp: D. „aféra“ (1923); J. Bartoš: Kdo jest J. D.? (1930); J. Otradovicová: Básnický profil J. D. (1943). ■ A. N. (Novák): ref. Cikánčina smrt, Lumír 1917/18; M. Rutte: ref. Na horách, Cesta 1918/19 + Dílo J. D., Cesta 1919/20; ■ ref. Nejvyšší naděje: A. N. (Novák), LidN 28. 5. 1922; K. Sezima, Lumír 1922/23; A. M. Píša, Proletkult 1922/23 → Dvacátá léta (1969) ■; A. N. (Novák): ref. Obrazy, LidN 3. 12. 1922; ■ ref. Panenky: A. N. (Novák), Lumír 1922/23; B. Polan, Nové Čechy 1923; J. O. Novotný, Cesta 1923/24 ■; A. N. (Novák): Nové prózy J. D. (ref. Smích věrnosti, Okamžiky z válečných let, Hadí květy), LidN 11. 9. 1924; ■ ref. Hadí květy: K. Sezima, Lumír 1924/25; J. V. Sedlák, Kritika 1924; F. Götz, NO 30. 4. 1924 ■; B. Václavěk: ref. Okamžiky z válečných let, NO 8. 8. 1924; ■ ref. Svatý Václav: J. B. Čapek, Host 1924/25; sch (K. Schulz), LidN 1. 10. 1929 ■; P. F. (Fraenkl): ref. Žebrácké písně, Host 1924/25; A. N. (Novák): ref. Balady, LidN 20. 12. 1925; ■ ref.

Sedmikráska: A. N. (Novák), LidN 3. 2. 1926; A. M. Piša, Host 1925/26 → Dvacátá léta (1969); K. Sezima, Lumír 1926/27; J. B. Čapek, Kritika 1926; P. Fraenkl, Sever a východ 1926 ■; F. Götz: J. D., Tvorba 1925/26 → Jasněji se horizont (1926); ■ ref. Štědrý večer: E. Konrád, Cesta 1925/26; -jef- (J. Fučík), Pramen 1925/26; M. M. (Majerová), RP 7. 1. 1926 ■; J. B. Čapek: ref. Plížení Německem, Sever a východ 1926; A. Novák: O J. D., LidN 2. 12. 1926; B. Václavek: Poutník absolutna, Host 1926/27 → Od umění k tvorbě (1928); J. Hora: J. D., RP 5. 12. 1926; K. Čapek: Otevřená odpověď J. Durychovi, LidN 25. 8. 1926 + List J. D. o katolicích, LidN 3. 9. 1926 + List J. Durychovi, Rozpravy Aventina 1926/27 → O věcech obecných čili Zoon politikon (1932); ■ ref. Kouzelná lampa: J. O. Novotný, Cesta 1926/27; F. Götz, NO 4. 7. 1926 ■; F. Plachý: Osobnost J. D., Kmen 1926/27; J. Strakoš: Na obranu D. religiozity, Tvar 1927; A. N. (Novák): ref. Čert a cikánka, LidN 21. 10. 1927 + ref. Kurýr, LidN 17. 11. 1927 + ref. Beskydy, Lumír 1927/28; ■ ref. Vzpomínky z mládí: J. V. Sedlák, Lit. svět 1927/28; B. Václavek, RP 6. 5. 1928; F. Kovárna, Signál 1928/29 ■; ■ ref. Ejhle, člověk: J. V. Sedlák, Lit. svět 1927/28; F. Götz, NO 2. 8. 1928; J. H. (Hora), RP 17. 6. 1928 + Tvorba 1928/29; F. Kovárna, Host 1928/29; F. X. Šalda, ŠZáp 1928/29; A. M. Piša, Sever a východ 1928 → Dvacátá léta (1969) ■; A. N. (Novák): ref. Budějovická louka, Valdice, LidN 23. 2. 1929; K. Sezima: Mystický senzualista, Lumír 1928/29 → Masky a modely (1930); M. Rutte: Mystik mládí a ticha, Sever a východ 1929; ■ ref. Kdybych ...: A. M. P. (Piša), PL 25. 12. 1929; V. Závada, Rozpravy Aventina 1929/30 ■; P. Fraenkl: J. D. a český román historický, Rozpravy Aventina 1929/30; ■ ref. Bloudění: A. Novák, LidN 12. 1. 1930; K. (F. V. Krejčí), PL 23. 3. 1930; K. Sezima, Lumír 1929/30; A. M. Piša, Sever a východ 1930; B. Václavek, Index 1930; J. B. Čapek, Naše doba 1929/30 + Čin 1930/31; -a (J. Hora), LitN 1930, č. 1; F. X. Šalda, ŠZáp 1929/30; B. Mathesius, LitN 1930/31, č. 8 + Panoráma 1931/32; B. Novák, Panoráma 1930/31 + Lit. rozhledy 1930/31; J. Popelová, Nové Čechy 1930/31; A. H. (Hoffmeister), Rozpravy Aventina 1930/31 ■; J. Hora: ref. Pouť do Španělska, LitN 1929, č. 15; ■ ref. Rekviem: A. N. (Novák), LidN 11. 5. 1930; J. B. Čapek, Naše doba 1930/31; K. (F. V. Krejčí), PL 13. 4. 1930; J. Chalupecký, Samostatnost 27. 6. 1930; ■; ■ ref. Básně: P. F. (Fraenkl), Rozpravy Aventina 1930/31; F. X. Šalda, ŠZáp 1930/31; A. N. (Novák), LidN 27. 7. 1930; A. M. P. (Piša), PL 14. 9. 1930 ■; J. Popelová: ref. Obrazy, Nové Čechy 1930/31; ■ ref. Otokar Březina: P. Fraenkl, Rozpravy Aventina 1930/31; A. Pražák, Naše věda 1931; K. Polák, PL 10. 5. 1931; J. B. Č. (Čapek), Nové Čechy 1931 ■; A. Vyskočil: J. D., LitN 1930/31, č. 12; J. Popelová: Příroda a žena v díle J. D., Nové Čechy 1930/31; F. Götz in Básnický dnešek (1931); P. Eisner: D. a Döblin, LitN 1930/31, č. 5; B. Novák: D. protireformace + D. Bloudění a Döblinův Vald-

štejn, obojí Lit. rozhledy 1930/31; A. Skoumal: Rozhovor s J. D., Nový rozhovor s J. D., obojí Rozpravy Aventina 1930/31 + Dva olomoucké rozhovory, Rozpravy Aventina 1931/32; ■ ref. Paní Anežka Berková: A. N. (Novák), LidN 7. 6. 1931; K. Sezima, Lumír 1931/32 ■; J. Popelová: ref. Eseje, Nové Čechy 1932; J. B. Čapek: ref. Plížení a pouti, Naše doba 1932/33; P. Eisner: K překladu D. Bloudění, LUK 1933; ■ ref. Váhy života a umění: A. M. Piša, Čin 1933; F. Tetauer, LidN 18. 7. 1933; F. Soldan, Rozpravy Aventina 1933/34 ■; ■ ref. Píseň o růži: A. N. (Novák), LidN 15. 4. 1934; K. Sezima, LitN 1934/35, č. 5; A. M. Piša, PL 22. 4. 1934 → Stopami prózy (1964) ■; ■ ref. Děti: A. N. (Novák), LidN 18. 5. 1934; A. M. Piša, PL 14. 7. 1934 ■; J. Hora: Cesta lékaře k umění, LitN 1934/35, č. 9 + Několik poznámek k dílu J. D., LUK 1936/37; V. Renč: J. D. padesátníkem, Rozhledy 1936; V. Tichý: Od Třebízkého k D., Kultura doby 1936/37; J. N. (Navrátil): J. D., duch sporný a paradoxní, Čin 1938; A. N. (Novák): ref. Toulky po domově, LidN 27. 2. 1938; ■ ref. Masopust: K. Sezima, Lumír 1938/39; A. N. (Novák), LidN 10. 4. 1938; J. Fučík, Tvorba 1938 → Stati o literatuře (1951); V. Tichý, Dělnická osvěta 1938 ■; Karel Strnad (J. Fučík): „Čistka“ národa a česká kultura, Čin 1938 → Milujeme svůj národ (1948) + I naše historie ..., Tvorba 1938 → Stati o literatuře (1951); Š (L. Štoll): Ještě případ J. D., RP 16. 7. 1938 + Cesta J. D., RP 23. 7. 1938; E. U. (Urx): Případ J. D., Tvorba 1938; ■ ref. Z růže květek vykvet nám.: K. Sezima, Čteme 1939/40; jd (J. Drda), LidN 14. 11. 1939 ■; ■ ref. Služebníci neuziteční: F. Götz, Čteme 1941; J. Drda, LidN 4. 11. 1940 ■; T. Vodička: K šedesátnám J. D., Akord 1946/47; F. Götz in J. D.: Sedmikráska (1956); (gf) (G. Franc): Básnická hodnota D. díla, Lid. demokracie 1. 9. 1957; O. Bartoš: Básnický rodokmen D. Sedmikrásky, Nový život 1957; O. Sus: Návrat básníka, HD 1957; (gf) (G. Franc): Za J. D., Lid. demokracie 10. 4. 1962; E. Strohsová in J. D.: Rekviem (1966); vk (V. Karfík): Valdštejnská vigilie, LitN 1966, č. 23.

II

Václav Durych (1863–1897) viz in Jaroslav Durych

Václav Durych (1885–1912) viz in Jaroslav Durych

Václav Fortunát Durych

* 28. 9. 1735 Turnov

† 31. 8. 1802 Turnov

Filolog, slavista a orientalista, zakladatel odborného slavistického studia u nás, stoupenec ideje slovanské sounáležitosti. Zabýval se především církevně slovanským jazykem a literaturou a staročeskými překlady bible.

Třetí dítě turnovského měšťana, aktuára a brusíče kamenů Jana Josefa D. a Alžběty, roz. Vodsloňové. Pokřtěn Václav Michal. 1746 byl přijat do 2. tř. gymnázia v Kosmonosích, 1749 odešel do Slaného. Po smrti otce (25. 3. 1750) vstoupil do řádu pavlánů v Tachově (řádové jméno Fortunát), na kněze vysvěcen 1758. Ve Vídni se stal lektorem hebrejštiny, aramejštiny a řečtiny, 1765 byl přeložen do Mnichova (řádový učitel teologie a hebrejštiny) a 1767 do Prahy, několikrát zastával hodnost spolurektora a po tři roky provinciálního vikáře. V 70. letech byl s F. F. Procházkou pověřen pořídit nové vydání české bible. Při úpravě bohosloveckých studií v 80. letech byl jmenován členem zkušební komise řečtiny a hebrejštiny při rigorózech a všech předmětů bohosloveckých při zkouškách obyčejných; tyto funkce vykonával deset let. Přátelské a odborné styky: F. M. Pelcl, G. Dobner, M. A. Voigt, K. R. Ungar, I. Cornova, J. Mader, A. Strnad, J. B. Dlabáč a především J. Dobrovský (od 1775 do konce života). Po zrušení pavlánského kláštera v Praze (1784) obdržel malou penzi a se svolením císaře byl od července 1785 ve Vídni, studoval tam hlavně slavika v Dvorní knihovně. Přátelské a odborné styky ve Vídni: J. V. Zlobický, J. Werschauer, B. Jenisch, F. Alter, J. Weinhofer, M. Schimek. Písemný styk hlavně: K. Sabatowski (Lvov), Š. Stratimirović (Karlovac), A. Baričević (Záhřeb). Po zrušení vídeňského kláštera pavlánů (1796) žádal bezúspěšně o místo úředníka v Dvorní knihovně. Zakoupil v Turnově domek a nastěhoval se tam v srpnu 1796. Žil v nedostatku, i když mu byla 1797 na intervenci přátel zvýšena penze. V 2. pol. 1800 byl raněn mrtvicí; tehdy ho naposledy navštívil J. Dobrovský. Pohřben byl v Turnově, 1867 mu tam byl postaven pomník (proslav A. Marek).

Původně se zabýval orientalistikou, za mnichovského pobytu (v pol. 60. let) se vlivem his-

torika A. F. Öfele jeho zájem zaměřil k slavistice, již se potom týkala většina jeho tvorby; za turnovského pobytu koncem života se zabýval též regionálními studiemi historickými. Základ D. práce je v bohaté materiálové a heuristické přípravě; jeho sbírka výpisků (*Collectanea*) má asi 4 tisíce stran. Asi 1775 začal pracovat na svém největším díle, sbírce a interpretaci pramenů k nejstarším údobím slovanského písemnictví a jazyka, a zabýval se jím po celý život. Původní název *Historia litteraria universae Slavorum gentis dialecti communis et antiquissimae* (Literární dějiny společného a nejstaršího nářečí veškerého slovanského kmene) změnil na radu Dobrovského na *Slovanská bibliotéka nejstaršího společného a církevního nářečí veškerého slovanského kmene* (opět latinsky). Dílo, rozvržené do 5 svazků, mělo ukázat význam, jednotnost a starobylost slovanské kultury a jmenovitě postihnout u církevní slovanštiny: vlastnosti a rozšíření; osudy a pěstitele; knihovny a užívání; ukázky a příklady. Spolu s plánem staroslovanské a církevněslovanské filologie je tu již nastíněn program „slovanských starožitností“. V D. pojetí slovanského starověku se projevuje vliv Herderův a nadšené slovanství. Tiskem vyšla první část 1. dílu Bibliotéky ve Vídni; je věnována Král. české společnosti nauk. 1796 měl D. připravenou i druhou část 1. dílu a pracoval na dalším. Z Turnova poslal 1800 rukopis druhé části díla k vytištění do Pešti; tam se po jeho smrti v tiskárně ztratil. Část vědeckého díla D. je uložena v jeho korespondenci, zvl. s J. Dobrovským. Ta se soustřeďuje hlavně k třem problémovým okruhům: stáří hlaholského písma; trvání a rozšíření slovanské liturgie v Čechách; vliv staroslovanského překladu bible na staročeský text biblický. Touto poslední otázkou se D. zabýval již v latinské *Rozpravě o slovansko-českém překladu Písma sv.* (1777), jež je označována za počátek slovanské filologie u nás. D. studia staročeských biblických překladů sledovala i záměr nalézt vzor jazykové dokonalosti. Základem jeho a Procházkova (ten zpracoval hlavně Starý zákon) překladu bible je text Šteyerovy a Konstancovy Bible svatováclavské, která je jazykově odvozena od Bible králické. Koncem života chtěl D. česky přepracovat svou Rozpravu a česky napsat pojednání o slovanských písmech u nás. V jeho pozůstatosti je počátek české Obrany českého jazyka

pro rozšíření a ušlechtilost jeho (podepsaná Vlastimil D.). Objevil a popsal též rukopisy staročeské literatury (např. Evangeliář vídeňský, zlomek Legendy o dvanácti apoštolicích). Měl iniciační vliv na slavistická studia např. Voigtova, Procházková, Dobrovského; působením Dobrovského na D. nabyla pak původní rozptýlená práce D. určitějšího směru.

KNIŽNĚ. *Odborné slavistické práce* (též o české lit.): *De slavobohemica sacri codicis versione dissertatio* (1777); *Bibliotheca Slavica antiquissimae dialecti communis et ecclesiasticae universae Slavorum gentis I/1* (1795). — *Překlady*: *Bibli česká*... (1780, s F. F. Procházkou). — *Ostatní odborné práce*: *Dissertatio philologica de vocibus Khartymim et Belahatchem* (1767); *De originibus templi Salvatoris et monasterii fratrum minorum S. Francisci de Paula Veteris Pragae specimen historicum* (1771). ■ **KORRESPONDENCE**: F. Menčík: Pis'ma k Georgiju Rybaju i Petru Čerroni ot različnyh lic (J. Ribayovi z 1788—93), *Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii III/1*, 1919 (Petrograd); *Vzájemné dopisy J. Dobrovského a F. Durycha z let 1778—1800* (1895, ed. A. Patera); V. Bechyňová: Adam Alois Baričević a V. F. D. (o vzájemné koresp.), *Slavia* 1968. ■

LITERATURA: Vínek na hrob F. D., uvitý od turnovských studujících (Ml. Boleslav 1861); J. M. Černý: V. F. D., první slavista český (1889); V. F. D. *Sborník k 150. výročí úmrtí* (1952, red. J. Dlouhý, autoři: M. Durychová, K. Eysselt-Klímpély, K. Kinský, J. Vaníček). ■ J. Dobrovský: F. D., *Explananer* (nekrolog), *Abhandlungen der K. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften* 1804 → *Literární a prozodická bohemika* (1974) + *Bibelübersetzungen in slavischen Mundarten*, *Slovanka* 1814; W. E. Gautsch: F. D. *Biographische Skizze*, *Monatschrift GBM* 1828; F. Pastrnek: O počátcích slovanské filologie v Čechách, *ČČM* 1896; J. Jakubec: K počátkům studií slavistických v 18. stol., *LF* 1901 + V. F. D., sb. *Literatura česká 19. století 1* (1902, 2. vyd. 1911); E. Smetánka: *Počátky slovanského jazykozpytu v Čechách* (tamtéž); J. V. Šimák: O rodině V. F. D., *ČČM* 1903; J. Volf: Proč se nestal V. F. D. úředníkem dvorní knihovny ve Vídni, *Čes. revue* 1922; J. Herben: Náboženské projevy inteligence za Josefa II., *Nová svoboda* 1925; M. Weingart: V. F. D., *Od Ještěda k Troskám* 1935/36; Z. Nejedlý: K historii slavjanovedení do 18. veka, *Slavia* 1953; F. Wollman: Předchůdci Dobrovského, *Slavia* 1953; A. Cisařová: Kralický překlad a katolická bible, *Kostnické jiskry* 1953; V. Bechyňová: *Ruská literatura v díle F. V. D. a její význam pro D. slovanství*, *Slavia* 1955 + V. F. D. a počátky naší slavistiky, *Slovanský přehled* 1955; St. Segert: Hebraistické počátky a práce V. F. D., *Slavia* 1963; J. Beneš in *Ač zemřeli, ještě mluví* (1964); M. Kudělka, M. Švankmajer, V. Hostička, V. Šťastný: Úloha slovanství v dějinách národně osvo-

bozovacího hnutí českého národa v 19. stol. (slovanství u D.), *Čs. přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze* (1968); B. Slavík in *Od Dobnera k Dobrovskému* (1975); V. Burian, V. Tkadlík: Tzv. „Dobrovského“ ikona v olomouckých sbírkách (ikona J. R. Říkovského z Dobřic a koresp. D. s J. Dobrovským o ní), *Umění* 1975.

mo

Pavel Dušan

* 4. 4. 1887 *Soběslav*

† 27. 7. 1966 *Praha*

Beletrista písičí pro dospělé i mládež, fejetonista, překladatel z němčiny, publicista v oboru soudnictví mládeže; za prostředí nebo námět svých próz volil převážně přírodu.

VI. jm. Jan Šonka, pocházel z rodiny vysokého soudního úředníka. Po gymnazijních studiích v Písku (1898—1904) a v Praze (mat. 1906) absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity (1910). Praktikoval u soudu v Praze (1914 soudcovské zkoušky), 1916—20 konal vojenskou službu u vojenské justice, pak znovu nastoupil místo v Praze. Od 1931 zde působil jako soudce mládeže (nakonec jako generální předseda krajského soudu) a publikoval časopisecky i knižně práce týkající se problematiky mladistvých provinilců.

Hlavním D. beletristickým zájmem byl život přírody a v přírodě. Život přírody zachycoval zasvěceně v knihách určených mládeži; hrdinové ze světa zvířat jsou v nich obdarováni schopnostmi lidské psychiky. Poučení je provázáno výchovou k příhodnému chování v přírodě; výchovný cíl sledují i dva romány zpodobující zdravý vliv, jaký má pro městské dítě pobyt na vsi. Život v přírodě (kteřak vede člověka k pudovějším a vášnivějším životním formám) zobrazoval D. v humoreskách a románech situovaných do Pošumaví a na Písecko. Řadou dalších próz (včetně utopického románu *Hvězda míru*), evokujících tragické oběti germanizačního útlaču a ilustrujících důsledky expanzivní politiky německého militarismu,

zamýšlel autor podpořit novou československou státnost. Jeho rozsáhlejší prózy, usilující o románovou stavbu, se často skládají z roviny konvenční fabulace a z roviny kronikářského záznamu.

PSEUDONYMY: O. Klen, S. Šumavský. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čes. svět (od 1918); Květy; Nár. listy; Nár. politika; Švanda dudák; Zlatá Praha; Zvon (od 1932). Mimoto příspěvky v četných právnických a lesnických časopisech. ■ **KNIŽNĚ. Beletrie:** Krev se nezapře (PP 1920); Ouhrabky (PP b. d., 1920); Krahulov (R 1921, přeprac. vyd. 1932 s tit. Hlubiny srdcí); Hvězda míru (R 1922); Ještě já se podívám... (R 1922, volné pokračování kn. Krahulov); Stopy a spády (PP 1923); Marné oběti (R 1927, volné pokračování kn. Krahulov a Ještě já se podívám...); Prales (R 1927); Jitřní bouře (PP 1928); V paprscích pohádky (1929); Příhody zajíce Polňáka a jiné povídky o zvířatech (PP pro ml., 1930); Na pokraji lesa (P pro ml., 1930); Mezi kluky na vsi (R pro ml., 1935); Zemřel apoštol (P 1936); Svůj k svému (P 1937); Nechte maličkých... (P 1938); Zlatá děvenka (R pro ml., 1946). — *Překlady:* R. H. Bartsch: Malá Blanche-fleure (1913); H. Sudermann: Indická lilie (1913) + Hvězdy, po nichž nikdo nezatouží... (1921, pseud. O. Klen). — *Ostatní práce:* Soudce mládeže rodičům a vychovatelům (1941, pod vl. jm.); Úvod do vědy o duši (1946, pod vl. jm.). ■

LITERATURA: x.: ref. Hvězda míru, Zvon 1922/23; J. Novák: ref. Ještě já se podívám..., Lit. listy 1923; drb. (V. Brtník): ref. Příhody zajíce Polňáka..., Zvon 1930/31; M. Majerová: ref. Na pokraji lesa, Čin 1931 + Letošní knihy pro děti 4, LidN 21. 12. 1935.

Vendelín Dušek

* 18. 1. 1784 *Dolní Dobrouč* u Ústí nad Orlicí
† 21. 6. 1849 *Pecka*

Prozaik, autor zábavných a výchovných povídek, drobné časopisecké prózy, povídek pro mládež a statí vychovatelských.

Vysvěcen na kněze 23. 8. 1812, působil jako kaplan v Nové Pace, jako farář a čestný děkan na Pecce. Tam byl i pohřben.

Od konce 20. let hojně přispíval do časopisů

krátkými zábavnými a mravoučnými povídkami (často s látkami z rytířské minulosti nebo z Orientu), bajkami, anekdotami a historkami („povídáčky“), mimoto naučnými články z rozmanitých oborů, drobnými příspěvky o zajímavostech a kuriozitách; zabýval se též záležitostmi školskými a didaktickými. Knižně publikoval výchovné beletristické prózy pro mládež.

PŘÍSPĚVKY in: Hyllos — Dobrozděst (od 1819); Jindy a nyní (1829—31); Přítel mládeže (od 1835); Rozmanitosti (od 1818). ■ **KNIŽNĚ. Beletrie:** Rozmanitá poučení pro mládež (PP 1821); Poučující povídky (PP pro ml., 1829); Naučné povídky (PP pro ml., 1829); Citové radosti u příchodu do Pecky Jeho biskupské excelencí... p. Karla Bor. Hanla... (B 1841). — *Ostatní práce:* Starobylé památky kláštera pavlánského v Nové Pace (1819). — *Překlady:* B. H. Overberg: Navedení k náležitému školnímu vyučování... (3 sv., 1825—26); B. Oppelt: Kniha modlitební pro katolické paní a panny (1845).

mo

František Dvorský

* 3. 10. 1839 *Sobotka*
† 28. 10. 1907 *Praha*

Historik, vydavatel archívních pramenů a autor historických próz a dramatu.

Studoval gymnázium v Mladé Boleslavi (1852—53) a v Jičíně. V 5. tř. studií zanechal a vzdělával se soukromě. S historickou vědou navázal spojení jako opisovač starých listin pro K. J. Erben a v této funkci byl také 1863 přijat do nově zřízeného Zemského archivu Království českého, kde se 1865 stal zatímčím adjunktem (po odchodu J. Emlera) a 1866 prvním adjunktem. 1876 se oženil. Ve své funkci prostudoval některé významné venkovské archívy: 1863 pracoval jako kopista ve švarcenberském archivu v Třeboni, od června 1866 do října 1867 vedl výzkum v černínském archivu v Jindřichově Hradci, kde našel zlomek starých desk zemských půhonných, které také s J. Emlerem vydal. Studoval i městské archívy

v Berouně, Rokycanech aj. 1892—1903 řídil Zemský archiv sám (1900 obdržel titul ředitele). Ze svých výzkumů publikoval několik původních prací, většinou biografických, a vydával četné soubory archivních materiálů z 16. a hlavně 17. stol. s vlastními komentáři. Tato činnost byla často předmětem kritiky, vytýkající D. neúplnost i nespolehlivost přetisků a nedostatek kritického aparátu. — D. byl činný i v českém veřejném životě. 1878—82 byl předsedou literárního odboru Umělecké besedy, když už předtím byl několik let členem výboru (od 1870). V UB přednesl řadu přednášek na literární a historická témata, podobně jako ve spolku Osvěta, jehož byl místopředsedou. Byl také 1874 členem výboru brzy zaniklé Jednoty spisovatelů, Komitétu pro zřízení Národní jednoty pošumavské i výboru Národní jednoty severočeské; nestranil se ani politiky (v 70. a 80. letech v řadách staročeské strany). Byl pohřben na pražském vyehradském hřbitově.

Archivní prameny posloužily D. také jako východisko beletrie, k níž vesměs čerpal látku z 1. pol. 17. stol. Tři svazky *Našich starých obrázků* jsou nasyceny kulturněhistorickými detaily i přímými citacemi dobových dokumentů (písně, dopisy, kázání, svatební vinše nebo jiné drobnější doklady); jejich jazyku se blíží i vlastní autorův projev, silně archaizovaný a dobově dosti přesný. D. povídky se vyznačují malou dějovostí, nedostatkem umělecké stylizace a kompoziční zručnosti i závislostí na historických pramenech. Omezená dějovost se však stává i určitou předností, chrání spolu s plastickým vykreslením jednotlivých charakterů a prostředí D. drobnější povídky před přebujelou romantičností. V novele *Z kláštera* se autor poprvé pokusil dospět k širšímu obrazu pobělohorské doby (milostné příběhy jsou zde rámovány politickou a náboženskou perzekucí, jezuitskou rozpínavostí a zjištěním, selskými nepokoji a nakonec i vpádem Sasů do Prahy 1631); v rozměrnějším žánru je již mnohem patrnější nedostatečné umělecké zvládnutí dílčích motivů i jednotlivých lidských charakterů. Platí to tím více o dramatu *Harantova žena*, jež D. napsal společně s E. Krásnohorskou a zadal do soutěže o původní hru k otevření Národního divadla; v této tematické paralele novely *Z kláštera* je přebujelý děj vystaven na náhodách a na nepochopitelných zvratech v mentalitě hlavních hrdinky. V posledních D. povídkách se výraz-

něji uplatňují i nacionální a morální aspekty, jež autor vnáší do pohnuté minulosti a jež vedou k odsouzení protireformace i k ostré kritice panského i měšťanského stavu v tehdejších Čechách. I když D. nevytvořil osobitý typ historické povídky, v menších pracích závislých na nalezených dokladech překonal panující romantickou stylizaci děje i postav a stal se předchůdcem raných próz Z. Wintra.

PŘÍSPĚVKY in: ČČM (od 1864); Časopis Vlasten. spolku muzejního v Olomouci (od 1889); Čes. archiv (od 1887); Hist. archiv ČAVU (od 1894); Hist. sborník (od 1883); Hlas národa; Koleda (od 1879); Květy (od 1865); Lumír (od 1886); Lit. listy (příloha NL od 1865); Národ; Nár. listy (od 1878); Osvěta (od 1871); Paedagogium (od 1873); Památky archeologické a místopisné (od 1867); Pokrok; Politik; alm. Souzvuk (1874); Světozor (od 1881, většina povídek); Učiteléské noviny (od 1889). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře:* Naše staré obrázky 1 (PP 1879); Naše staré obrázky 2 (P 1880, Z kláštera); Harantova žena (D 1881, s E. Krásnohorskou); Reč přednesená při oslavě J. K. Tyla ... (1882); — posmrtně: Naše staré obrázky 3 (PP 1908). — *Ostatní práce:* O úpadku národa českého (studie, 1872); Perchta z Rožmberka, zvaná bílá paní (studie, 1874); Neues über J. Kepler (studie, 1880); O počtu domů v Praze a v královských městech v Čechách v 16.—19. stol. (1882); Albrecht z Valdštejna až na konec r. 1621 (studie, b. d., 1892); Die Landtrage und Verhandlungen des Jahres 1593—94 und der Prozeß gegen Georg und Ladislav Lobkovic (studie, 1894); Obrana Sněmů českých proti posudku M. Dvořáka jun. (polemika, 1896); Počátky kalicha a artikule pražské již léta 1417 (1907); O starožitném panském rodě Benešoviců (studie, 1907). ■ **REDIGOVAL časopis:** Český archiv (1892—1903); *sborník:* Národ sobě (1880). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Historické doklady k záměru Albrechta z Valdštejna a jeho spojenců (1867); Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae. Nejstarší zbytky desk zemských púhoných (1868, s J. Emlerem); Staré písemné památky žen a dcer českých (1869); K dějinám vinařství českého. Královské instrukce z r. 1590 (1877); Řád lékařský pro Království české z l. 1753 (1880); Sněmy české od l. 1526 až po naši dobu 1—10 (1877—1900, něm. text. upr. J. Gindely, český F. D.; 8—10 zprac. D. samostatně); Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od r. 1598 do 1616 (1882 a 1886); Zuzana Černínová z Harasova, dopisy české šlechtičny z pol. 17. stol. (1886); Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovy z Chudenic (1890); Pisma i doněšení Jezuitov o Rossiji konca 17. i načala 18. veka (1904); B. Bondy: K historii Židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 906—1620 (2. sv., 1906, upr. a dopl. F. D.). ■

LITERATURA: P. Sobotka: Výpravná próza, Osvěta 1879; ref. Naše staré obrázky 1–2, Světozor 1880; -pa (F. Chalupa): Rozprava o F. D. Našich starých obrázcích, Světozor 1880; J. S. (J. V. Sládek): Fejeton, Lumír 1880 + (šifra J. V. S.), ref. Harantova žena, Lumír 1881; H. (J. Herben): ref. Z kláštera, Ruch 1881 + (šifra Hn) ČČM 1881 + ref. Harantova žena, Ruch 1881; F. Schulz: Výpravná próza, Osvěta 1881; F. Zákrejs: Dvě dramatické studie, Osvěta 1881; F. Kvapil: Z české literatury, Květy 1886; J. Neruda: F. D., Humorist. listy 1890 → Podobizny 4 (1957); J.: F. D., Světozor 1891; M. Dvořák jun.: Sněmy české od l. 1526 až po naši dobu, ČČH 1896; ■ nekrology: F. V. Vykoukal, Osvěta 1907; (an.): Zlatá Praha 1907; Máj 1907; Zvon 1907; Zprávy Zemského archivu Království českého 1908; J. P. (Pekář), ČČH 1908 ■; B. Slavík: Sté výročí narození F. D., LidN 3. 10. 1939.

zp

Viktor Dvorský

* 22. 9. 1882 Praha

† 26. 11. 1960 Praha

Zeměpisec, autor cestopisných obrázků a románů.

Otec, úředník městské spořitelny, mu záhy zemřel. D. vystudoval v Praze gymnázium (v Žitné ulici, mat. 1900) a právnickou fakultu (doktorát 1905), potom studoval na filoz. fakultě přírodní vědy, hlavně zeměpis, geologii a meteorologii (doktorát 1907). Krátce pak studoval zeměpis na univerzitách v Německu a v Itálii. Stal se asistentem Zeměpisného ústavu pražské univerzity, 1910 se habilitoval na univerzitě pro obor geografie se zvláštním zřetelem k zeměpisu člověka a 1921 na technice z hospodářského zeměpisu. 1918–19 se účastnil prací pro čs. delegaci na mírové konferenci v Paříži, byl členem delimitační komise pro vymezení hranic ČSR ve Slezsku a Javorině. 1919 byl jmenován profesorem filoz. fakulty UK, 1921 profesorem na Vysoké škole obchodní, 1928 se stal ředitelem Svobodné školy politických nauk v Praze, 1929 profesorem přírodovědecké fakulty UK. Na služební cestě v Londýně 1929 onemocněl srdeční chorobou,

od té doby žil v Praze na odpočinku. 1953 byl jmenován akademikem. V české zeměpisné vědě se stal zakladatelem hospodářského a politického zeměpisu.

Spolu se svým bratrancem a literárním spolupracovníkem J. Čermákem cestoval jako gymnazista po Čechách, od 1902 cestoval a provozoval horolezectví ve slovinských Alpách, na Balkáně a později v Itálii. Jeho a Čermákovy cestopisné črty vnášejí do naší cestopisné literatury téma horolezectví. Romány a povídky, které neměly větší ohlas a byly přijímány spíše jako kuriozita, jsou ve stylu nejvíce ovlivněny expresionismem (nápovědi, útržkovitost, záměrná roztržštěnost), všechny jsou alespoň zčásti lokalizovány na Balkán a do krajin Středomoří. Hrdinové *Pozůstalosti Jana Sohra* a *Mramorové panny* jsou trpní individualisté, cizorodí v svém společenském prostředí; jsou představováni také prostřednictvím svých fiktivních literárních prací. Neběžným motivem je intelektuální a zároveň citový vztah k hmotě Země, který zaujímá mužský hrdina (geolog) v románě *Mramorová panna*. Dílo *Sladký temný Východ* bylo zamýšleno jako cyklus povídek, asi s ústředním tématem složitěho vztahu muže a ženy; vyšel úvod a povídka *Matka* (baladický příběh ze starého Srbska o prolínání krevní msty a lásky, plný drastických scén); další próza *Dva náct hvězd*, oznámená na 1926, nevyšla.

PSEUDONYM: Postumus. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU (od 1922); Alpský věstník (od 1903); ČČM (do 1916); Časopis čs. turistů (od 1922); Časopis Svobodné školy politických nauk (od 1929); Čes. čtenář (od 1918); Máj (od 1910); Národ (od 1917); Nár. listy (od 1917); Národopisný věstník československý (od 1915); Obzor národohospodářský (od 1922); Sborník Čes. společnosti zeměvědné, Sb. Českosl. spol. zeměpisné (od 1906); Slovanský přehled (od 1906); Učitelský kalendář (od 1917–18). Mimo to příspěvky v Machátově Ilustrovaném zeměpisu všech dílů světa, ve sb. Slovanstvo. Obraz jeho minulosti a přítomnosti (1912) a v zahraničních odb. časopisech a sbornících. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: V Julských Alpách (PP 1906); Hory (PP 1907, s J. Čermákem, V. Jandlem a V. Tillem); *Pozůstalost Jana Sohra* (R 1913); Albánské a černohorské obrázky (PP 1914, s J. Čermákem); *Sladký temný Východ* (PP 1925, pseud. Postumus); *Mramorová panna* (R 1929). — *Ostatní práce* (odb. spisy a vysokoškolské učebnice): *Hospodářské využití vysokých hor* (1907); *Ekonomicko-geografická studie z Černé Hory* (1907); *Černohorsko-turecká hranice ...* (1909); *Všeobecný*

zeměpis člověka (1911); Studie ku geografii slovanských sídel (1914); Přímořské země Říše rakousko-uherské (b. d., 1915); Území českého národa (1918); Národ a půda (1919); Němci v Československé republice (1920); Všeobecný zeměpis obchodní (3 sv., 1924–27); Speciální zeměpis obchodní (2 sv., 1923–24); Regionální zeměpis (5 sv., 1922–26); Základy politické geografie a čs. stát (1923); Království SHS (1926, s H. Ripkou, D. Prohaskou a V. Jaschem); Hospodářský přehled světa (1929) aj. Mimo to spoluautorství turistických průvodců. ■ REDIGOVAL *časopis*: Alpský věstník (roč. 12–16, 1909–14, s B. Frantou); *sborník*: Ze slovanských hor (1907, s B. Frantou a V. Růžičkou). ■

LITERATURA: ■ ref. Sladký temný Východ: P. Fraenkl, Rozpravy Aventina 1925/26; V. Zima, Zvon 1926; J. Kapras: Kniha o duchu bolševismu, Čes. revue 1926 ■; J. Thon: V. D. (o beletrii), Rozpravy Aventina 1928/29; V. Zima: ref. Mramorová panna, Zvon 1930; J. Stěhule: V. D. šedesátník, Sborník Čs. společnosti zeměpisné 1945; J. Korčák: K 70. akademika V. D., Sborník Čs. společnosti zeměpisné 1953 + 75 let akademika V. D., Lidé a země 1957; M. Blážík: K 75. akademika V. D., Zeměpis ve škole 1957; J. Kinský: Za Triglavem, in Čestí cestovatelé 2 (1961); ■ nekrology: J. Kinský, Sborník Čs. společnosti zeměpisné 1961 + Věstník ČSAV 1961; F. Kahoun, Dějepis a zeměpis ve škole 1960/61; O. Pokorný, ČSPS 1961 ■.

mo

Jaroslav Dvořáček

* 2. 2. 1883 Polešovice u Uherského Hradiště
† 1. 1. 1933 Brno

Překladatel z latiny a francouzštiny, aforista, autor sloupků a fejetonů, lingvista.

Vystudoval gymnázium v Uherském Hradišti (mat. 1901) a češtinu s francouzštinou na filoz. fakultě v Praze (abs. 1905). Poté působil jako středoškolský profesor vesměs na reálkách: 1907–11 v Kutné Hoře, 1911–13 v Nové Pace, 1913–24 v Pardubicích, 1924–27 ve Skalicích (okr. Senica), od 1927 v Brně. Na brněnské univerzitě získal 1930 doktorát filozofie prací *Galicismy v nové češtině spisovné*. Zemřel po krátké chorobě, pohřben byl v Koryčanech u Kyjova.

V literárních pracích J. D. se spojoval odborný zájem lingvistův se založením ironického filozofujícího moralisty. Jako lingvista probouzel v širších vzdělaneckých vrstvách zájem o teorii jazyka (hlavně o významosloví) svými popularizačními výklady; v převažujícím zaměření na význam a etymologii slov se nezapřely pracovní zájmy praktického překladatele. Překlady projevoval se zase nejlépe D. moralista, a to nejen volbou autorů, které nalézal převážně mezi římskými klasiky a nizozemskými a francouzskými humanisty, nýbrž i samostatným výběrem z jejich děl (většina D. překladů jsou výběry). Podněcován překládanými autory i dobovou oblibou aforistické literatury, uplatnil svůj vtip, esprit a smysl pro slovní humor ve sbírce původních aforismů. Dvojdílná orientace na jazyk a kritiku veřejných poměrů projevila se u D. rovněž náměty jeho novinářských příspěvků, především sloupků a fejetonů.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1913); Čes. revue (od 1915); Lid. noviny; Nár. listy (od 1917); Nár. politika; Naše řeč (od 1925; 1932 Nejčastější galicismy v novočeské skladbě); Naše věda; Zvon (od 1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o jazyce*: Kytíčka kopřiv (aforismy, 1917); *Ze života slov* (populární výklady o významosloví, 1920). — *Překlady*: F. R. de Lamennais: Slova věřícího (1912); Erasmus Rotterdamský: Chvála bláznovství (1912) + Důvěrné hovory (1913); M. de Montaigne: Eseje (1917); L. A. Seneca: Výbor z listů Luciliovi (1919) + O klidu duševním (1928); H. de Mirabeau: Vybrané řeči politické (1921); E. Faquet: Uvedení do světové literatury (1925); B. Pascal: Myšlenky (1932); A. Karr: Hrst pravdy (1932). ■

LITERATURA: -c-: ref. Kytíčka kopřiv, Topičův sb. 1917; ■ ref. *Ze života slov*: O. Hujer, LF 1921; V. Ertl, Naše věda 1922 ■; F. Stiebitz: Nové překlady z antických literatur, Naše věda 1931; ■ nekrology: A. N. (Novák), LidN 3. 1. 1933; A. B. (Beer), Naše věda 1933 ■.

jo

Karel Dvořáček

* 31. 10. 1911 *Ivanovice na Hané*† 20. 8. 1945 *Brno*

Povídkař a romanopisec výrazně etického směřování, zobrazující život lidu ve Slezsku a na Hané; autor vyprávění čerpaných z ústní lidové tradice, zabývající se folklórem též teoreticky.

Pocházel z rolnické rodiny, studoval na učitelském ústavě v Kroměříži (1927–31). 1931–35 učil v Karvině, po vojenské službě se vrátil do Slezska, 1937–38 učil v Porubě u Orlové, od 1939 v rodišti. Pro ilegální protifašistickou činnost byl vězněn v listopadu a prosinci 1941 a pak od května 1944 do konce války v Brně, Vratislavi a ve Cvikově v Sasku. Z vězení se vrátil s těžkou tuberkulózou, již záhy podlehl. Byl pohřben v Brně.

V D. díle převládá zájem o osudy prostých lidí, jak je autor poznal ve Slezsku a na Hané. Sociální citění a schopnost ostře vidět realitu se u D. pojily s vypjatým mravním entuziasmem náboženského charakteru. Již v baladických prózách prvotiny (*Olza*) je realistický, místy až drsně naturalistický obraz bédného života Slezanů prostoupen důvěrou v mravní sílu člověka z lidu. Jestliže tato i následující povídková knížka (*Cesta k tichému domu*) oceňují trpělivost v snášení životních útrap, jiné práce podtrhují činorodost a volní aktivismus: je to zejména román *Pole kráčí do hor* s optimistickou myšlenkou přemožení horské přírody usilovným zápasem lidského kolektivu a román z Hané *Mrtvá řeka*, v němž se ochrana čistoty vod stává symbolem boje za očistu společenského života; základní ideou a realistickou kresbou prostředí se k nim druží román *František chce být spravedlivý* (svou genezí první autorovo románové dílo), vytěžený ze života havířské kolonie. Oproti těmto pracím v nejrozsáhlejší D. próze (dvojdílný román *Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný*) vyústila myšlenka o přemáhání zla dobrem ve stanovisko křesťanské pokory a tolstojovské pasivity. Epilogem D. tvorby se stal román *Živ buď, neumírej*, napsaný ve vězení, jehož první díl přinesl přesně viděnou analýzu životních zápasů mladého muže a druhý zachytil osudy vězně v nacistické věznici. — Jako pohádkář vyšel D. z živého slezského folklóru, od lidového vypravěče, jak dosvědčuje fabulační a ja-

zyková stránka jeho pohádek; D. v nich dovedl uchovat místní kolorit i mravní normy lidu ve Slezsku. Nad folklórními tradicemi, zvyky a především vyprávěními se rovněž zamýšlel v řadě statí a rozhlasových relací.

ŠIFRY: d., M. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: Černá země; Duch času; Lidové noviny; Moravskoslezský deník; Náš kraj; Slezský sborník. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Olza (PP 1937); Boží země (pohádky, 1941); Cesta k tichému domu (PP 1941); Pole kráčí do hor (R 1941); Advent Jakuba Kříže (R 1944); Hle, čas příjemný (R 1944, 2. část románu Advent Jakuba Kříže); — posmrtně: Mrtvá řeka (R 1946); Živ buď, neumírej (R 1947); O děvčátku, které přivedlo jaro (PP pro ml., 1949); František chce být spravedlivý (R 1966, ed. J. Svoboda podle verze z r. 1942); Stará píseň (zkazky a lidová vyprávění pro ml., 1967, ed. A. Sivek). — *Překlad*: L. Haarla: Hořící peřeje (1942). — *Výbory*: Pohádky čarovné země (1969, usp. L. Petr); Cesta k tichému domu (PP 1971, usp. J. Suchý); Jak se Franta oženil (pohádky, 1976, usp. J. Novák). ■

LITERATURA: sb. Cesta K. D. (1946); ■ ref. Olza: sl. (J. Strnadel): Tři ze země moravskoslezské, Čin 1937; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1937 ■; ■ ref. Pole kráčí do hor: lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 1941; J. Pilař, Venkov 16. 11. 1941; K. Polák, KM 1941 ■; ■ ref. Cesta k tichému domu: p. (A. M. Piša), Nár. práce, 3. 12. 1941; J. Novotný, KM 1942; J. Kopecký, LidN 4. 1. 1942 ■; ■ ref. Boží země: kp. (K. Polák), Nár. práce 15. 7. 1942; vpa (V. Pazourek), LidN 25. 1. 1943 ■; J. Červinka: Nové jméno v české próze (o kn. Olza, Cesta k tichému domu, Pole kráčí do hor), Řád 1942; ■ ref. Advent Jakuba Kříže, Hle, čas příjemný: J. Černý, LidN 17. 7. 1944; K. Polák, KM 1945 ■; ■ nekrology: O. M. (Mikulášek), Rovnost 22. 8. 1945; -b (B. Březovský), NO 22. 8. 1945; vbk (V. Běhounek), Práce 23. 8. 1945; J. Pilař, Zeměd. noviny 23. 8. 1945; M. S. (Sedloň), RP 24. 8. 1945; K. P. (Polák), PL 26. 8. 1945; J. Červinka, Vyšehrad 1945/46 ■; ■ ref. Mrtvá řeka: G. (F. Götz), NO 2. 10. 1946; Dš. (D. Šajtar), Mladá fronta 10. 10. 1946 ■; J. Červinka in K. D.: Živ buď, neumírej (1947) + D. román z cvikovské věznice, Almanach Kmene 1948; ■ ref. Živ buď, neumírej: V. Běhounek, Kult. politika 1947/48, č. 40; R. Č. (Černý), Akord 1947/48, s. 204; M. Sedloň, Lid. kultura 1947, č. 48; L. Holý, Svob. slovo 2. 12. 1947 ■; Rkp (R. Kapounová): ref. O děvčátku, které přivedlo jaro, Rovnost 25. 12. 1948; D. Š. (Šajtar): Pozůstalost K. D., SlSb 1949, příl. Slezská tvorba 1; O. Rafaj in Literatura a současnost (1963); J. Svoboda: K osudu díla K. D., Červený květ 1965 + in K. D.: František chce být spravedlivý (1966); ■ ref. František chce být spravedlivý: V. Justl, Plamen 1966, č. 11; Š. Vlašín, Impuls 1967; D. Šajtar, Červený květ 1967, č. 3 ■; (cvk). (V. Cvek): 25 let mlčení (medailón k výročí úmrtí), Rovnost 15. 8. 1970; J. Svoboda in K. D.: Mrtvá řeka (1971) + in Tvorba

a region (1974); O. Sirovátka: Pohádkářské dílo V. Martínka a K. D., Listy PPB 1974, ř. 4, č. 6.

et, šv

Arnošt Dvořák

* 1. 1. 1881 Hořovice

† 22. 10. 1933 Praha

Dramatik, divadelní kritik a publicista, teatrolog, spojující původní dramatickou tvorbu, v níž je těžiště jeho díla, s mnohostrannou divadelní činností a iniciativou. Tvůrce historických her, které tvoří důležitý článek ve vývoji českého historického dramatu.

Podepisoval se též Arno Dvořák. Narodil se v rodině učitele, dětství prožil v Hořovicích, gymnázium začal studovat v Příbrami (1891–96) a dokončil v Písku (mat. 1899). Studium na lékařské fakultě pražské univerzity ukončil 1905 a sloužil pak jako vojenský lékař. Válečná léta prožil na různých bojištích a tato životní zkušenost značně ovlivnila jeho další umělecký vývoj. Z cest do zahraničí (Německo, Belgie, Francie, Rusko) byl pro D. tvorbu nejvýznamnější několikrát pobyt na Krymu, kde býval obvykle hostem manželky předního českého politika K. Kramáře. Povolání vojenského lékaře vykonával až do své smrti. 1930 zasáhla do jeho života rušivě tzv. odvodová aféra; byl v ní obviněn, že jako odvodní lékař bral úplatky od bohatých otců za to, že pomáhal jejich synům od vojenské prezenční služby. Přestože důkazy o D. vině nebyly soudu předloženy, byl zatčen a proti němu rozpoutána tisková kampaň, vedená převážně pravicevým a reakčním tiskem. Brzy po procesu byl D. povýšen na plukovníka, aby jeho nevina byla prokázána i vůči veřejnosti. Zemřel po dlouhotrvající nemoci v pražské divizní nemocnici, v Praze byl také pohřben.

Literárními prvotinami A. D. byly básně a prózy; časopisecky publikované tvořily pouze předstupeň D. tvorby dramatické, v níž se hlásil o slovo nový divadelní názor. D. byl přesvědčen, že se dramatické dílo vytváří teprve

na scéně a za spolupráce všech činitelů jevištního účinku; odtud i jeho převážně kritický vztah k předchozí české dramatu, která podle něho nemohla vytvořit celá dramata, neboť rostla jednostranně z literatury; odtud i tvůrčí devíza, že skutečnou podstatou dramatického tvaru je zápas sil a jeho výrazovým prostředkem hra chápána jako mluvené slovo násobené gestem. Těžiště D. původní tvorby, provázené i příležitostnými projevy teoretickými, tkví v oblasti dramatu historického, které stojí na počátku (*Kníže*) i na konci (nedokončený *Kníže Václav*) jeho tvůrčího vývoje, výrazně formovaného společenským ovzduším doby. Jako autor historických dramát navazoval D. na dramatiky Jiráskovu, zároveň ji však překonával. Na rozdíl od Jiráskovy závaznosti autentickému dokumentu i od jeho generálního záměru postihnout problematiku historické epochy prostřednictvím hlavního protagonisty tíhla D. dramatická metoda spíše k formě podobenství; zbavujíc historickou látku popisnosti, předváděla dějiny ve výrazné a sugestivní zkratce jako komplex plastických a psychologicky propracovaných lidských osudů. Jestliže chtěl Jirásek obrazem národní minulosti posilovat a upevňovat národní sebevědomí, bylo D. ctížádostí promítnout do historické hry velkoryse nazíranou problematiku současné doby. Už *Král Václav IV.*, D. nejzdařilejší drama, signalizoval myšlenkovou i tvarovou tendenci pozdějšího tzv. zástupového dramatu bez jediného tradičního ústředního hrdiny. Tato vývojově progresivní tendence byla dovršena v poválečných *Husitech*. Komedie *Matěj Poctivý*, reflektující poměry v nové republice, pak ukazovala, že autorovi nebyl cizí ani útvar grotesky, z níž bezprostředně poválečná léta činila žánr zvláště favorizovaný a frekventovaný. Méně zdařilý byl D. ojedinělý pokus o reinterpretaci antického mýtu v *Nové Orestěji*: jeho smyslem a cílem bylo přiblížit komplikovanějšímu lidskému i mravnímu citu moderní doby mytickou osudovost a nadlidskou jednoznačnost této antické tragédie. D. se snažil zlidštit osud Orestův a psychologičtěji motivovat tragiku jeho i sestry Elektry. Kdežto u Aischyla byl Orestes vysvobozen ze zajetí litic výrokem božského i národního soudu, u D. se marně dovolává soudu celého lidstva o tom, zda je vinen či nevinen. D. patřil k onomu typu dramatických autorů, kteří se vraceli ke svým hrám i po premiéře a hledali

nevyužití možnosti látky i tématu v nových variantách a přepracovaných verzích. Tak Husité byli upraveni pro divadlo v přírodě, přepracováním Matěje Poctivého vzniklo *Matějovo vidění*, *Kalich* je v podstatě novou verzí Krále Václava IV., rozšířenou motivicky o Husity, a z původních jednoaktovek *Mrtvá* a *Balada o ženě vražednici* vznikl na sklonku autorova života dramatický triptych *Marja vražednice*, který však už neprošel jevištní prověrkou; krátce po autorově smrti byl vyslán rozhlasem a časopisecky uveřejněn úryvek z jeho nedokončené hry *Kníže Václav*. Nerealizován zůstal i autorův záměr vytvořit volný dramatický cyklus z české historie, k němuž předválečný Král Václav IV. měl být prologem, Husité první částí a Bílá hora částí třetí; část druhou mělo tvořit drama Pád českých měst, epilogem mělo být drama Vzkříšení, inspirované událostmi z let 1914–18. Přes nezdary z posledního tvůrčího období (*Lvice*, *Pidras ohněstrůjce*) byl D. jednou z mála osobností české meziválečné dramatiky, vyznačující se elementárním dramatickým cítěním i schopností dramatické zkratky. Jeho nejlepší hry vyrůstaly z životně konkrétního pohledu; zevšeobecnění nestávalo na jejich počátku, ale na konci jako výsledek tvůrčí dialektiky prvotního plánu a vlastní realizace.

PRÍSPĚVKY in: Čes. slovo (od 1924); Čin (od 1929; t. r. Ke druhé premiéře Nové Oresteje); Divadlo (1923 úryvek z Matějova vidění); Jevišťe (od 1921); Květy (od 1899); Lid. noviny (od 1910; 22. 9. 1921 Socialistická scéna, 28. 10. 1933 úryvek ze hry Kníže Václav); Listy pro umění a kritiku (od 1933; t. r. úryvek ze hry Kníže Václav); Lumír (od 1901; 1908 Básně); Moderní revue (od 1899); Nár. a Stavovské divadlo (od 1923; t. r. Dopis autorů Matějova vidění, s L. Klímou); Nár. listy (od 1907); Niva (od 1901); Nová scéna (od 1929; 1929–30 K technice dramatu); Novina (od 1910); Nový kult (od 1899); Právo lidu (od 1924); Přehled (od 1901; 1911 Odpověď F. X. Šaldovi – ve sporech o Václava IV.); Rudé právo (od 1920; 1920–21 div. ref.); Scéna (od 1913; t. r. Náš divadelní člověk); Venkov (od 1908). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: Kníže (D 1908, i prem.); Král Václav IV. (D 1910, prem. 1911); Husité (D 1919, i prem.; 1922 verze pro divadlo v přírodě); Mrtvá (D 1920, prem. 1919); Matěj Poctivý (D 1922, i prem., s L. Klímou; 1923 prem. nová verze s tit. Matějovo vidění); Balada o ženě vražednici (D 1922, i prem.); Nová Oresteia (D 1923, i prem.); Bílá hora (D 1924, i prem.); Lvice (D 1927, prem. 1926); Pidras ohněstrůjce (D 1931, i prem.). — *Překlady*: S.

Przybyszewski: Pro štěstí (1902); A. P. Čechov: Na velké cestě (1920); F. Werfel: Kozlí zpěv (1923). ■ **SCÉNICKY**. *Hra*: Kalich (nová verze hry Král Václav IV., 1928). ■ **REDIGOVAL** časopisy: Scéna (1913–14, s F. Zavřelem); Nová scéna (1929–30). ■

BIBLIOGRAFIE: D. Jakubovská: Bibliografie divadelníka, in E. Krejčí: A. D. (1970). ■ **LITERATURA**: E. Krejčí: A. D. (1970). ■ ■ ref. Král Václav IV.: F. X. Šalda: Dvě nová dramata, Novina 1909/10 + Moje odpověď p. A. D. + Pan A. D. a věčná diskuse, Novina 1910/11, vše → KP 8 (1956); J. Hilbert, Venkov 4. 2. 1911; V. Tille, NL 8. 2. 1911; O. Fischer, NL 16. 12. 1918 + Kníže Václav IV., in K dramatu (1919) ■; J. Vodák: Dramatické možnosti a nemožnosti, Čes. stráž 1919 → Kapitoly o dramatu (1941); K. Pražáková: Epilog v moderním dramatu, Čes. jeviště 1920; M. Majerová: Jana Adamitka v Husitech, PL 10. 2. 1920; ■ ref. Matěj Poctivý: E. Konrád: O původních novinkách, Čes. revue 1922; J. Vodák: Původní tvorba v našich divadlech, Jevišťe 1922; J. Pasovský: Ústupky době a davu, Jevišťe 1922; Z. Nejedlý, Var 1922 → Z české kultury (1951); S. Lom, Čes. slovo 24. 2. 1922; M. M. (Majerová), RP 24. 2. 1922; ev (E. Vachek): Lid a pan kritik, PL 1. 3. 1922; J. Hilbert: Na obranu nevinné cti, PL 2. 3. 1922 ■; ■ ref. Matějovo vidění: M. Rutte, NL 27. 11. 1923; K. Engelmüller, Nár. politika 27. 11. 1923; M. M. (Majerová), RP 27. 11. 1923; S. Lom, Čes. slovo 27. 11. 1923; -jef- (J. Fučík), Socialista 29. 11. 1923 → Divadelní kritiky (1956) ■; ■ ref. Nová Oresteia: M. Rutte, NL 15. 4. 1923; M. M. (Majerová), RP 15. 4. 1923; J. F. (Fučík), Socialista 24. 4. 1923 → Divadelní kritiky (1956) ■; ■ ref. Bílá hora: O. Fischer: K repertoáru, Nár. a Stav. divadlo 1924; J. Kodíček, Tribuna 30. 10. 1924; J. Vodák, Čes. slovo 30. 10. 1924; J. Hilbert, Venkov 30. 10. 1924; J. F. (Fučík), Socialista 6. 11. 1925 ■; J. Fučík: A. D., Pramen 1924 → Divadelní kritiky (1956); ■ ref. Lvice: J. Vodák, Čes. slovo 18. 11. 1926; M. Rutte, NL 18. 11. 1926 ■; ■ ref. Kalich: O. Štorch-Marien, Rozpravy Aventina 1928/29; M. M. (Majerová), LitN 1928, č. 20; J. Vodák, Čes. slovo 27. 10. 1928; O. Fischer, PL 27. 10. 1928 ■; ■ ref. Nová Oresteia: AMP (A. M. Píša), PL 19. 12. 1929; jv (J. Vodák), Čes. slovo 20. 12. 1929; -jef- (J. Fučík), RP 20. 12. 1929 ■; E. Urx: Aféra pana podpl. dr. A. D., Tvorba 1930; L. Novomeský: Dvořáci potřebují Švejka, Tvorba 1930; V. Dyk: Případ dr. D., NL 10. 8. 1930; F. Peroutka: Vaše vina, LidN 10. 8. 1930; F. X. Šalda: Aféra dra D. a tzv. veřejná morálka, ŠZáp 1929/30 + Demokracie a účta k osobě občanově, ŠZáp 1930/31; ■ ref. Pidras ohněstrůjce: O. Š. M. (O. Štorch-Marien), Rozpravy Aventina 1930/31; J. Vodák, Čes. slovo 15. 5. 1931; A. M. Píša, PL 17. 5. 1931; kd. (E. Konrád), NO 17. 5. 1931 ■; P. Buzková: Drama A. D., in České drama (1932); F. X. Šalda: A. D. a jeho svět básnický, ŠZáp 1933/34; V. Müller: A. D., Nár. divadlo 1933/34; ■ nekrology: K. Engelmüller, Nová politika 24. 10. 1933; J. Hilbert, Venkov 24. 10.

1933; J. Vodák, *České slovo* 24. 10. 1933; A. M. Píša, *PL* 24. 10. 1933 → *Stopami dramatu a divadla* (1967); H. Jelínek, *Lumír* 1933/34 ■; J. Paulík: A. D.: Král Václav IV., *Rozpravy Aventina* 1933/34; F. Götz: Dvořákův Král Václav IV., *Nár. divadlo* 1937/38; -jef- (J. Fučík): Staré drama nově slyšené (ref. Král Václav IV.), *RP* 22. 5. 1938 → *Divadelní kritiky* (1956); M. Hlávka: A. D., sb. *České umění dramatické* 1 (1941); S. Lom: A. D., in *Svět na divadle a kolem něho* (1942); K. Pražáková: Nová Oresteia, in *Od včerejška k zítřku* (Turnov 1940); J. Pokorný in A. D.: Král Václav IV. (1957); jtg (J. Träger): Člověk na křižovatce dějin (ref. Král Václav IV.), *Svob. slovo* 16. 2. 1958; F. Černý: Král Václav IV., *Div. noviny* 1958, č. 9; J. Pokorný: Král Václav IV., *RP* 19. 2. 1958; M. Lukeš: A. D., *Kult. polit. kalendář* 1961 (1960).

vk

Emil Dvořák

* 17. 10. 1896 *Vlkoš* u Kyjova
† 28. 9. 1970 *Praha*

Autor próz a literárních studií věnovaných zvláště Slezsku, básník a publicista.

Syn železničního úředníka. Po gymnazijních studiích v Kyjově 1907–15 byl odveden k bosenskému pluku. 1918–19 studoval v Praze práva, která dokončil 1919–20 v Brně (s výhodou započtení 4 válečných semestrů). 1923–24 absolvoval železniční odbornou školu v Olomouci a působil jako železniční úředník nejprve v Opavě (1924–35), pak (1936–37) v Olomouci, odkud odešel na ministerstvo železnic (později dopravy) do Prahy; penzionován byl 1958. Do literatury ho uvedl V. Martínek. Byl členem Moravského kola spisovatelů a slezské literární skupiny Iskra.

Svou literární tvorbu zahájil D. sbírkami spirituální poezie umírněného březinovského ražení a povídkami. Váha jeho díla spočívá v pozdějších rozsáhlejších prózách z českého Slezska. Politický román *Zvlněný kraj*, jehož dějištěm je Opava, již v polovině 30. let varovně ukazoval podvrtnou činnost „haken-

krajclerů“, kteří na svou stranu získávají příslušníky „slovanského kmene Moravců“. Národnostní boj vlastenců především z řad inteligence spojil autor s intimními osudy svých hrdinů. Příběh podivínského sedláka *Lán kosodřeviny* se pokouší proniknout do psychiky rolníků ze ztracené slezské vesničky a odhalit, jak je jejich tvrdošíjná povaha formována chudým krajem.

PSEUDONYM, ŠIFRA: E. Mák; -ák. ■ PŘÍSPĚVKY in: Černá země; Iskra (od 1932); Moderní revue (od 1921); Mor.slez. deník; Niva (od 1922); Právo lidu (od 1924); krajinské časopisy v Olomouci, Opavě a Kyjově. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Aleje života (BB 1921); Pohádka (P 1925); Zpívala noc (B 1925); Mrskut a píšťalky (PP 1929); Lepty srdcem (BB 1931); Zoe a Jiří (R 1932); Mladá literatura opavského Slezska (studie, 1933); Kaleidoskop (PP 1934); První vystoupení (P 1934); Slezští Krakonošové (studie, 1934); Oheň (PP 1935); Zvlněný kraj (R 1936); Lán kosodřeviny (R 1940); Po mostě z duhy a hvězd (BB 1947); Pohádky (1948). ■

LITERATURA: Jar. Kr. (J. Krecar): Nové publikace (ref. Aleje života), *Mod. revue* 1921/22, sv. 37; B. Jedlička: ref. Mrskut a píšťalky, *LidN* 14. 12. 1929; -pa- (F. S. Procházka): ref. Lepty srdcem, *Zvon* 1930/31; B. Slavík: ref. Zvlněný kraj, *LidN* 23. 3. 1936; K. Sezima: Z nové tvorby románové (ref. Zvlněný kraj), *Lumír* 1936/37.

pb

Josef Dvořák

* 13. 10. 1901 *Tábor*
† 4. 4. 1958 *Praha*

Beletrista pro mládež, autor cestopisů po severských zemích, propagátor česko-slovenských kulturních styků a publicista, básník.

Vystudoval reálku v Čes. Budějovicích (mat. 1919). Zpočátku učil ve Strážku u Bystřice nad Pernštejnem a v Hamru u Veselí nad Lužnicí, pak pracoval v Bratislavě: zprvu na zemském úřadě pro péči o válečné poškozence, pak v různých funkcích na referátu ministerstva školství a národní osvěty. Sprátil se s P. Jilemnickým, J. Sekerou, V. Clementisem aj.

Cestoval po Skandinávii. V lednu 1939 přesídlil do Prahy, kde se stal úředníkem ministerstva školství, po osvobození působil do konce 1946 jako tiskový referent v předsednictvu vlády, poté jako žurnalista v Národním osvobození a nakonec v Novinářském studijním ústavu.

D. začínal jako básník, významnější je však ve své pozdější literární a cestopisné publicistice a v knihách pro mládež. Jeho tvorbu pro dospělé určovaly tematicky hlavně jeho osobní styky a zájmy: přispěl k biografii J. Mahena, R. Těsnohlídka, P. Jilemnického a řady slovenských autorů a zároveň osvětlil některé problémy jejich díla, propagoval lepší vzájemnou znalost Slováků a Čechů, informoval o životě ve skandinávských zemích. Doménou jeho tvorby pro mládež se staly rozměrné pohádky o vodnicích, jichž napsal celkem devět a vydával v různých seskupeních (pohromadě v kn. *Od moří i řek*). Svě hastrmany líčil jako bytosti spjaté s osudem lidí a jejich skutky včleňoval do širšího historického rámce, takže vznikl útvar na pomezí pohádky a historické povídky. Ve své nejzávažnější knížce pro mládež, *Hoši z ratejny*, zpodobil D. život dětí v jihočeském venkovském městečku před první světovou válkou v širokém společenském rámci.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jovan; J. D., -jdv-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čin (od 1931); Čteme; Dav; Index (od 1932); Kolo; Krit. měsíčník; Lid. noviny (od 1940); Lit. noviny (od 1928); Lit. rozhledy; Magazin DP; Nár. osvobození (od 1926); Nár. práce; Nový život; Panoráma (od 1933); Právo lidu (od 1934); Robotnické noviny; Rozhledy (od 1935); Sever a východ (1927); Slovenské hlasy; Slovenský deník; Stan; Středisko (1934); Tvar; Tvorba; U (od 1936); Var; Zvon; Žijeme (od 1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Za domovem (BB 1927); K severu (cestopis, 1930, slovensky); Balada o ohnivě smrti (B 1932); Severská balada. Putování za Kajou (P 1932, pak v kn. Čtení o Mahenovi a Těsnohlídovi); Cesta k lidem (BB 1934); Dva mezi námi (komentované biogr. o R. Těsnohlídovi a J. Kopecké, 1940); Čtení o Mahenovi a Těsnohlídovi (1941, s mnoha cizími příspěvky); Bloudění severem (cestopis pro ml., 1941); Pět hastrmanů (PP pro ml., 1942, pak v kn. Od moří i řek); Od moří i řek (PP pro ml., 1943); Hastrmanice (P 1943); Strejdova povídka (P pro ml., 1946); Hastrman Ivan (P pro ml., 1947, pův. v kn. Od moří i řek); Hoši z ratejny (P pro ml., 1955); Hastrmani (PP pro ml., 1958, pův. v kn. Pět hastrmanů a Od moří i řek). — *Ostatní práce*: Slovenská politika

ka včera a dnes (1947, připojeny texty politických deklarací a dohod). ■ REDIGOVAL *publikaci*: Ročenka Robotnických novin (1937). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výkriky (výbor ze současné slovenské poezie sociální, 1932, s F. M. Komzalou); Tvář mladého Slovenska (antologie mladých slovenských básníků, 1933); Přátelské listy Petra Jilemnického. Korespondence z let 1929—1947 (1954). ■

LITERATURA: D. Okáli: ref. Za domovem, NO 5. 1. 1928; ■ ref. K severu: A. G. (Grund), Rozpravy Aventina 1929/30; js, Stan 1930 ■; ■ ref. Dva mezi námi: vbk (V. Běhounek), Nár. práce 19. 2. 1941; B. Slavík, LidN 10. 3. 1941; J. V. Sedláček, Venkov 14. 3. 1941; K. P. (Polák), KM 1941 ■; ■ ref. Čtení o Mahenovi a Těsnohlídovi: p. (A. M. Piša), Nár. práce 26. 11. 1941; J. Novotný, KM 1941 ■; ■ ref. Pět hastrmanů: Kp. (K. Polák), Nár. práce 2. 2. 1943; vpa (V. Pazourek), LidN 13. 4. 1943 ■; ■ ref. Od moří i řek: bg (B. Golombek), LidN 24. 1. 1944; Kp. (K. Polák), Nár. práce 12. 2. 1944 ■; kp (K. Polák): ref. Strejdova povídka, PL 16. 2. 1947; Kap (R. Kapounová): ref. Hastrman Ivan, Rovnost 21. 12. 1947; ■ ref. Hastrmani: N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský), Komenický 1958; Z. Kozmín, Zlatý máj 1958 ■.

ah

Karel Dvořák

* 26. 3. 1911 *Rynholec* u Slaného

Dramatik (autor divadelních, loutkových a rozhlasových her i pásem), publicista, fejetonista a prozaik, též básník.

Vystudoval reálku v Pardubicích (mat. 1929) a fakultu zemědělského inženýrství na technice v Praze (1939). Za nacistické okupace pracoval jako poštovní úředník v Pardubicích, kde se také účastnil divadelního života; od května 1945 se věnoval žurnalistice a po několika let zнову i divadlu, také jako režisér. Působil nejprve v pardubické filiální redakci Práce a zároveň byl intendantem pardubického Východočeského divadla, od 1948 v kulturní rubrice Práce v Praze; 1948—49 byl také dramaturgem Severočeského divadla v Liberci a jeho agitačního souboru Modrá halena. 1954—67 byl redaktorem Literárních novin, pak do 1970 Zemědělských novin. Od 1971 ži-

je na odpočinku v Praze a zaměřuje svou literární činnost na teoretické a kritické příspěvky o fotografii.

Po počátečních pokusech v próze, jejichž kritickorealistické zaměření dokládá časopi-secký otisk románového torza *Olbrámové*, se D. obrátil k dramatické tvorbě věnované dětem (pohádkové loutkové hry) a počínaje pro-tektoarátními léty též dospělým. Knižně debu-toval svou jedinou básnickou sbírkou, která se tematicky i slohově včlenila do dobové vlny kultivované, vyhraňené vlastenecké lyriky do-mova. Dramatické zkušenosti z komedií (*Ano-nym*, lyrická féerie *Růže a déšť*), adaptací (Klicpera, Goldoni), vesnické hry (*Přehrada*) a milostné historky situované do minulosti (*Dor-nička masopustnice*) záročil ve svých pouño-rových veselohrách o mladých lidech ze sta-veb, továrem a vesnic (*Boženka přijede, Svat-ba s delegátkou*); v nich a ještě více v drama-tickém pokusu zachytit třídní var na venkově (*Na široké frontě*) byl sice obraz života zjed-nodušen ve smyslu soudobých myšlenkových a estetických konvencí, zaujala tu však autoro-va schopnost realistického ztvárnění lidových postav. Nejvlastnější tvůrčí pole našel pak D. ve fejetonu, kde své bystré postřehy o životě obyčejných lidí a o jeho paradoxech i promě-nách tlumočil živým slohem, těžším z před-chozí dramatické praxe (dialog, dramatický spád, situační komika, překvapivé zvraty a pointy). Fejetonní základ má i D. vzpomín-kově laděná próza, ať ze života venkovanů (*Svatbické povídky*), ať z minulosti a přítom-nosti Pardubic, města autorova mládí (*Město v městě zrozené*); v knize o Pardubicích využil D. k evokaci meziválečných let značnou mě-rou i rozmanitého dokumentárního materiálu (textů z novin, inzerátů, reklamních sloganů, obchodní korespondence, obrázků). Čapkovy-mi cestopisnými fejetony byl D. ovlivněn ve své cestopisné reportáži, kterou si také vlastní-mi kresbami ilustroval. Po knize *Město v měs-tě zrozené* se D. uplatnil jednak v oboru roz-hlasové hry (*Žebřík*, 1965; *Veřejná záležitost*, 1967), jednak v odborné literatuře o fotografii.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jana Dvořáková, kadek, Kadet; dv., (dv), dvk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda naší vesnice (1970 pod pseud. Jana Dvořáková úprava Flosova Souborného Šibřaváčka s tit. Šibřaváček. Některé kapitoly z jeho života a díla); Co vás zají-má; Červený květ; Českosl. fotografie; Čteme; Diko-

braz; For You from Czechoslovakia; Fotografie; Květy; Lid. deník (1932 fragment románu Olbrámo-vé); Lid. noviny; Lit. noviny; Loutkář; Lumír; Maga-zín Lit. novin (1961 Malý cestopis, s autorovými kresbami); Nár. práce (za války div. ref. z Pardubic); Práce; Revue fotografie; Rudé právo; Studentský časopis; Svět sovětů; sb. Trn 66 (1966); sb. Trn 67 (1967); Večerní Praha; Vlasta; Zeměd. noviny (1964–68 pravidelné sobotní fejetony). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: V kameni vepsáno (BB 1941); Boženka při-jede (D 1949, i prem.); Svatba s delegátkou (D 1952, prem. 1951); Svatbické povídky (PP 1961); Město v městě zrozené (P 1962). — *Ostatní práce*: Pražské jaro (text k obrazové publikaci M. Peterky, 1964); Pardubice (text k obrazové publikaci S. Pravce, 1966). ■ SCÉNICKY. Hry: Měsíční světlo (pro ml., 1936); Princezna Jarmila (pro ml., 1937); Kabaret loutek (pro ml., 1938); Anonym (1942); Přehrada (1944); Růže a déšť (1944); Dornička masopustnice (1946); Pohádka o rybce-štičce (1947); Člověk Zaň-ka (1949); Co se stalo s Petříkem (pro ml., 1951); Na široké frontě (1952). — *Adaptace a dramatizace*: V. K. Klicpera: Bělouši (1942); J. K. Tyl: Kutnohorští havíři (1945, se Z. Vavříkem); Povýk kolem Miran-doliny (na námět C. Goldoniho, 1946); R. Rolland: Petr a Lucie (1946); Selské námluvy (pásmo z lid. poezie, 1946). ■ REDIGOVANÉ publikace: Magazín Literárních novin (1961); Trn 66 (1966); Trn 67 (1967). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Píseň rytmičká (1948). ■

LITERATURA: ■ ref. Boženka přijede: jtg (J. Träger), Práce 24. 5. 1949; J. Hájek, RP 9. 6. 1949 ■; J. Kopecký, J. Zelenka: O novou hudební veselohru (ref. Svatba s delegátkou), LidN 8. 6. 1951; an.: Re-dakční pracovníci ..., LitN 1961, č. 12; ■ ref. Město v městě zrozené: F. Kafka, Práce 12. 6. 1963; bš (M. Bureš), Svob. slovo 7. 7. 1963; M. Petříček, LitN 1963, č. 32 ■.

mb

Miloš Dvořák

* 9. 9. 1901 *Jasenice* u Třebíče
† 26. 7. 1971 *Náměšť nad Oslavou*

Literární kritik a esejista katolického zaměření, pře-kladatel z francouzštiny.

Syn učitele. Na gymnáziu v Třebíči spolužák V. Nezvala. Po maturitě (1920) studoval na fi-

loz. fakultě v Praze češtinu a francouzštinu (abs. 1931). Učil na reál. gymnáziu v Nitře (1931–33) a poté v Třebíči až do 1958, kdy odešel do invalidního důchodu. Pohřben byl v Třebíči. Největší vliv na D. názorový vývoj mělo seznámení s J. Demlem a O. Březinou, později přátelství s J. Zahradníčkem a J. Čepem.

Většina D. studií a esejů vyšla v časopisech a sbornících. Jako literární historik a kritik zdůrazňoval především morální složku díla a jeho vztah k životu, autorské osobnosti a náboženské víře, zabýval se reakcí literatury (zvl. poezie) na proměny soudobé technické civilizace; soustavnou analytickou pozornost věnoval dílu Březinovu, Demlovu a Holanovu.

ŠIFRY: d., M. D., TMD. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (od 1939); Host (1928); Host do domu; Lid. demokracie; Lid. noviny (od 1941); Listy pro umění a kritiku (od 1933); Obroda; sb. Pevný bod (1967, studie Několik znamení času); Sborník pětadvaceti (1969, esej Inflace slova v našem věku); Sever a východ (od 1927); sb. Stavba ve výši (1970, studie Čas v díle Otokara Březiny); Tvar; Velikonoční almanach poezie (Brno 1947, úv. slovo). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Tradice díla Otokara Březiny (1928). — *Překlady*: A. Maurois: Vysněné světy (1931); P. Claudel: O francouzském verši (1937). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Deml: Rodný kraj (1967, s B. Fučíkem) + Tasov (1971). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Tvar (1927–32, s B. Fučíkem a A. Vyskočilem); Akord (1939–40, s J. Dokulilem, A. Vyskočilem, J. Zahradníčkem). ■

LITERATURA: ■ ref. Tradice díla O. Březiny: G. (F. Götz), NO 30. 9. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 12. 1928; J. Č. (Čep), Tvar 1928; B. F. (Fučík), Rozpravy Aventina 1928/29 ■; A. N. (Novák): Ještě o Jiřího Wolkra (polemika s D. statí o Wolkrově baladě v LUK 1934), LidN 20. 1. 1935; J. Heidenreich: Akord disonanční (polemika s D. čl. o A. Novákovi a J. Heidenreichovi v Akordu 1939/40), KM 1940; an.: nekrolog, Lid. demokracie 29. 7. 1971.

šv

Rudolf Dvořák

* 12. 11. 1860 *Dříteň* u Českých Budějovic
† 1. 2. 1920 *Praha*

Vysokoškolský profesor, orientalista a překladatel z orientálních jazyků.

Pocházel z rodiny učitele. Po otcově smrti 1870 se matka přestěhovala do Čes. Budějovic, kde D. navštěvoval české gymnázium (mat. 1879). Studoval na pražské univerzitě klasickou filologii a orientalistiku (1879–83), již se pak cele věnoval. Stal se žákem M. Grünerta a předčasně zemřelého J. B. Košuta, jehož práce z pozůstalosti také vydával. Od 1882 pobýval na lipské univerzitě (zde navštěvoval přednášky prof. Fleischera, Gabelentze aj.). 1883 složil rigoróza z arabského, perského a čínského jazyka (disertace *Ein Beitrag zur Frage über die Fremdwörter im Koran*). Po kratším studijním pobytu v Mnichově (1883) se 1884 habilitoval na pražské české univerzitě pro orientální filologii (habilitační spis *Über die Fremdwörter im Koran*). 1890 se stal mimořádným, 1896 řádným profesorem. Byl členem KČSN a ČAVU (od 1913 jejím generálním tajemníkem). Účastnil se kongresů a sjezdů orientalistů. Patřil k předním spolupracovníkům Ottova slovníku naučného, 1892–98 byl jeho hlavním redaktorem a autorem četných hesel. Spolu s J. B. Košutem je D. zakladatelem české orientalistiky.

V jedné osobě soustřeďoval lingvistický i kulturněhistorický výzkum kultur vzájemně i velmi vzdálených. Hlavní pozornost věnoval přitom studiu islámské kultury (arabské, perské a turecké), biblistice a sinologii. Zabýval se čínskou literaturou a filozofií (Konfucius, Lao-c'), ale i problémy sociálními a hospodářskými. Překládal části Starého zákona a vědecky se jím zabýval, publikoval práce o perské a turecké poezii. D. vědeckou práci od počátku provázelo překladatelství. Tlumočil ze všech orientálních jazyků, jimž se odborně věnoval. Jeho překlady poezie se nesou v duchu lumírovské poetiky (byl vrstevníkem lumírovců, spolupracoval s J. Vrchlickým) a podávají spolehlivý obraz vnější podoby překládaných děl.

PŘÍSPĚVKY in: Archa (Olomouc, 1920); Athenaeum (od 1885); ČČM (od 1888); Čes. mysl (od

1900); Deutsche Revue (Berlín, od 1884); Kalendář českožidovský (1914–15); Květy (od 1882); Lumír (od 1884); Máj (od 1904); Nár. listy (od 1885); Nový věk (od 1916); Nový život (od 1896); Pokrok (1885); Rozpravy ČAVU (1911); Slavnostní list posvěcený památce F. L. Čelakovského (1892); Světozor (od 1889); Topičův sborník (1913–14); Věstník KČSN (od 1896); Zeměpisný sborník (od 1888); Zvon (od 1901). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Husn u dil, Persische Allegorie von Fattâhî aus Nišâpûr (studie k překl. a edici, Vídeň 1889); Über eine zu veranstaltende Ausgabe des grössten türkischen Lyrikers Bâkî. Mit einer Ausgabe von neun Kasiden desselben (studie, Leyden 1893); Abû Firâs, ein arabischer Dichter und Held (studie, Leyden 1895); Abû Firâs, arabský básník a rek 10. století (studie, 1896); Poezie žalmů (přednáška, 1910); Slavný básník a myslitel arabský 11. století Abul' Alâ (rektorská řeč, 1916); Arabský básník Abul' Alâ a jeho světový názor (studie, b. d.). — *Překlady*: Kniha Rút (1893); Ši-kingu dílu prvního kniha 1.—6. (1898, 1901, s J. Vrchlickým); Žalmy podle zásad hebrejské metriky (1911); Píseň písní (1895); Laotsiova kanonická kniha o Tau a ctnosti (1920). — *Ostatní práce*: O kulturním významu Arabů pro Evropu (studie, 1884); Über die Fremdwörter im Koran (studie, Vídeň 1885); Čiňana Konfucia život a nauka (studie, 2 sv., 1887, 1889); Z čínské domácnosti (popularizační studie, 1891); Chinas Religionen 1. Confucius und seine Lehre (studie, Münster 1895); Čína. Popis říše, národa, jeho mravů a obyčejů (popularizační přehled, 2 sv., 1900); Lao-tsi und seine Lehre (studie, Münster 1903); Dějiny mravouky v Orientě 1, Konfucius (studie, 1904). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Hafiz. Jeho život a jeho básně (1881, z pozůstalosti J. B. Košuta); Bâkî's Dîwân (Leyden 1908–11). ■

LITERATURA: F. X. Šalda: Ši-king, Lit. listy 1898 → KP 4 (1951); J. B. (Borecký): Znamenitý náš orientalista..., Zvon 1901 + R. D., Máj 1910; E. Horský: Žalmy, ČČM 1912; A. Veselý: Ši-king 2, Čes. revue 1912; R. Růžicka: Poezie novoturecká, Čes. věda 1915–18 + Slavný básník a myslitel arabský 11. stol. Abul' Alâ, Čes. věda 1915–18; ■ nekrology: (an.) Naše doba 1920; Zvon 1920; Zlatá Praha 1920; R. Růžicka, Almanach ČAVU 1922 ■; K. Trýb: ref. Lao-Tsi, LidN 18. 9. 1920; F. Tauer: K výročí narození a smrti R. D., Nový Orient 1960 + R. D., Archív orientální 1960; K. Šafář: Vzpomínky na prof. dra R. D., Dialog 1961; S. Segert, K. Beránek: R. D. jako překladatel, tamtéž; L. Hřebíček: Překlady R. D. z turečtiny, tamtéž; Bibliografie překladů R. D. z orientálních jazyků do češtiny, tamtéž; J. Šíma: Významná výročí R. D. (1860–1920), Zprávy Čs. společnosti orientalistické 1981.

vf

Xaver Dvořák

* 29. 11. 1858 *Hostivař* (Praha-H.)

† 22. 11. 1939 *Praha*

Katolický básník výrazově navazující na Vrchlického, v 90. letech představitel hnutí Katolické moderny.

Vl. jm. František X. Dvořák. Pocházel z chudé početné rodiny. Od 1870 studoval na Akad. gymnáziu v Praze jako chovanec konviktu arcibiskupského semináře, po maturitě (1878) do tohoto semináře vstoupil a vystudoval bohosloví (vysvěcen 1882). Jako kaplan působil v německé vsi Kozlov na Žluticku a v Bochově, krátce byl administrátorem v Žalmanově u Karlových Varů. 1884 se stal kaplanem u Nejsv. Trojice na Novém Městě v Praze, 1885 katechetou na novoměstské měšťanské škole a 1892 profesorem náboženství na Vyšší dívčí škole (zde působil až do odchodu na odpočinek 1916). Byl jedním z předních představitelů obrodného hnutí Katolická moderna, podílel se na hlavních edičních akcích skupiny (zejm. jako spoluredaktor sbírky Básnické obzory katolické a krátce jako odpovědný redaktor časopisu Nový život). Po rozpadu Katolické moderny (1907) se D. nadále věnoval jen básnické tvorbě a pedagogické práci. Po 1918 zasáhl do života církve úsilím o reformu oficiální katolické ideologie (sdílel je např. s J. Š. Baarem; oba byli též spoluzakladateli reformní Jednoty katolického duchovenstva) a ocitl se znovu v konfliktu s vyšším klérem (pro nekompromisní úsilí o samostatnou národní církevní organizaci, jež vyvíjel jako předseda Jednoty, byl od 1922 načas exkomunikován). Na odpočinku žil v Praze, pohřben byl v Praze-Hostivaři.

X. D. představoval v české poezii konce 19. století nový typ básníka — kněze, jehož poezie už nesměřuje jen k církevně pedagogickému cíli utvrzovat v katolické dogmatice a mravouce, ale představuje otázky víry a poměru k bohu jako výraz básníkovy subjektu, jeho vnitřního hledání a touhy po životní jistotě (*Stínem k úsvitu, Modlitby a písně, Sursum corda*). D. básnické dílo usiluje sladit katolický postoj ke světu s vývojem soudobé poezie a s jejími novými výrazovými možnostmi; tato

orientace je také základem D. literárního přínosu programovému hnutí Katolické moderny (sbírky *Meditace*, *Eucharistia*). Ve svých počátcích, v nichž je výrazně zastoupena forma sonetu, navazuje D. na poezii Vrchlického, jehož verš i básnický výraz však zjednodušuje a zbavuje rétorických prvků; zejména v některých kontemplativních verších se pak přibližuje písňovosti májovského typu nebo sevřenému výrazu lyriky Sládkovy. Na počátku století byla D. reflexivní poezie zřetelně zasažena vlivem Březinovým (*Kontemplace*), který se však projevil spíše ve vnějších rysech básnického slovníku, v převzetí některých obrazů a představ o poslání a úloze básníka. Po 1918 začal D. skládat příležitostnou poezii v duchu bojovného konzervativního nacionalismu (*Na stožáru*). Kromě původní básnické činnosti byl D. také autorem překladů a knížek motivovaných jeho povoláním kněze a učitele náboženství (učebnice z oboru katolické věrouky, liturgiky, mravouky, apologetiky a církevních dějin, které vycházely v řadě vydání, dále modlitby, kázání, teologické stati a polemické spisky).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Pavel Arelato; L. A. (Blahověst), X. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach secese (1896); Blahověst (od 1882, básn. prvotina); Cesta (1925); Cyrill (od 1900); Čech (Olomouc, od 1912); Čes. květy (od 1903); Hlas národa; Jednota (1921); Katechetické listy (od 1894); Kazatel (od 1910); Kazatelna (od 1903); sb. Lublani (1896); Lumír (od 1898); Máj (od 1902); sb. Matka boží v české poezii (1913); Meditace (od 1909); Moderní život (od 1903); Nár. politika; Nár. republika; Nový obzor (od 1911); Nový věk (od 1913); Nový život (od 1896); Obzor (Brno, od 1886); Osvěta (od 1905); Pastýř duchovní (od 1891); alm. Pod jedním praporem (1895); Rádce duchovní (od 1900); Světozor (od 1894); Týn (od 1917); Vesna (od 1887); Věstník katechetický (od 1910); Vychovatel (od 1905); Zlatá Praha (od 1885); Zvon (od 1901). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zlatou stezkou (BB, Krnov 1888); Stínem k úsvitu (BB 1891); Modlitby a písně (1893); Sursum corda (BB 1893); Tabitha (D 1895); Meditace (BB 1897); Eucharistia (BB 1897, rozmn. vyd. 1918); Improperie (BB, Nový Jičín 1902); Nový život (BB 1903); Soli Deo (BB, Prostějov 1905); Z hlubin věku (BB 1905); Kontemplace (BB 1909); Modlitby básníkovy (BB 1913); Jidáš (D 1920); Věčné touhy (BB, Pelhřimov 1923); Bezmračné nebe (BB pro ml., 1923); Básně českým dětem (1923); Na stožáru (BB 1929); Praha (BB 1931); Mystické melodie (BB, Pelhřimov 1933); Pod svícem svobody (BB, Pelhřimov 1934); Zrcadlení na hlubinách (BB 1936); Pange lingua (B 1935); Hlas

volajícího na poušti (BB 1938); Vánoce (B 1940). — *Překlady*: R. Procházka: Kristus (1903); M. de Montaigne: Květ samoty (b. d., 1917). — *Ostatní práce*: Modlitby a písně pro katolickou mládež obecných a měšťanských škol chlapeckých a dívčích (3 sv., 1892, 1895, 1898, další vyd. 1902—13); Dvě katecheze o přijímání svátosti pokání a nejsvětější svátosti oltářní (1897); Mravouka katolická (1901); Útěcha srdce (1902); Věrouka katolická (1904); Katolický dějepis církevní (1906); Stručná apologetika katolická pro 4. třídu měšťanských škol (1907); Liturgika katolická pro školy obecné a měšťanské a vyšší ústavy dívčí (1909); Rosa mystica (1913, s J. Skopcem); Májové konfese (Pelhřimov 1919); Zpovědnice maličkých (Pelhřimov 1920); O „církví československé“ (1923); Oheň (3 sv., Pelhřimov 1923, 1924, 1927); O králi mučedníkův (Pelhřimov 1925); Modlicí knížky maličkých (1930); Katolický církevní dejepis pre meštianske školy (Prešov 1938, s J. Obroktou). ■ REDIGOVAL časopisy: Katechetické listy (1894—96), Nový život (1896, s K. Dostálem-Lutinovem), Týn (1917—21); knižnice: Bibliotéka mládeže (1893—97), Básnické obzory katolické (1895—1904, se S. Bouškou, F. Skalíkem a K. Dostálem-Lutinovem; jako 1. sv. alm. Pod jedním praporem). ■ VYDAL: J. Ehrenbergera Sebrané spisy zábavné (1900—03, 7 sv.). ■

LITERATURA: F. Kyselý (B. Sauer): ref. Zlatou stezkou, Hlídka literární 1888; ■ ref. Stínem k úsvitu: L. Šolc, Hlídka literární 1892; F. X. Šalda, Lit. listy 1892 → KP 1 (1949); ■; ■ ref. Sursum corda: F. V. Krejčí, Lit. listy 1894; S. Bouška, Hlídka literární 1894; J. Karásek, Rozhledy 1894 ■; ■ ref. Meditace: F. V. Krejčí, Rozhledy 1897; F. X. Šalda, Lit. listy 1897 → KP 3 (1950) ■; ■ ref. Improperie: M. Marten, Moderní revue 1901/02, sv. 13; A. Novák, Rozhledy 1902, s. 593 ■; M. Kavánová in Naši básníci (1904); O. Šimek: ref. Modlitby básníkovy, Čes. kultura 1913/14; M. Babor: X. D., Náš domov 1915; A. Grund: Jubilant z Katolické moderny, Rozpravy Aventina 1928/29, -ne (A. Novák): X. D. sedmdesátínikem, LidN 29. 11. 1928; J. Karásek: ref. Praha, Rozpravy Aventina 1931/32, č. 18; ■ k osmdesátinám: -ne (A. Novák), LidN 29. 11. 1938; M. Hýsek, Venkov 29. 11. 1938 ■; S. Richter: Nad cílem katolického básníka X. D., Lid. demokracie 20. 11. 1949; E. J. Havlíček: Malý výsek z literatury 90. let, Čes. zápas 1968.

II

Helena Dvořáková

* 6. 8. 1895 Praha

† 23. 6. 1970 Praha

Prozaička postupující od románových studií a povídek ze života soudobé ženy k typu společenského románu, autorka historických próz a prací pro mládež, fejetonistka.

Roz. Čubová, pocházela z učitelské rodiny. 1912 maturovala na gymnáziu v Praze na Vinohradech, 1913 absolvovala obchodní abiturientský kurs v Chrudimi, 1915 složila státní zkoušku z francouzštiny; jako mimořádná posluchačka filoz. fakulty navštěvovala 1924–29 přednášky z dějin literatury (F. X. Šalda) a psychologie (F. Šeracký, V. Forster). 1931 podnikla studijní cestu po Itálii. V 30. letech působila jako redaktorka Melantrichu, od 1951 Osvěty, 1953–59 Orbisu.

Od počátku své literární cesty se D. zabývala problematikou ženy. Její metodu charakterizoval sklon k barvitému, impresivnímu znázorňování a současně snaha zachovávat od látky odstup, plynoucí z objektivního zřetele psychologického a sociálního. Svými pracemi vstupovala do kontextu naturalistické a realistické prózy toho typu, jež usilovala sloučit obraz předmětné skutečnosti s introspekci; využívala však i dějové techniky dobrodružné a detektivní literatury. Knižní prvotina (*Golemová milá*) typizovala příběhem děvčete z periferie pudové žensví, řídící se přirozenými instinkty; další práce, rozšiřující společenský záběr o prostředí maloměstských a intelektuálních vrstev (např. *Barvy úsvitu*, *Veliký proud*) a lidí sociálně vykořeněných (*Pepan Jehně*), zpodobují ženu v polaritě instinktivní stránky a uvědomělého životního postoje, přisuzující jí významné mravní poslání. Zvláště román *Doktorka Diana Holcová* podtrhl nové momenty v psychologii hlavní postavy, nyní již aktivně zasahující do svého osudu. Zvýšené úsilí o objektivaci jedinečného příběhu, charakterizující tento román, vedlo autorku i nadále k hlubšímu společenskému pojetí osudu žen (prózy z 50. a 60. let — *Ruku v ruce*, *Dopis prokurátorovi*) a stalo se i základem její trilogie *Pád rodiny Bryknarů*. D. zde zobrazila život české společnosti 2. pol. 19. stol. na lánce, již vytýžila z historie staré Libně, postupně se měnící z venkovské osady v jedno z průmyslo-

vých center Prahy; v širokém proudu vyprávění, v němž se prolínají osudy patricijské rodiny s příběhy představitelů rodící se české buržoazie i proletariátu, spojila autentická fakta s fikcí, detailní popis s romaneskní fabulací. Zájem o českou minulost projevila také prózami, k nimž čerpala náměty z přemyslovské doby (*Pražská lípa*, *Na ostří*). Několika povídkami se obrátila k mladým čtenářům (*Pod růžovými prapory* aj.).

PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1925–26); Host (1925–28); Lid. noviny (1927); Lit. noviny (1928); Lumír (1928–37); Nár. osvobození (1926–28); Panoráma (od 1928); Pramen (1925–28); Právo lidu (od 1924). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Golemová milá (P 1925); Barvy úsvitu (R 1926); Dětsví a jiné povídky (1926); Mámení (R 1928); Mary z jedenačtyřicítky (PP 1929); Veliký proud (R 1932); Pepan Jehně (R 1933); Marian v tajemném podzemí (P 1935); Nepatrné děvče. Golemová milá (PP 1940); Doktorka Diana Holcová (R 1941); Na nový květ (R 1943, 1. díl trilogie Pád rodiny Bryknarů); Růžová perla (PP pro ml., 1943); Bílými plameny (R 1945, 2. díl trilogie); Byli jsme tři (P pro ml., 1946); Prapory nad městem (R 1948, 3. díl trilogie); Ruku v ruce (R 1952); Pod růžovými prapory (P pro ml., 1957); Pražská lípa (PP 1957); Na ostří (R 1961); Dopis prokurátorovi (PP 1968, obs. i novely Golemová milá, Nepatrné děvče). — *Literární úprava*: L. K. Žizka: Praha před osmdesáti lety (1960). ■

LITERATURA: ■ ref. Golemová milá: an. (J. Fučík), Tvorba 1925/26, s. 213; F. Götz, NO 15. 1. 1926; AMP (A. M. Piša), PL 20. 6. 1926; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 17. 10. 1926 ■; ■ ref. Dětsví a jiné povídky: A. C. Nor, Host 1925/26; J. B. Čapek, Kritika 1927 ■; ■ ref. Barvy úsvitu: F. Götz, NO 17. 10. 1926; P. Fraenkl, Host 1926/27; J. Knap, Sever a východ 1927 ■; ■ ref. Mámení: P. Fraenkl, Host 1927/28; AMP (A. M. Piša), Dělnická osvěta 1928 ■; J. B. Čapek: Literární projev dvou ženských generací (B. Benešová a H. D.), Sever a východ 1928; ■ ref. Mary z jedenačtyřicítky: A. N. (Novák), LidN 30. 11. 1929; -jef- (J. Fučík), Tvorba 1929; F. X. Šalda: Literatura druhého a třetího nálevu, ŠZáp 1929/30 ■; F. X. Šalda: Průřez částí dnešního románu českého (ref. Veliký proud), ŠZáp 1932/33 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); ■ ref. Pepan Jehně: B. Benešová, Panoráma 1933; K. Sezima, Lumír 1933/34 ■; vbk. (V. Běhounek): ref. Nepatrné děvče. Golemová milá, Dělnická osvěta 1942; K. Polák: ref. Doktorka Diana Holcová, KM 1942; ■ ref. Na nový květ: J. Hájek, LidN 2. 11. 1943; Ns. (J. Nečas), Naše doba 1943/44; jj (J. Janů), Svob. noviny 23. 3. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 28. 3. 1946 ■; bg (B. Golumbek): ref. Růžová perla, LidN 21. 2. 1944; A. Pražák in H. D.: Doktorka Diana Holcová (1947); ■ ref. Pád rodiny Bryknarů: J. Hájek, Var 1949; F. Soldan,

NŽ 1949 ■; ■ ref. Ruku v ruce: J. Hájek, RP 10. 12. 1952; F. Götz, LitN 1952, č. 43 ■; J. Štefánek in H. D.: Pád rodiny Bryknarů (1954); ■ ref. Pražská lípa: M. Ivanov, Tvorba 1957, č. 26; Z. Kožmín, HD 1957 ■; B. Balajka: Profil H. D., NŽ 1957; J. Hájek: Šedostíny H. D., Květy 1957, č. 33; A. Linke: ref. Na ostří, LitN 1961, č. 25; M. Petříček: Prozaické dílo H. D., LitN 1962, č. 31; D. Marečková in H. D.: Dopis prokurátorovi (1968); ano (A. Nováková): Za Helenou D., Práce 29. 6. 1970.

mn, et

Albína Dvořáková-Mráčková

* 31. 1. 1850 *Řepice* (Rovná-Ř.) u Strakonice
† 23. 5. 1893 *Praha*

Básnířka a prozaička; autorka citově zanícených, spontánních lyrických veršů vycházejících z tradice prastarého lidového poezíe.

Dcera vesnického učitele; získala jen základní vzdělání (Ústrašim u Pelhřimova, kam rodina 1853 přesídlila, a Odolena Voda); část dětství prožila v Dolínku u vzdělané tety a literárně orientovaného strýce K. Třebického, který ji také později uvedl mezi pražské literáty. V devatenácti letech (1869) se provdala za lékaře K. Mráčka, s nímž prošla mnoha místy (Nová Cerekev u Pelhřimova, Postupice u Benešova, Říčany a Strančice u Prahy, Myslkovice u Soběslavi), než rodina, rozmnožená zatím o dvě dcery, našla pevnější existenci v Dírné u Tábora, kde Mráček působil jako lékař na panství E. Vratislava z Mitrovic a pak jako obvodní lékař. V Dírné se A. D.-M. na radu své příznivkyně S. Podlipské po složených zkouškách stala místní poštmistrovou. V manželství, které nebylo šťastné, si A. D.-M. nacházela stále méně času na literární práci; koncem 70. let tvůrčí činnosti zanechala úplně. Zemřela náhle v pražské všeobecné nemocnici po operaci a byla pohřbena na Olšanských hřbitovech.

A. D.-M. vstoupila do literárního života souběžně s E. Krásnohorskou a v obou byly shledávány velké naděje českého ženského básnictví. Verše psala už od dívčích let; strýcem

básnířky byl na ně upozorněn V. Hálek a začal je otiskovat ve *Květech*. Ve dvaadvaceti letech je A. D.-M. sebrala v první a jedinou sbírku *Chudobky*, zahrnující básně z let 1864–71. Ač se v ní místy ozývá i neosobní, nejčastěji folklórně baladický epický prvek, je sbírka především intimním lyrickým deníkem, zaznamenávajícím peripetie na první pohled všedního, vnitřně však velmi dramaticky prožívaného osudu: první milostné vzplanutí provázené od začátku vědomím o jeho neuskutečnitelnosti, sňatek s jiným mužem, ztráta iluzí, ponor do každodenních starostí, nové záblesky štěstí v mateřství. V intimně milostných verších opírajících se o postupy lidové poezie dosáhla A. D.-M. poměrně značné myšlenkové i tvárné variability, zatímco pokusy o reflexivní poezii světobolu a životního zklamání ustrnuly buď v rétorice, nebo v detailní ozdobnosti. Přitom je v jejích verších patrný vývoj k bohatšímu výrazu i pevnějším básnickým tvarům, přerušovaný však dříve, než se mohl zřetelněji vyhranit. — Také prozaické pokusy A. D.-M. mají otevřeně nebo i skrytě konfesijní ráz: její nejvýznamnější próza (*O staré škatuli*), volný proud vyprávění babičky vnučkám o svém životě, obsahuje některé autobiografické prvky, a jiné črty (*U venkovského lékaře*, *Od moravských hranic*) už svým titulem naznačují spojitost zobrazovaného prostředí s autorčiným životem. Nejméně se jí dařilo v pokusech o neosobní dějovou epiku, které přesahovaly možnosti jejího především lyrického talentu.

PSEUDONYMY: A. Řepická, A. Strančická. ■ PŘÍSPĚVKY in: Domácnost (příloha Háje, Pardubice, 1876); Květy (od 1866); Lumír (od 1876); Obrana (1871); Osvěta (od 1871); Pečírkův kalendář (1874); alm. Ruch (1870, 1873); alm. Souzvuk (1874); kal. Tetín (1873); Zlaté klasy (Písek, 1864); Ženské listy (příloha Květů, od 1870). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Chudobky (BB 1872). ■

LITERATURA: ■ ref. Chudobky: -p, Mor. Orlice 13. 1. 1871; V. Hálek, Květy 1871; D. (J. Durdík), Světozor 1872 → Kritika (1874); F. Zákrevs, Osvěta 1872 ■; V. Hálek: A. D.-M., Květy 1872; ■ nekrology: Světozor 1893; Lada 1893; J. Žípek, Věstník školský pro okresy strakonický a sušický 1894 ■; T. N. (Nováková): A. D.-M., Ženský svět 1900 ■.

zp

Dybin viz Tibinus

Viktor Dyk

* 31. 12. 1877 Pšovka (Mělník-P.)

† 14. 5. 1931 Lopud (Jugoslávie)

Básník, prozaik a dramatik, kulturní a politický publicista, divadelní a literární kritik, překladatel z francouzštiny a němčiny. V rámci mladší vlny generace 90. let vyhraněně ideologický autor, jemuž se ústředním zážitkem stala realita porobeného národa. Dílo, charakteristické slohem strohé symbolické zkratky, uplatnilo svůj ústřední motiv sváru mezi ideálem a skutečností nejdokonaleji v poezii (politické a intimní lyrice, epických skladbách); konflikt traktoval D. vyhraněně buď jako tragik mravního heroismu, buď jako ironický či satirický polemik.

Otec, jehož rod pocházel z jižních Čech, byl ředitelem mělnického panství knížete Jiřího z Lobkovic; bratr Ludvík (1875–1925) byl činný žurnalisticky, synovec Viktor Kripner, syn záhy zemřelé sestry Hedviky, publikoval několik básnických sbírek. V Mělníku, kde blízká národnostní hranice česko-německá (u Liběchova) ho od mládí učinila zvlášť vnímavým pro národnostní otázku, žil D. jen do 1888, od té doby v Praze (napřed na Malé Straně, od 1904 na Vinohradech). Studoval gymnázium v Žitné ulici (dějepisu ho učil A. Jirásek). Vlivem bratra Ludvíka, studenta téhož gymnázia a příslušníka pokrokářského hnutí, se začal zajímat o veřejné a literární dění, na němž se pak aktivně podílel po celý život zejména spolkovou činností (1896–97 v literárním a řečnickém spolku Slavia, 1897–99 v Intimním volném jevišti, od 1902 v Kruhu českých spisovatelů, od 1903 v literárním odboru Umělecké besedy). Po maturitě (1896) posluchoval práva (1900 absolutorium). Politické události 2. pol. 90. let (1897: pád Badeniho vlády a omezení tzv. jazykových nařízení, prosincové národnostní bouře a stanné právo, reakce českých sociálně demokratických poslanců proti státoprávnímu ohražení mladěčechů) natrvalo ovlivnily jeho ideologickou orientaci

a staly se zároveň trvalým inspiračním zdrojem jeho beletrie (o tom v kn. *Ovzduší mých studentských románů, Vzpomínky a komentáře*). V roce své judičiální zkoušky (1905) se definitivně rozhodl pro dráhu svobodného novináře a literáta. Od 1907 redigoval Lumír (do jehož okruhu patřila většina jeho nejbližších přátel, jako např. H. Jelínek, J. Kamper, R. Medek, F. Skácelík), od založení (1907) úzce spolupracoval s Vinohradským divadlem, 1910–14 působil jako redaktor Samostatnosti, listu státoprávně pokrokové strany, do níž 1911 vstoupil a za níž také téhož roku ve vinohradském volebním okrese neúspěšně kandidoval ve volbách do říšské rady (srov. *Prohrané kampaně*); záhy se stal důsledným stoupencem „katastrofálního“ řešení české otázky, počítajícího s násilným odtržením od rakouské monarchie při využití příznivé konstelace sil ve světové politice. Po vypuknutí války se stal členem nejužšího vedení strany, jednal s T. G. Masarykem o formách zahraniční akce na podporu české věci, pro níž měl pracovat v emigraci, nakonec však z jeho odchodu sešlo (srov. *Vzpomínky a komentáře*). Po zastavení Samostatnosti se 1915–16 z existenčních důvodů věnoval překládání her pro Vinohradské divadlo. Od konce 1915 byl na svobodě vyšetřován „pro úmysl popouzet tiskem k nenávisti a opovržení ke státní správě“, a to kvůli alegorické próze *Tajemná dobrodružství Alexeje Iványče Kozulinova*, otiskované na pokračování v Lidových novinách (srov. předmluvu k vyd. 1923). Když už se zdálo, že od žaloby bude upuštěno, byl D. 20. 11. 1916 zatčen pro velezradu v tzv. aféře prof. Štěpánka. Od 15. 12. byl vězněn v posádkovém vězení vídeňském (srov. *Tichý dům*); zde překládal francouzské prokleté básníky a psal poezii, mj. slavnou báseň *Země mluví*, odtud poslal též svůj podpis pod květnový manifest spisovatelů. 27. 5. 1917 byl pro nedostatek důkazů propuštěn s tím, že se vyšetřování povede dále na svobodě. Stal se členem spisovatelské rady a obnovil svou publicistickou činnost; od 22. 10. 1917 pracoval jako redaktor Národních listů, přispěl několika texty do Bassových Letáků. Po marném úsilí o zřízení tzv. spojené státoprávní demokracie se v únoru 1918 zúčastnil založení pravicové strany národně demokratické, za níž se pak po 28. říjnu stal poslancem Národního shromáždění, od 1925 senátorem (členem branného výboru); ve své politické

praxi působil polemicky proti tzv. hradní politice a jako osobní oponent prezidenta Masaryka. 1928 se po sedmadvacetileté známosti oženil se spisovatelkou a novinářkou Zdenkou Háskovou. Jeho zahraniční cesty vedly do Německa (1899, 1906), Francie (1909, 1923), Polska a Litvy (1922) a Jugoslávie (1928, 1931). Raněn srdeční mrtvicí, zahynul při koupání v moři v zátoce ostrova Lopud u Dubrovníku. S poctami byl převezen do Prahy a pohřben na Olšanských hřbitovech.

Ačkoli D. naturel byl lyrický a jeho poezie ovlivňovala a umělecky předčila práce prozaické i dramatické, vytvářely všechny žánrové složky D. díla pevnou jednotu. Tato jednotu byla dána už základním tvůrčím impulsem, který také z D. činil autora povýtce ideologického: jeho stálou potřebou bojovně se konfrontovat s českou současností; evokoval-li D. přesto i rozmanité úseky historie národní nebo evropské, pak jen proto, aby s jejich pomocí osvětloval aktuální domácí situaci. Takovýto autorský profil významně spoluvytvářela doba D. literárních začátků, národnostními konflikty vypjatá 2. pol. 19. stol., s níž se pak D. ustavičně vyrovnával zejména v próze (nedokončená tetralogie *Akta působení Čertova kopyta*, *Prsty Habakukovy*, *Můj přítel Čehona*) a kterou odmítal jako dobu zrazených ideálů a zbabělých kompromisů s přízemní realitou. Nesoulad ideálu a reality se vůbec stal doživotním leitmotivem D. tvorby; potřeba ideálu jako vůdčí životní síly byla u D. absolutizována a nerušila se ani naplněním jednotlivého snu, ani deziluzí ze snu jen planého. Dekadence z konce století poskytla mladému lyrikovi oporu pro sugerování dobové mdloby a imorality i pro výraz individualistického opovržení maloměstským davem; symbolismus 90. let poskytl D. tvorbě stylové východisko, z něhož se postupně vyvinul D. osobitý sloh charakteristický především strohým členěním textu na symbolické zkratky, lakonickou pointovaností a strukturní citátovostí (přejímáním a adaptací cizích námětů, motivů a výroků), pro niž bývá nazýván poeta doctus. D. tvorba dramatických střetů a vyhraněných stanovisek rozestupovala se ve všech pěstovaných žánrech od dvou větví podle toho, zda autor zpodoboval dialektiku ideálu a skutečnosti v rovině existenciální, nebo společenské. Práce prvního druhu vyznívají tragicky nebo baladicky; smrti jako největšímu protivníku jedincova

naplňování životního ideálu čelí se v nich mravním heroismem (např. ve sbírkách *Noci chiméry*, *Domy*, *Devátá vlna*, v básnické skladbě *Zápas Jiřího Macků*, v novoklasicistní novele *Krysař*, v tragédii *Zmoudření Dona Quijota*). V pracích účtujících adresně s bezprostřední politickou i literární situací přicházel ke slovu D. ironik, satirik, pamfletik a parodista, kritik národního charakteru, polemik s českokobratrským neodpíráním zlu, slovanskou oblomovštinou a konformismem (např. ve sbírkách *Satiry a sarkasmy*, *Pohádky z naší vesnice*, *Prohrané kampaně*, v povídkách *Příhody*, v románu *Tajemná dobrodružství Alexeje Iványče Kozulinova*, v historickém dramatu *Posel* a v komedii *Onďřej a drak*). Jedinou zásadní proměnou prošla D. tvorba začátkem 10. let; byla vyvolána autorovým programovým přerodem z „bořitele“ v „stavitele“ (s tím souvisel i D. vstup do praktické politiky) a stala se nejvlastnějším smyslem novely *Krysař* a básnické skladby *Giuseppe Moro*. Přesvědčení o neuskutečnitelnosti ideálu v nízké realitě ústilo u raného D. v adoraci spontánní individualistické vzpoury a absolutní negace. Proti tomu „zmoudřelý“ D. uznal nezbytnost uskutečňovat ideál i v bedných poměrech a třeba nejmenšími činy a pojal jej jako povinnost dostát nadosobnímu úkolu. Právě tato proměna umožnila pak za války vznik D. působivě politické lyriky. Sbírky tzv. *Válečné tetralogie*, rostoucí ze ztotožnění básníkova osudu s osudem národa zápasícího o samostatnost, staly se tak vrcholným básnickým projevem D. nacionalismu, založeného na představě národa jako jednoty mravně závazných hodnot daných i utvrzovaných historickou tradicí. Oběma základním postojům D. poezie odpovídala i dvojí orientace D. překladů francouzské lyriky: postoji negujícímu odpovídal zájem o prokleté básníky (Baudelaire, Corbière, Desbordes-Valmore, Verlaine), postoji usilujícímu aktivně utvářet společenské poměry zájem o V. Huga.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Peterka (Moderní revue 1901–02); R. Vilde, Viktor Souček (do maturity 1896); V. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach na rok 1900 (1900); Almanach secese (1896); Cesta (od 1918); Časopis pokrokového studentstva (od 1901); Červen (1918); Čes. demokracie (od 1917); Demokrat (od 1920); Fronta (od 1927); Hlas národa (od 1901); Květy (od 1908); Lid. noviny (od 1909); Lit. rozhledy (od 1925); Lumír (1898–1930; 1909 stat Poezie revoluční a v jejím rámci překlady francouz-

ské poezie, 1914 aktovka Devátá noc a hugovská stať Básník a politika, 1919 překlady francouzské poezie v článku G. Picarda Spisovatelé francouzští padlí na poli cti, 1928 Z vězeňského deníku; posmrtně 1932 románové torzo Podmoráň, napsané asi 1906, a Zápisky z vídeňského vězení o literární práci; Máj (od 1902); Mladý národ (od 1929); Moderní revue (od 1896); Moderní život (od 1903); Národ (od 1917); Nár. demokracie (od 1922); Nár. listy (1917–31); Nár. osvobození (od 1924); Nebojsa (od 1918); Neodvislost (od 1917); Niva (od 1896); Nové Čechy (od 1918); Nový kult (od 1900); Obzor literární a umělecký (od 1901); Pokroková revue (od 1905); Přehled (od 1903); Radikální listy (od 1900); Rozhledy (od 1896); Samostatnost (1910–14); Sever a východ (od 1928); Sobota (od 1930); Srdce (od 1902); Studentské směry (od 1901); Studentský sborník (od 1896); Světozor (od 1895); Šibeničky (od 1906); Topičův sborník (od 1916); Večery Lid. novin (od 1911); Vesna (od 1896); Vlajka (od 1928); Volné směry (od 1896); Země (od 1919); Zítřek (od 1921); Zlatá Praha (od 1900); Zvon (od 1917). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: A porta inferi (BB 1897); Síla života (BB 1898); Marnosti (BB 1900); Stud (P 1900); Tragikomedie (DD 1902, rozšř. vyd. 1922; z nich Pomsta prem. 1896, pseud. R. Vilde, 1. část Odchodu prem. 1901); Buřiči (BB 1903); Hučí jez a jiné prózy (1903; próza Epizoda Tacitova je fragmentem románu Sláva Čertova kopyta, zamýšleného jako 1. díl nedopsané tetralogie Akta působnosti Čertova kopyta); Konec Hackenschmidův (R 1904, 3. díl tetralogie); Satiry a sarkasmy (BB 1905); Milá sedmi loupežníků (B 1906); Prosinec (R 1906, 2. díl tetralogie); Epizoda (D 1906, i prem.); Smuteční hostina. Premiéra (DD 1906; Smuteční hostina prem. 1906, Premiéra prem. 1905); Poseť (D 1907, i prem., změn. vyd. 1922, 1. díl zamýšlené a neuskutečněné dramatické trilogie); Píseň o vrbě (PP 1908); Pohádky z naší vesnice (BB 1910); Giuseppe Moro (B 1911); Příhody (PP 1911); Zmoudření Dona Quijota (D 1913, prem. 1914); Prohrané kampaně (BB, volební protokoly, 1914); Veliký mág (D 1914, prem. 1915); Lehké a těžké kroky (BB 1915, rozšř. vyd. 1927, 1. díl Válečné tetralogie); Krysař (P 1915); Zápasy Jiřího Macků (B 1916); Noci chiméry (BB 1917); Anebo (BB 1918, 2. díl Válečné tetralogie); Zvěřstva (D 1919, i prem.); Ondřej a drak (D 1920, prem. 1919); Okno (BB 1921, 3. díl Válečné tetralogie); Pan poslanec (BB 1921, čas. 1912–13); Tichý dům (P 1921); Revoluční trilogie (DD 1921; Ranní ropucha prem. 1908, Figaro prem. 1917, Poražení prem. 1911; prem. celku 1917); Poslední rok (BB 1922, 4. díl Válečné tetralogie); Podél cesty (BB 1922); Zlý vítr (PP 1922, psáno 1905); Tajemná dobrodružství Alexeje Iványče Kozulinova (P 1923; neúplně čas. 1915, dopísáno 1922; dvě původní zkonfiskované kapitoly, po 1915 ztracené a autorem pro knižní vydání nepoužité, až posmrtně in Lumír 1931–32); Prsty Habaku-

kovy (R 1925); Můj přítel Čehona (P 1925); Domy (BB 1926); Děd (P pro ml., 1927, upravený prolog románu Děd Václav Šaroch); Vzpomínky a komentáře (2 sv., 1927); Zpěvy v bouři (BB 1928); Holoubek Kuzma (P 1928, čas. 1918); Soykovy děti (R 1929); Napravený plukovník Švec (D 1929); Devátá vlna (BB 1930, rozšř. vyd. 1931); — posmrtně: Zapomnětlivý (D 1931, i prem.; část hry čas. 1919); Ovzduší mých studentských románů (přednáška, 1931); Děd Václav Šaroch (R 1932, 1. díl zamýšlené trilogie Děs z prázdná, psáno od 1907; ed. A. Novák, J. O. Novotný); Stará galerie (BB 1933, ed. V. Kripner); Mladost (PP 1933, ed. Z. Hásková); Kruté dítě (D 1933, ed. Š. Jež, 1. akt čas. 1910); Literatura a společnost (přednáška, 1934); Povídky Emila Šarocha (1935, zlomky kn. Vnuč Emil Šaroch, 2. dílu zamýšlené trilogie Děs z prázdná, částečně publik. 1912–15, ed. A. Novák). — *Překlady*: A. Capus: Slečinka z pošty (1911); G. d'Annunzio: Animal triste (1912, s A. Procházkou); O. Hansson: Zlaté mládí (1916, s K. Karmínkem); — posmrtně: Francouzská poezie nové doby v překladech V. Dyka (1957, usp. K. Čechák). — *Ostatní práce*: O Balkánu a o nás (politická brožura, 1913; vyd. 1912 konfiskováno); Výlety paně Broučkovy (libreto pro operu L. Janáčka na námět Sv. Čecha, Vídeň 1920, s F. S. Procházkou); Inter arma (publicistika z 1914–18; 1928); Ad usum pana prezidenta republiky (1929); — posmrtně: Československá národní demokracie (přednáška, 1931); O národní stát (politická publicistika z 1917–31; 7 sv., 1932–38 ed. J. O. Novotný). — *Výbory*: Vybraná lyrika (1912, usp. autor); Básně (1931, usp. autor); Výpravná próza (1936, usp. J. O. Novotný); Básně (1955, usp. V. Závada); Opustíš-li mne, nezahynu (1956, usp. F. Buriánek); Zapomenuté básně (1957, usp. J. Hauft); Krysař a jiné prózy (1957, usp. V. Justl); Opustíš-li mne ... (1973, usp. V. Závada); Dobré slovo příštím (1982, usp. E. Petiška). — *Souborná vydání*: Spisy V. D. (nakl. F. Topič, 1918–24, 7 sv.); Spisy V. D. (nakl. Fr. Borový, 1938–42, 7 sv., ed. A. Novák); Spisy V. D. (nakl. Fr. Borový, 1947–49, 3 sv., ed. A. Grund). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Devátá noc (1921). — *Překlady*: K. Sternheim: Snob (1915); M. van Vryndt: Hloupá Dorka (1915); J. W. Goethe: Sourozenci (1916); A. de Musset: Slon (1916); A. Strindberg: Opojení (1916). ■ KORESPONDENCE: Z pohlednic adresovaných paní MUDr. B. Nevšímalové (z 1922–31), Lumír 1931/32; Z dopisů V. Dyka H. Jelínkovi (z 1907–28), Lumír 1937/38; Z Dykově-Háskové: Nedokončený dopis V. Dyka R. Keplově (z 1906), Lumír 1937/38; Korespondence L. Janáčka s libretisty Vítězslavem Broučkovým (1950, ed. A. Rektorys); V. D., S. K. Neumann, bratři Čapkové: Korespondence z let 1905–1918 (S. K. Neumannovi z 1910–18; 1962, ed. S. Jarošová, M. Blahynka, F. Všetická). ■ REDIGOVAL *časopis*: Lumír (1907–31; 1907–10 s J. Vlčkem, 1910–1911 s J. Kamperem, 1911–12 sám, 1912–22 s H. Jelínkem,

1922–28 s H. Jelínkem a F. Skácelíkem, 1928–31 v rámci red. kruhu); *almanachy*: Almanach na rok 1900 (1900, s K. Kamínkem a A. Procházkou), Studentský almanach (1904, s J. Krejčím); *sborník*: Prémie Umělecké besedy na rok 1908 (1908, s J. Kamperem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: L. K. Hofmana Sebrané spisy 2. Spisy smíšené (1905, s J. Glücklichem a K. Krotou); Nová česká poezie (antologie, 1907, s A. Novákem); Výbor ze spisů V. Hálka (1923, se Š. Ježem a F. Skácelíkem). ■

BIBLIOGRAFIE: J. O. Novotný: Soupis časopiseckých prací V. D. (1895–1909), Lumír 1927/28; N. Gajarová, P. Kučera in Z. Myšička: V. D. (1971). ■ LITERATURA: K. H. Hilar: V. D. Esej o jeho ironii (1910); J. Hajšman: V. D. v domácím odboji (1931); A. Hartl: O politickém básníku (1931); M. Rutte: V. D. (1931); sb. Rodný kraj v životě a díle V. D. (1934, usp. J. Stáhlík); H. Jelínek: V. D. (1932); A. Novák: V. D. (1936); E. Janský: Mládí v díle V. D. (1937); Katalog výstavy Život a dílo V. D. (1948); Z. Myšička: V. D. (1971). ■ J. Karásek: V. D., in Impresionisté a ironikové (1903); A. Procházka: V. D., in České kritiky (1912); O. Fischer: V. D., in K dramatu (1919); J. Laichter: Generace devadesátých let v románech V. D., in Uměním k životu (1919); K. Sezima: Sebeironie zrazeného srdce, in Podobizny a reliéfy (1919); P. M. Haškovec: V. D. překladatel, Lumír 1927/28; M. Hýsek: V. D. jako literární kritik, Lumír 1927/28; J. O. Novotný: V. D. a prosinec 1897, Cesta 1927/28; M. Rutte: Dramatik deziluzionismu, Lumír 1927/28; P. Fraenkl: Mladistvá lyrika V. D., Sever a východ 1928; V. Jirá: Rýmové umění V. D., Lumír 1930/31 → O smyslu formy (1946); Lumír 1930/31, č. 9 (smuteční číslo); F. X. Šalda: V. D., básník a politik, SZáp 1930/31; J. Fučík: Rytíř V. D., Tvorba 1931; J. Malý: Politické začátky V. D., Nové Čechy 1931; Dykův archiv in Lumír 1931/32; A. Novák: V. D. a O. Březina, Lumír 1931/32 + Problém smrti v poezii V. D., Lumír 1931/32; P. Buzková: Drama V. D., in České drama (1932); A. Veselý: V. D. dramatik, Lumír 1932/33; F. Kropáč: K estetice básnického díla V. D., Lumír 1933/34; F. X. Šalda: Několik myšlenek na téma básník a politika, SZáp 1933/34; F. Kropáč: Metafora a metonymie v básnickém díle V. D., Lumír 1934/35; K. Krejčí: Bourgetův Žák a Hackenschmid, Lumír 1935/36 → Česká literatura a kulturní proudy evropské (1975); A. Veselý: O D. próze, Lumír 1936/37; V. Lišková: Kniha D. povídek, LidN 8. 1. 1939 + Znovu D. Krysař, LidN 8. 5. 1939, obojí → Posmrtný odlitek z prací Věry Liškové (1945); M. Rutte: Na hranici země a času, in Mohyly s savřínem (1939); J. Müldner: Neznámá kniha V. D. čili O velikém smutku A. Procházky, Zvon 1939/40; A. Pražák: Za V. D., in Míza stromu (1940); V. Bitnar: V. D. a Katolická moderna, sb. Kruh (1941); J. B. Čapek: V. D. básník, in Záření ducha a slova (1948); A. Grund: V. D., Kytice 1948; B. Polan: Válečná tetralogie Dykova, Nový život 1950 → Život a slovo (1964); A. M. Píša:

Poezie V. D., in V. D.: Básně (1955) → Stopami poezie (1962); B. Polan: Průřez básnickým dílem V. D., NŽ 1956 → Život a slovo (1964); V. Justl: O V. D., in V. D.: Krysař a jiné prózy (1957); V. Forst: Předválečná satira V. D., sb. O české satíře (1959); M. Jirásková: Několik poznámek k D. Válečné tetralogii, ČLit 1963; M. Lukeš: Dykovo drama, in V. D.: Zmoudření Dona Quijota — Krysař (1964); A. M. Píša: Tragický ironik V. D., in Stopami dramatu a divadla (1967); Z. Adamová: Pověst o krysaři, ČLit 1968; F. Buriánek in Generace buřičů (1968); T. Vojtěch: V. D. a těšínská krize v letech 1918–1920, SISb 1971; V. Závada in V. D.: Opustíš-li mne... (1973) → Krajina a lidé mého srdce (1975); J. Opeřlík: Dvě dykovské marginálie, ČLit 1974; A. Hájková: Pomsty individualistovy, ČLit 1977; J. Mourková: Poslední romantik, Lit. měsíčník 1977, č. 10; Š. Vlašín in V. D.: Anebo a jiné básně (1980).

jo

Josef Dýma

* 13. 3. 1882 *Náměšť nad Oslavou*

† 2. 8. 1933 *Praha*

Žurnalista a povídkář, překladatel ruské i francouzské beletrie.

Po absolvování reálky v Brně (mat. 1902) tam začal navštěvovat vysokou školu technickou, ale studií brzy zanechal a šel k novinám. Před válkou pracoval jako redaktor v pokrokových a protiklerikálních listech: od 1904 v brněnské Moravské orlici, po čase v olomouckém Pozoru, od 1912 v Zájmech Slovače vydávaných v Uherském Hradišti. Hned začátkem války narukoval na ruskou frontu, už 24. 8. 1914 padl do zajetí a byl internován v zajateckých táborech v Turkestánu. Ještě jako zajatec začal v Taškentě 1915 organizovat československý odboj a přispívat do petrohradského Čechoslováka, od června 1916 působil v Kyjevě ve Svazu spolků československých na Rusi (zejména v jeho tiskovém orgánu Zprávy) a krátce v redakci Čechoslovana, odkud koncem roku pro organizační neshody vystoupil; působil dále jako neúnavný emisar československých legií a redaktor legionářských časopisů (1918